

universität
wien

DIPLOMARBEIT

Titel der Diplomarbeit

„Izobraževalno delo slovenskih kulturnih društev na
Koroškem s posebnim poudarkom na SPD »Srce« v
Dobrli vasi“

„Die Bildungsarbeit der slowenischen Kulturvereine in
Kärnten mit besonderem Bezug auf den Kulturverein
»Srce« in Eberndorf“

Verfasserin

Ursula Katarina Sienčnik

angestrebter akademischer Grad

Magistra der Philosophie (Mag.phil.)

Wien, 2010

Studienkennzahl lt. Studienblatt:

A 243 367

Studienrichtung lt. Studienblatt:

Diplomstudium Slawistik Slowenisch UniStG

Betreuer:

Herr O. Univ.-Prof. Dr. Gerhard Neweklowsky

Vsebina

1. Predgovor	3
2. Uvod	4
3. Slovenska etnična skupnost na Koroškem	6
3.1. Nekateri aspekti v povezavi s koroško manjšino	6
3.2. Aspekt kulturnega dela za krepitev manjšine in kot korak k sožitju z večino	8
4. Institucionalizirano kulturno delo na Koroškem	11
4.1. Zgodovina in razvoj	11
4.1.1. SPZ	16
4.1.2. KKZ	17
4.2. Izobraževalno delo v kulturnem sektorju	17
4.2.1. Čezmejni projekti KKZ	18
4.2.2. Čezmejni projekti SPZ	19
4.3. Cerkev in kulturno delo	19
4.4. Pregled kulturnih društev in posebnosti	21
5. SPD »Srce« Dobrla vas	26
5.1. Zgodovinski pregled	26
5.2. Predsedniki od ustanovitve do danes	33
5.3. Izobraževalno delo in kulturno udejstvovanje	33
5.3.1. Gledališka dejavnost	34
5.3.2. Pevska dejavnost	40
5.3.3. Predavanja in tečaji	45
5.3.4. Knjižnica	47
5.4. Izobraževalno delo in jezik	51
5.5. Sodobnost – raziskava na terenu	55
5.5.1. Pogovori	55
5.5.2. Vprašalnik	59
5.6. Bodočnost	68
6. Sklep	75

7. Seznam ilustracij	77
8. Seznam vasi in mest	78
9. Bibliografija	79
10. Zahvala / Danksagung	84
Priloga	85
Priloga I – pogovor s Štefanom Kramerjem	86
Priloga II – Pogovor z Martinom Pandlom	93
Priloga III – Pogovor z Brigitto Pasterk	99
Priloga IV – vprašalnik	106
Priloga V - Analiza vprašalnika	110
Povzetek v slovenskem jeziku	117
Zusammenfassung in deutscher Sprache	125
Curriculum Vitae	133

1. Predgovor

»Kultura se začne v srcu vsakega posameznika.«

»Kultur beginnt im Herzen jedes einzelnen.«

(Johann Nepomuk Nestroy)

Po študiju na socialni akademiji na Dunaju sem se odločila za nadaljnji študij. Kar hitro sem vedela, da bi se rada poglobila v slovenščino, kajti v letih na Dunaju mi je kljub stikom z družino, v vsakdanjem življenju manjkalo slovenski jezik. Med študijem za socialno delavko sem se veliko ukvarjala s svojo osebnostjo in slovenščina, zelo pomembna komponenta mojega biti, je bila v tem obdobju premalo prisotna. Morda je na koncu celo študij slovenščine pripomogel do tega, da danes lahko delam v svojem prvem poklicu in se v njem počutim optimalno usposobljena. Tako je bil študij zame pot do lastne ubranosti, do tega da sem sama s sabo v skladu, kar me je v okviru študija pritegnilo bolj, kakor znanstveno razpravljanje, čeprav moram priznati, da sem celo to na neki način vzljubila. V aktivnih in tudi neaktivnih letih svojega študija sem srečala ljudi, ki so mi približali slovenščino na različne načine in s tem prikazali različne fasete jezika, ki me spremlja že od rojstva naprej. V mislih imam tako profesorje kot soštolente in prijatelje s Koroške, ki sem jih na novo spoznavala v Klubu slovenskih študentk in študentov na Dunaju.

In ob koncu se krog strne, ko v svojem delu pišem o kulturnem društvu rodne občine, v kateri sem skoraj tri leta delala kot socialna delavka in v jeziku, ki ga od tam najbolj poznám. Sedaj pa naj delo govori samo zase...

2. Uvod

Slovenski jezik in kulturno delo sta mi bila položena v zibelko. Kot otrok sem začela peti pri otroškem zboru, v svoji mladosti sem igrala v igralski skupini in v letih od 2007 do 2009, ko sem bivala na Koroškem, sem pela v mešanem pevskem zboru našega društva SPD »Srce« v Dobrli vasi. Ker sta starša aktivna kulturnika sem tudi pogosto pomagala v ozadju. Leta 2006 je praznovalo Slovensko prosvetno društvo »Srce« v Dobrli vasi svojo 100-letnico obstoja. Kulturno delo na Koroškem nikoli ni bilo zgolj za zabavo in veselje, temveč vedno tudi politični »statement«, dokaz obstoja manjšine in izobraževalni center. Vsa ta dejstva so v meni utrdila željo, da bi si razvoj kulturnega oz. izobraževalnega dela svojega domačega kulturnega društva SPD »Srce« podrobneje ogledala in ob njegovem stoletnem obstoju nakazala različne postaje kulturnega življenja. Pričujoča diplomska naloga je rezultat tega dela. Jasno je razvidno, da je kulturno delo koroških Slovencev in Slovenk tesno povezano z jezikom oz. bolje rečeno, da je jezik temelj in razlog za obširno kulturno delovanje. Kot je rekel Stefan Kramer, trenutni predsednik SPD »Srce«, v pogovoru, ki je dodan v prilogi, je slovenščina blagovna znamka naših društev. Kadar je govor o kulturnem domu, je tudi (podzavestno) govor o jeziku, o slovenščini. In v taki meri kot je jezik politiziran, so to tudi kulturna društva. Delo je napisano v slovenščini, citirano pa je v izvirnih jezikih uporabljenega gradiva, deloma so prevodi le-teh v opombah pod črto.

V prvem poglavju se na krakto ukvarjam s slovensko manjšino na Koroškem. Poglavje velja za uvod v temo in nakaže različne aspekte manjšine, vendar pa ne vsebuje zgodovinskega opisa življenja in razvoja narodne skupnosti. Poglavje nakaže problematiko manjšine ter vlogo jezika in kulture v najširšem pomenu. Obrobno se dotaknem tudi problematike slovenskih kulturnih društev, ki se najdejo v situaciji med ohranjanjem lastne kulture in odpiranjem k sožitju z nemško govorečimi.

Drugo poglavje se osredotoči na pomen kulturnega dela za manjšino na Koroškem. Orišem razvoj slovenskih krovnih kulturnih organizacij: Krščanske kulturne zveze (KKZ) in Slovenske prosvetne zveze (SPZ). Pomembno vlogo za koroške Slovence in Slovenke je vedno imela tudi cerkev. Številni pobudniki kulturnega dela so izhajali iz duhovščine, saj so bili med slovenskim prebivalstvom izobraženi večinoma le dušni pastirji. Predvsem v začetnih fazah delovanja društev so duhovniki prevzeli izobraževalne enote in predavali o

različnih temah. Na koncu poglavja sledi seznam kulturnih društev, ki so včlanjena v eno ali drugo ali obe krovni kulturni organizaciji.

Tretji in tudi glavni del diplomske naloge sem najbolj obširno obdelala in opisuje (izobraževalno) delo kulturnega društva »Srce« v Dobrli vasi. Na primeru tega društva orišem več kot 100 let kulturnega udejstvovanja. Svoj pogled sem osredotočila na razvoj (izobraževalnega) dela v kulturnem društvu in tudi na spremembe. Kaj je bil namen društva v času ustanovitve? Kako so se spremenili cilji? Kako se je spremenil način delovanja in katere oblike udejstvovanja na kulturnem sektorju uporablja društvo? V kolikšni meri učinkuje kulturno udejstvovanje članic in članov kulturnega društva na njihovo nadaljnje (jezikovno) izobraževanje? Na koncu se ne ustavim pri današnji situaciji, temveč skušam orisati mnogoplastne možnosti za delovanje v naprej. Delo vsebuje mnenja bivših in sedanjih kulturnih sodelavk in sodelavcev društva.

Ob pisanju diplomske naloge sem uporabljala različne metode. Poleg brskanja po arhivih Krščanske kulturne zveze sem se poslužila tudi osebnega pogovora s sedanjim predsednikom društva Štefanom Kramerjem, sedanjo podpredsednico in že dolgoletno odbornico Brigitto Pasterk ter bivšim podpredsednikom in tajnikom Martinom Pandlom. V delu samem uporabljam le dele intervjujev, v celoti pa so vključeni v prilogi na koncu dela. Sestavila sem tudi vprašalnik za pevke in pevce Mešanega pevskega zbora »Srce«. Glavni viri pa so številne publikacije in članki o manjšini, kulturnem delu, jeziku, vlogi cerkve, predvsem pa o kulturnem društvu »Srce« in o drugih društvih južne Koroške.

3. Slovenska etnična skupnost na Koroškem

3.1. Nekateri aspekti v povezavi s koroško manjšino

Slovenci in Slovenke na Koroškem so ena izmed šestih priznanih manjšin Republike Avstrije (prim. Statistik 2009: 16). Pravice Slovenk in Slovencev na Koroškem in Štajerskem ter Hrvat in Hrvatov na Gradiščanskem so zapisane v 7. členu Avstrijske državne pogodbe, ki je bila podpisana maja 1955. Vsa določila sedmega člena še vedno niso izpolnjena, kar na Koroškem povzroča konfliktno situacijo.

Formalnopravna manjšina so Slovenci in Slovenke na Koroškem postali na osnovi senžermenske pogodbe (1919) in plebiscitne odločitve (1920), ko je južna Koroška postala del 1. Avstrijske republike (prim. Domej 1999: 38, 39). Pravzaprav so bili koroški Slovenci in Slovenke *»do razpada Avstro-Ogrske na papirju enakopraven narod v veliki večnarodni državi, politične razmere na Koroškem pa so bile take, da so naši predniki pravzaprav tedaj živeli narodno življenje zapostavljene manjšine«* (Domej 1997: 50).

Po ljudskem štetju leta 2001 je bila na Koroškem za 17.953 oseb slovenščina pogovorni jezik. To število ne označuje pripadnosti oseb, temveč kaže le uporabo jezika (prim. Statistik 2009: 16, 17). Kljub vedno večjemu zanimanju za slovenski jezik v šolah (prim. Fertschey 2009) je manjšina izpostavljena asimilaciji. *»Ljudska štetja od 1880 do danes kažejo močan asimilacijski trend«* (KSŠSD 1995: 176).

Koroški Slovenci in Slovenke se definirajo preko svojega jezika. *»Das wichtigste Lebenszeichen einer Minderheit ist ihre Sprache«* (Kirsch 1987: 133) in *»boj za ohranitev jezika je postal naša najpomembnejša legitimacija za ohranitev slovenske kulture. Boj za slovensko kulturo je hkrati boj za enakopravnost slovenskega jezika v javnem življenju«* (Malle J. 1983: 84).

Slovenska manjšina na Koroškem pa se ubada tudi z različnimi težavami in problematiko. Manjšine so vedno znova konfrontirane z različnimi vrstami rasizma s strani večinskega naroda. To velja tako za koroške Slovence in Slovenke, kakor tudi za vse druge manjšine.

»Marginalisierung und Ghettoisierung als der sichtbarste Ausdruck des Minoritätenalltags fördern ausschließlich den 'Teufelskreis frustrationsgeleiteten Verhaltens', wie dies Greverus bezeichnet. Dieses umfaßt u.a. folgende Stadien: 'Fixierung': extremer Traditionalismus im gesamten Lebensstil, Selbstgenügsamkeit bei wachsender Pauperisierung.

'Regression': starke Vereinfachung des kulturellen Verhaltensrepertoires, passive Erwartungshaltung gegenüber Institutionen und Autoritäten, regressiv-familiäre Binnenorientierung und politische Apathie.

'Resignation': Inaktivität und Unfähigkeit zu innovativem Verhalten im gesamten alltäglichen Bereich, Ohnmachts- und Minderwertigkeitsgefühle, Zukunft wird angstbesetzt als Bedrohung gefunden.« (Fischer 1987: 89)

To je dejstvo, s katerim se mora tudi slovenska etnična skupnost na Koroškem spopadati, res pa je, da se na manjšinsko problematiko ne more gledati le s te strani. Zelo zanimiv aspekt rasizma s strani manjšine je nakazal Vladimir Wakounig (1999: 148-159) v svojem članku »Verstrickt in den eigenen Rassismus: Minderheiten in einer anderen Rolle«. Wakounig poudari, kako pomembne so bile in so še vedno znanstvene raziskave o rasizmu večine proti manjšini, vendar kritizira, da zaradi tega obstaja napačna slika o manjšinah:

»Minderheiten werden insofern einseitig dargestellt, als sie fast ausschließlich in der Relation zur Mehrheit gesehen werden: nämlich als Unterdrückte, als Diskriminierte, als Opfer, als Objekt. [...] Auf der einen Seite steht dann die ausschließlich diskriminierend handelnde Mehrheit, auf der anderen Seite die ausschließlich Leid ertragende Minderheit.« (Wakounig 1999: 149)

Kot možne posledice za prakso vidi tri točke, in sicer ukinitve dualizma, prenehanje z mitologizacijo manjšine in 'ozreti se čez planke', torej razmisliti o svojih omejenih nazorih (prim. Wakounig 1999: 158, 159).

K temu spada tudi citat francoskega univerzitetnega profesorja Roberta Lafonta, ki je sodeloval na mednarodnem manjšinskem simpoziju na Gradiščanskem leta 1986: »Das Minderheitenproblem besteht nicht nur im Verbot von außen, sondern in der inneren Unfähigkeit der Entfaltung« (Lafont 1987: 73). Lastne, notranje zapreke ovirajo manjšino pri razvoju (izven kulturnega udejstvovanja):

»Zaskrbljenost povezujem z vprašanjem, kaj koristnega se je dogajalo na izvenkulturnem področju med koroškimi Slovenci v zadnjih letih. Pri tem prihajam do ugotovitve, da je popolnoma odpovedala kultura dialoga in ni več tiste svežine, ki bi omogočala večje sproščanje ustvarjalnih potencialov posameznikov in kulturnih skupin.« (Malle J. 1996: 33)

»Kultura je pri Slovencih tisto področje, na katerem se je v preteklosti naša narodna zavest najbolj avtentično izražala, v veliki meri pa velja to tudi danes. Prizadevanja Slovencev za enakovredno uveljavitev kot narod na vseh področjih družbenega življenja so se izražala v kulturni zavesti, ki je za pretežni del slovenske zgodovine istovetna z narodno zavestjo.« (Malle J. 1983: 81)

Aktivno in močno kulturno življenje med koroškimi Slovenkami in Slovenci razlagajo takole:

»Der Selbstbehauptungswille der Kärntner Slowenen äußert sich in seiner Erscheinungsform vor allem im quantitativ reichhaltigen Kulturvereinsleben« (Malle 1987: 22).

Obstajajo številna kulturna društva, ki imajo različna ali podobna težišča. Kulturno delo pa lahko tudi veliko doprinese k sožitju v deželi.

3.2. Aspekt kulturnega dela za krepitev manjšine in kot korak k sožitju z večino

»Najvažnejši cilj delovanja kulturnih društev je ohranjanje in razvoj jezikovne in kulturne identitete koroških Slovencev ter podpiranje medkulturnih odnosov na Koroškem« (slo.at 1)¹.

Kulturno delo koroških Slovencev in Slovenk terja najti pot med dialogom in skupno potjo z nemškogovorečo večino in samozavestnim nastopanjem ter krepitevijo lastne kulture. Kulture se ne da definirati na določen način, saj je v svoji bitnosti pluralistična (prim. Malle 1996: 38, 39). Zbrani citati kažejo težave in posebnosti kulturnega dela na dvojezičnem ozemlju. Vsak citat stoji zase in kaže aspekt kulture koroških Slovencev in Slovenk. Na koncu je kot možen primer za odprto kulturno delo navedena koncepcija k&k centra v Šentjanžu. Dialog in sožitje sta dve besedi, ki obvladata diskurz na Koroškem, in omogočata stvarni pogovor.

»Čeprav je Koroška dvojezična dežela, so kulturni stiki med obema narodoma razmeroma zelo mlad pojav. Prve mostove so začela graditi slovenska društva (naj omenim le 'Dober večer, sosed'), prebiti so morala kar precej ledu. V teku let so se ti stiki kljub nasprotovanju domovinskih organizacij tako okrepili, da jih je morala vzeti na znanje tudi uradna deželna politika. Sad tega gibanja z baz so med drugim Dnevi koroških Slovencev [...].« (Wakounig 1996: 50)

Naveden primer za gradnjo sožitja, prireditve »Dober večer, sosed«, se odvija vsako leto v oktobru, večinoma na predvečer avstrijskega državnega praznika. Koncepcija je enostavna. Kulturni program večera oblikuje zbor domačega društva in povabljen skupina z nemškim kulturnim ozadjem. Včasih se povabi še dodatno skupino iz Slovenije. Večer sooblikuje tudi slavnosti govornik ali govornica, kulturni program pa se konča s skupnim petjem državne himne v obeh deželnih jezikih. Po koncertu se povezanost nadaljuje ob pijači in jedači s pogovorom in pesmimi.

»Spremembe podeželja zadevajo predvsem vas in vaško življenje. Socioekonomsko pogojene diferenciacije ustvarjajo nove interese in orientacije,

¹ Glede lažje berljivosti je izbrana kratica spletne strani (bodisi od SPZ ali KKZ). Številke omogočajo dosledno preverjanja vira preko podakov v bibliografiji diplomske naloge.

kakršnih dosedaj v taki širini še ni bilo. Predvsem kulturno izobraževanje in multikultura naj osvetlita pomen moderne podeželske kulture in pokažeta na obojestransko prekrivanje kulturnih polj.« (Malle J. 1996: 36)

Omenjena sprememba podeželske kulture lahko privede do novih izzivov in novih poti. Na ta način se lahko prepreči konzervacijo kulture, ki se je boji Janko Malle v svojem članku »Kultur und Volksgruppenidentität am Beispiel der Kärntner Slowenen«:

»Für das Slowenische sind vielfach nur gewisse Bereiche reserviert, die hauptsächlich in der Privatsphäre der Familie und der traditionellen Brauchtums-, Gesangs- und Theatergruppen eine Eigendynamik ohne Öffentlichkeit entwickeln. Die Konservierung dieser Art von Kultur bietet der Volksgruppe keine Zukunftsgarantie.« (Malle J. 1987: 21)

Malle prav tako meni: *»Značilno za kulturno podobo koroških Slovencev je nekakšno iskanje sozvočja med tradicijo in sodobnostjo, med ljubiteljstvom in profesionalizmom, med utemeljevanjem slovenstva in preseganjem etničnih meja«* (Malle J. 1996: 33).

Kultura, ki se močno zgleduje po tradiciji in ohranitvi posebnosti določene skupine, tvega soočanje s preveč nacionalnimi vidiki:

»Tudi kulturna društva niso bila in še vedno niso povsem imuna za ideološke zapreke. Politčne floskule se pojavljajo praviloma prav tam v kulturnem življenju in v tistih slovenskih prosvetnih društvih, kjer je najmanj razvit kulturni pluralizem, kjer ni razpoznavnih različnih interesov za kulturno ustvarjanje in kjer prevladuje miselnost o popolni kulturni, politični in narodno-homogeni enovitosti. Jasno je, da tam, kjer prevladuje en sam ideološki vzorec, ni kulturnega pluralizma.« (ibid: 34)

Janko Malle v svojem članku svari društva pred nastopanjem *»s kratkovidnimi in med manjšino spornimi političnimi parolami«*, kajti posledice tega so *»spor v društvih in nedopustno posploševanje kulturne in narodne identitete koroških Slovencev.«* (ibid: 34)

Naslednji zelo pomemben aspekt kulture kot del koroško-slovenske identitete je njena protiasimilacijska stran: *»Kulturi kot protiutež narodni asimilaciji tudi še danes pripisujemo narodno-ohranjevalno vlogo«* (Malle J. 1983: 82) in *»Der Selbstbehauptungswille der Kärntner Slowenen äußert sich in seiner Erscheinungsform vor allem im quantitativ reichhaltigen Kulturvereinsleben«* (Malle J. 1987: 22) ter

»Povsem razumljivo je, da ima kultura med koroškimi Slovenci važno funkcijo predvsem zato, ker razumevamo svojo etnično pripadnost drugače kot večinska družba. Svojo identiteto smo ohranjali v odporu do asimilativnih sil svojega okolja. Vendar nas je to vsaj v preteklosti priklepalo na skoraj kultsko negovanje kulturnih tradicij, ki za narodni razvoj zdaleč niso bile tako eminentno pomembne, kot se je to prikazovalo.« (Malle J. 1996: 36)

Ustavljanje v tradicionalnih oblikah kulturnega dela je največja nevarnost za manjšine, zato so nove strategije in poti zelo pomembne. Slovenska prosvetna zveza (SPZ) zasleduje kulturno vizijo v k&k centru v Šentjanžu v Rožu. Tam ni bil ustvarjen tipičen kulturni dom, temveč center srečanja, komunikacije, druženja in stalnega dogajanja. SPZ želi tam povezati različne kulturne stile, in sicer tradicionalno društveno kulturo, rastočo mladinsko kulturo in različne panoge kulturnih dejavnosti, kot so to glasba ali šport (prim. ibid: 38).

»Zavedamo se, da se ti stili razlikujejo v zgodovinski globini, vendar posamezna področja niso hermetično zaprta, ampak prepustna, čeprav obstajajo tudi razmejevalne strategije in nasprotja. Toda nasprotja so v dvojezičnih okoljih še vedno etnospecifično utemeljena in prav to naj bi skušala presegati kultura. k&k v Šentjanžu je torej odprta hiša za vse ne glede na narodno pripadnost, njena konceptualna naravnost se želi spoprijeti s predsodki, da obstajajo za skupno življenje neke 'naravne meje', ki se jih zaradi lastne identitete ne bi smelo prekoračiti.« (ibid: 38)

Primer k&k centra kaže le eno možno pot za kulturno delo na dvojezičnem ozemlju. Posebnost kulture, že večkrat omenjeni pluralizem, pa omogoča različne poti. Treba se je samo vedno znova soočati z vsemi možnimi posledicami in o delu reflektirati.

»Razmišljati o razvoju slovenske kulture pomeni razmišljati o tem, kaj smo podedovali in kako smo s to dediščino ravnali, kako smo uresničevali Cankarjevo misel, da je vsaka ped svobode, ki si jo pripori ljudstvo, napredek v kulturi, in da smo dolžni delati za kulturo, ki v svoji celovitosti duhovno in materialno osvaja človeka.« (Malle J. 1983: 71)

4. Institucionalizirano kulturno delo na Koroškem

4.1. Zgodovina in razvoj

Za razvoj slovenskih političnih in tudi kulturnih društev na Koroškem je bila merodajna duhovščina, kajti med koroškimi Slovenkami in Slovenci so bili izobraženi večinoma le duhovniki. Društvena gibanja so se začela razvijati s prehodom v kapitalistični gospodarski sistem (prim. Domej 1983: 5). Ta gibanja so za prebivalstvo pomenila šolo »politične kulture, [...] seznanjanje z oblikami soddločanja v družbenem življenju, [...] nove možnosti za uresničevanje človekovih intresov, potreb in možnosti ustvarjanja« (Domej 1983: 5).

»Med Slovenci na Koroškem zasledimo prve začetke organiziranega delovanja na kulturnem področju sicer že v drugi polovici 18. stoletja, močnejše pa se pojavi od dvajstetih let 19. stoletja naprej, zlasti po zaslugi Antona Martina Slomška² in Matije Ahaclja³, pozneje pa Matije Majarja-Zilskega⁴. Okoli njih so se zbirali slovenski kulturni delavci.« (ibid: 6)

Kulturno delo se je začelo z delovanjem društva Sv. Mohorja, ki ga je leta 1852 ustanovil Anton Martin Slomšek skupaj z Antonom Janežičem⁵, Andrejem Einspielerjem⁶ in drugimi.

² Anton Martin Slomšek (1800 - 1862) se je rodil v Slomu pri Ponikvi. Bil je duhovnik in važen nosilec kulture na Koroškem in Štajerskem. Leta 1830 je ustanovil na celovškem semenišču slovensko jezikovno šolo, da bi se bodoči bogoslovci lahko udeleževali kot izobraževalci naroda ter kot nosilci govorjene in pisane jezikovne kulture. Skupaj z Matijo Ahacljem in drugimi je ustanovil literarni krožek. Slomšek je bil soustanovitelj družbe sv. Mohorja v Celovcu. Skupno z Matijo Ahacljem je izdal leta 1933 zbirko slovenskih pesmi.

³ Matija Ahacel (1779 - 1845) je bil kulturni in narodni gospodarstveni delavec na Koroškem. Bil je član in pozneje tudi tajnik koroške Kmetijske družbe. Ko je Anton Martin Slomšek uvedel slovenščino na semenišču, je bil on odgovoren za nakup knjig. Skupno z Antonom Martinom Slomškom je izdal knjigo.

⁴ Matija Majar - Zilski (1809 - 1892) se je rodil v Goričah v Ziljski dolini. Bil je duhovnik, narodopisec in narodni buditelj. Pod vplivom Urbana Jarnika in Stanka Vraza je postal pomemben zbiratelj ljudskega gradiva. Bil je privrženec ilirskega gibanja in panslavizma. Zaradi svojega narodnozavednega delovanja je moral pogosto menjati svoje fare in se je leta 1883 preselil v Prago, kjer je osamljen umrl.

⁵ Anton Janežič (1828 - 1869) je bil gimnazijski učitelj, novinar, izdajatelj in urednik prve slovenske literarne revije »Slovenski glasnik«. Izdal je več kratkoživih časopisov ter literarno zbirko »Cvetje iz domačih in tujih logov«. Je avtor učbenika za slovenščino »Slovnica slovenska s kratkim pregledom slovenskega slovstva«. Bil je tajnik društva sv. Mohorja.

⁶ Andrej Einspieler (1813 - 1888) je bil duhovnik, slovenski politik in publicist. Boril se je za politične in jezikovne pravice koroških Slovenk in Slovencev.

Cilj društva je bila izdaja in razširitev slovenskih knjig. Političnega dela ni želelo. Leta 1860 se je društvo preimenovalo v Družbo sv. Mohorja. Temelji so bili postavljeni na cerkvenih nazorih. Še naprej so posebno pozornost namenjali izdaji knjig (prim. Fantur 1992: 20, 21).

»Religion, Belletristik, lehrende, unterhaltende und andere wissenschaftliche Veröffentlichungen leisteten einen wesentlichen Beitrag zur Hebung des sozialen Status durch Volksbildung. Der Verlag sprach die Slowenen über die Verwaltungsgrenzen hinaus an. Weiters war er eine Plattform für die Heranbildung einer slowenischen Laienintelligenz.« (ibid: 21)

Preden je začela delovati Slovenska krščansko-socialna delavska zveza, so kulturno delovanje na Koroškem oblikovale Družbe sv. Cirila in Metoda (DCM). Družba sv. Cirila in Metoda, ki je bila ustanovljena v Ljubljani, je bila pravzaprav narodnoobrambna organizacija, ki je skrbela predvsem za šolstvo in izobraževanje. Na Koroškem pa se organizacija ni zavzemala le za šolske zadeve koroških Slovencev in Slovenk, temveč je delovala tudi kulturno-prosvetno (prim. Domej 1983: 15). *»Glavni namen DCM je bil sicer 'vsestransko podpirati in pospeševati slovensko šolstvo', za Koroško pa lahko trdimo, da je njena glavna zasluga, da se je začelo organizirano kulturno delo na podeželju«* (Domej 1983: 15).

»V okviru krščanskosocialnega prizadevanja za delavstvo je nastala tudi centrala, ki si je sčasoma pridobila vedno večji pomen za kulturno in prosvetno delo« (Domej 1983: 20). Slovenska krščansko socialna delavska zveza je začela delovati v Ljubljani. Že po enem letu je spremenila svoje ime v Slovensko krščansko socialno zvezo (SKSZ) (prim. Domej 1983: 20). *»Slovenska krščansko socialna zveza se je vedno bolj spreminjala v prosvetno centralo in gonilno silo ustanavljanja najrazličnejših društev, pač zato ker je hotela dobiti neposreden stik z najširšimi sloji slovenskega prebivalstva, stik, ki bi ga bilo lahko izkoristiti za politično delo in volilne uspehe«* (ibid: 20).

Vendar delovanje centrale v Ljubljani ni segalo na Koroško. Vsi poskusi ustanovitve osrednje kulturne organizacije na Koroškem niso obrodili sadov. Slovenska krščansko socialna zveza za Koroško je imela svoj prvi občni zbor 12. 01. 1908. Že nekaj let prej je začela na Koroškem živeti mreža izobraževalnih društev, tako da je ob začetku delovanja osrednje organizacije obstajalo že 35 društev na Koroškem, od katerih je bilo od ustanovnega občnega zbora naprej včlanjenih 12 društev v SKSZ na Koroškem. Liberalizacija istoimenke v Ljubljani je privedla do samostojne poti organizacije na Koroškem (ibid: 20, 23). Dr. Franc

Zeichen je ob 60-letnici SKSZ⁷ dejal:

»Slovenska krščanska-socialna zveza naj bi po zamisli ustanoviteljev bila prosvetna matica, pod katere okriljem in duhovnim vodstvom naj bi po župnijah delovala katoliška izobraževalna ali prosvetna društva in posredovala kar moč največ splošne in tudi strokovne ali stanovske izobrazbe vsem, zlasti seveda mladini, z vzdrževanjem in poslovanjem knjižnic, s prirejanjem rednih poučnih sestankov in izobraževalnih tečajev, s podajanjem versko in narodno vzgojnih odrskih predstav, z gojitvijo narodne pesmi in poštene zabave. Ustanovitev prosvetne centrale Slovenske krščansko-socialne zveze je dala ustanavljanju in delovanju prosvetnih društev močen pogon; v tisti dobi pred prvo svetovno vojno je bila vsa naša Koroška preprejena s takimi živahno se gibajočimi društvi. Ni bilo samo mnogo javnih odrskih nastopov, temveč se je ponekod vršilo tudi načrtno podrobno izobraževalno in vzgojno delo na rednih mesečnih sestankih.« (Kaselj 1977: 62)

SKSZ je ob zadnjem občnem zboru pred prvo svetovno vojno zabeležila najvišje število včlanjenih društev, in sicer 50. Kulturno delo je zajemalo široke sloje slovenskega podeželja. Najbolj priljubljena udejstvovanja sta bili petje in amaterska odrska dejavnost. Nekaj časa so bile priljubljene tudi tamburaške skupnie. Prav tako so bodisi v društvih ali župniščih ustvarili knjižnice in ponekod telovadni odsek pod imenom »Orel« (prim. Domej 1983: 23).

»Novost je tudi veliko prizadevanje za izobraževalno delo, zlasti pri mladini. Centrala je prirejala takoimenovane socialne tečaje, ki so bili posvečeni raznim vprašanjem splošnoizobraževalnega in družbenopolitičnega izobraževanja. V njih so se oblikovali zlasti odborniki podeželskih društev, posredno pa je politično društvo koroških Slovencev dobivalo svoje krajevne zaupnike in politične delavce. Mogoče je imela SKSZ ravno na tem področju največje uspehe.« (ibid: 23, 24)

Sprva je v društvih sodelovalo predvsem kmečko prebivalstvo, kasneje so bili nagovorjeni tudi delavci. V drugem desetletju 20. stoletja pa se je SKSZ trudila za vključevanje žena (prim. Domej 1983: 24). »Der Kulturverband war sich ebenfalls der Rolle der Frau in der Gesellschaft bewußt. Seit der Generalversammlung von 1909 wurde jährlich eine Frau in den Verbandsausschuß gewählt und zwischen 1911 und 1914 wurden regelmäßige Frauenversammlungen abgehalten« (Fantur 1992: 51).

Po plebiscitu so se koroški Slovenci in Slovenke morali soočiti z dejstvom, da so postali manjšina. Precejšnji del inteligence in duhovništva je moral zapustiti državo. Ljubljana je

⁷ V naprej velja SKSZ le za organizacijo na Koroškem.

razpravljala o porazu pri plebiscitu, na Koroškem pa so se protislovenske sile krepile in se javno postavile proti slovensko govorečim ter so razgrajali ob prireditvah. Koroški Slovenci in Slovenke se »niso mogli ozirati na ljubljanske razprave o vzrokih za izgubo plebiscita, niti niso mogli spremeniti mišljenja na Koroškem, kar bi utegnilo privedi do večje strpnosti. Morali so se naglo organizirati na vseh področjih družbenega življenja, ker so hoteli živeti« (Malle 1983: 28).

»Potreba koroških Slovencev po enotnosti na političnem področju in pa konzervativna usmerjenost njihovih političnih in tudi kulturnih delavcev, sta zaviralno vplivali na razvoj skupnosti. Vse kulturno delo je bilo v vladajočih razmerah eminentno politično, kot so politični koraki Koroške slovenske stranke oz. Političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem služili ohranjanju in utrjevanju osnovnega kulturnega dela. Navezava 'kultura in politika' je zaradi konservativne ideološke usmerjenosti škodovala kulturnemu življenju, utesnjevala sodelovanje z drugače mislečimi ter zavirala in uničevala vsako iniciativno razmišljanje in novo dejanje.« (ibid: 28, 29)

Značilna za ta čas je tudi po spolu deljena odrska dejavnost, ker se je zbudila skrb za moralno življenje slovenskih deklet. Za kulturni razvoj koroških Slovenk in Slovencev pa je to pomenilo korak nazaj. Vloga žensk se je v SKSZ vedno bolj spreminjala in organizacija se je po eni strani soočala s skoraj mistično sliko žensk, ki je zastopala ideal devištva oz. materinstva, na drugi strani pa z ženskami, ki niso ustrezale tej sliki. S slednjimi pa organizacija ni vedela, kako ravnati (prim. ibid: 29-31). »Ozko gledanje pa je privedlo tudi do tega, da so opazovalci položaja stalno presenečeno ugotavljali, da ženska mladina pogosto slabše obvlada slovenščino kot moška« (ibid: 31). Tukaj je treba omeniti Milko Hartmann, ki se je s svojimi kuharskimi tečaji in izobraževanjem deklet uprla zapostavljanju žensk (prim. ibid: 31).

Največji del kulturno političnega področja pa je v dobi med obema vojnama prevzelo vprašanje šolstva in izvenšolske izobrazbe (prim. ibid 1983: 31).

Po plebiscitu je kulturno delo kmalu spet zaživelo. Omembe vredna je ustanovitev centralne knjižnice leta 1927 v Celovcu. SKSZ je s pomočjo Slovenije razvijala tudi knjižničarsko dejavnost v društvih (prim. ibid 1983: 38, 39).

Na začetku stanovske države se je SKSZ preimenovala v Slovensko prosvetno zvezo (SPZ), svoje delo pa je angažirano nadaljevala, dokler ni bila leta 1941 razpuščena.

Po drugi svetovni vojni je leta 1946 SPZ ponovno začela s svojim delom. Med koroškimi Slovenci in Slovenkami pa sta se razvili dve politični smeri. Na eni strani je bila bolj

liberalna, na temeljih Osvobodilne fronte delujoča skupina, ki se je pozneje razvila v Zvezo slovenskih organizacij (ZSO), na drugi strani pa je bil ustanovljen Narodni svet koroških Slovencev (NSKS), ki se je je naslonil na krščanske vrednote. Slovenska prosvetna zveza je skušala delovati kot apolitična krovna kulturna organizacija za vsa slovenska društva. S tem naj bi tudi preprečila ustanovitev druge kulturne krovne organizacije (prim. Fantur 1992: 94, 121). Vendar tudi ta iniciativa ni pomagala. Iz kulturne sekcije NSKS se je razvila lastna kulturna organizacija, in sicer Krščanska kulturna zveza.

Dandanes so razlogi, da se je poleg SPZ razvila še KKZ, zgodovinski, v 50-ih letih 20. stoletja pa so bili ideološki. Pomembno je omeniti, da *»danes organizaciji ne konkurirata, temveč se dopolnjujeta«* (slo.at 2).

Bivši tajnik KKZ Andrej Lampichler o organizacijah pravi:

»da ima vsaka od obeh osrednjih kulturnih organizacij svojo usmeritev, na podlagi katere določa vsebino svojega delovanja; kljub temu iščejo tudi skupne poti, med drugim ob praznovanju slovenskega kulturnega praznika, skupno pa se predstavijo tudi na Rožanskih izobraževalnih dnevih.« (Destovnik 2000: 157)

Janko Malle pravi o tem v svojem članku »Kulturni pluralizem – kultura dialoga« sledeče:

»Vendar pa ob vsem tem ostaja nepreslišen očitek nekaterih, da bi kultura, če ji gre za kulturo, lažje prenesla eno skupno, osrednjo administracijo. Res je, da bi bilo to mogoče, če bi v vsej odprti širini bili sposobni vsi v svojo programsko strategijo sprejeti tudi kulturni pluralizem. Vendar nam praksa kulturnega dela v Slovenski prosvetni zvezi in v Krščanski kulturni zvezi dokazuje, da obstajajo na več področjih izrazite razlike, ki niso pogojene samo z različnimi delovnimi težišči, temveč predvsem z različnim pojmovanjem kulturnega ustvarjanja [...] Hvala bogu, da je ta različnost prisotna v dveh kulturnih organizacijah, če zaradi danih svetovnonazorskih razmer v eni ni mogoča. [...] Kakor ima Krščanska kulturna zveza pravico do svoje opredelitve, da je bitnost slovenske kulture katoliška, in to v svojem organizacijskem okviru skuša tudi uresničevati, tako ima Slovenska prosvetna zveza pravico do svojega laičnega in liberalno odprtega, svetovnonazorsko neobremenjenega odnosa do kulture. Normalno je, da vsi nimamo enakih pogledov, toda kultura mora spoštovati vse, ker je prva, ki lahko nekaj prispeva k toleranci in k humanizaciji medčloveških odnosov.« (Malle 1996: 38, 39)

Sledi kratek opis sodobnega delovanja obeh krovnih kulturnih organizacij Slovencev na Koroškem.

4.1.1. SPZ

Najprej se je SPZ posvetila tradicionalnejšim oblikam kulturnega dela (zborovski koncerti, odrska dejavnost in izobraževalne prireditve. »Z absolventi Gimnazije za Slovence v Celovcu pa se je pojavila v slovenskem kulturnem in političnem življenju nova generacija, s katero so se uveljavljale nove oblike in vsebine, novi pisci, glasbeniki, igralci in predavalci obeh spolov« (slo.at 3). Seveda SPZ danes še vedno deluje kot »prirediteljica in producentka različnih kulturnih projektov« (slo.at 4), poleg tega vodi Slovensko študijsko knjižnico v Celovcu ter skupaj s tamkajšnjimi društvi kulturne domove: k&k center v Šentjanžu v Rožu, Kumst v Žitari vasi in kulturni dom v Šentprimožu. Pomembna iniciativa je tudi knjižni in kulturni center Haček v Celovcu. SPZ nudi predvsem servisno pomoč pri organizaciji prireditev, večjih projektih ter pri posredovanju kulturnih skupin. Sami pa organizirajo »koncerte in gledališke predstave iz Slovenije, gledališke, pevske in druge izobraževalne seminarje, spodbuja mladinsko in otroško kulturo, literarna branja, ponuja različne oblike izobraževanja (jezikovni tečaji, strokovno izobraževanje kulturnih delavcev itd.)« (slo.at 5). Zelo pomembno vlogo ima SPZ tudi v tem,

»da omogoča, stimulira in podpira tiste dejavnosti, ki opredeljujejo vprašanja etnične integracije in jezikovne socializacije kot izhodišče za enakovredno in enakopravno obravnavanje slovenskega jezika in kulture.

V tem pogledu je kulturno sodelovanje z republiko [sic!] Slovenijo pomembno za jezikovno in kulturno identiteto koroških Slovencev. Zato Slovenska prosvetna zveza tesno sodeluje z različnimi kulturnimi ustanovami in kulturnimi ustvarjalci republike [sic!] Slovenije.« (slo.at 6)

SPZ je krovna organizacija štiriinštiridesetih kulturnih in prosvetnih ter pevskih društev na dvojezičnem ozemlju, od katerih je 25 prav tako včlanjenih v KKZ.

SPZ redno izdaja publikacije, kot so to npr. Koroški koledar, ki vsako leto obravnava teme, ki so povezane s (koroškimi) Slovenci in Slovenkami. Društvo slovenskih pisateljev, publicistov in prevajalcev v Avstriji pa preko organizacije publicira literarno revijo »Rastje«, ki bo letos izšla tretjič. Poleg tega pa SPZ redno izdaja tudi druge knjige. Izbor knjig je vsako leto mogoče kupiti kot knjižni dar (prim. slo.at 7).

SPZ se razlikuje od KKZ v izbiranju težišč in globalnih usmeritvah. Prizadeva si za neodvisnost od političnih strank in narodno-političnih organizacij. Trudi se tudi za povezave z

avstrijskimi in evropejskimi organizacijami na kulturnem sektorju. To so npr. IG Kultur Österreich, ki je interesno združenje svobodnih in avtonomnih kulturnih iniciativ v Avstriji, ali pa KulturKontakt, ki nudi kulturno in izobraževalno sodelovanje z osrednjo in z vzhodno Evropo (prim. slo.at 8).

4.1.2. KKZ

Krščanska kulturna zveza je po lastni definiciji idejna naslednica Slovenske krščansko socialne zveze na Koroškem. Policijsko potrjena je bila 23. aprila 1953, ustanovni občni zbor pa je bil 30. decembra 1953. Na začetku je bila KKZ odvisna od prispevkov društev in kulturnih skupin ter priložnostnih darov. Tajnik je bil zaposlen le za pol dneva in do leta 1974 organizacija ni imela lastnega prostora. Danes je Krščanska kulturna zveza naseljena v prostorih Mohorjeve hiše v Celovcu (prim. Kaselj 1977: 63).

Že od vsega začetka je KKZ videla svoje poslanstvo v tem, da je podpirala kulturna društva *»pri njihovi kulturni dejavnosti z nasveti, predlogi, strokovnimi tečaji. [sic!] razmnoževanjem in posredovanjem odrskih tekstov ter raznimi drugimi uslugami«* (ibid: 63). Skozi vsa leta delovanja se cilji organizacije niso bistveno spremenili (prim. kkz.at 1). Sodelovanje z matično državo je bilo za ustanovo vedno zelo pomembno. Posebno dobro se je izkazala ta povezava pri lutkovnem udejstvovanju. *»KKZ je vesela in lahko tudi nekoliko ponosna na svojo iniciativo na tem pri nas doslej neznanem področju ter na uspešno realizacijo svojega koncepta, s katero je že mnogim mladim srcem po naših farah in vaseh posredovala veselje in užitek«* (Kaselj 1977: 65).

KKZ se trudi, da *»pri svoji dejavnosti izključuje, kar bi nasprotovalo krščanskim pravnim, nravnim [sic!] in verskim nazorom«* vendar poudarja da *»nikakor ni cerkvena ali verska družba, ampak zgolj narodno-kulturna ustanova [...] Njen namen je in mora ostati vsestranska pomoč kulturno-prosvetnim prizadevanjem koroških Slovencev v sodelovanju s katero koli drugo organizacijo, ki služi enakim ciljem«* (ibid: 66).

V KKZ je včlanjenih 52 krajevnih društev in skupin. Kot že omenjeno, je skoraj polovica tudi tesno povezana s SPZ.

4.2. Izobraževalno delo v kulturnem sektorju

Ob ustanovitvi kulturnega društva v Šmihelu ob Pliberku je Janez Hornbök poudaril potrebo

izobraževalnih društev nasploh in predvsem na Koroškem, da bi se Slovenci in Slovenke lahko naučili tisto, česar jim šole niso nudile (prim. Domej 1997: 47). »Ustanovitelji so torej društvom hoteli popraviti predvsem zamudo na področju izobraževanja« (ibid: 47).

Kulturno delo je bilo vedno močno povezano z izobraževanjem. V svojih začetkih so imela kulturna društva funkcijo izobraževalnih ustanov, ki so izenačile pomanjkljivosti na šolah. Izobraževanje pa ni bilo in tudi dandanes ni posredovano le preko tečajev. Pomembno funkcijo ima tudi amaterska odrska dejavnost. Predvsem povezava s strokovnjaki iz Slovenije je prinesla in prinaša igralkam in igralcem veliko.

»Raznovrstna pomoč, ki je je bilo gledališko ustvarjanje na Koroškem v teh letih deležno s strani organizacij, gledališč in posameznih ustvarjalcev iz Slovenije, je očitno padala na plodna tla. Upamo pa, da bodo koroški gledališki zagnanci pri iskanju in izbiri strokovne pomoči vse bolj samozavestni, kritični, selektivni in zahtevni ter odprti tudi spodbudam, informacijam in zgledom iz širšega neslovenskega okolja, torej tudi od drugod. Le ob odprtosti na vse strani bo namreč mogoče iskati ravnotežje med različnimi idejnimi in estetskimi usmeritvami in se izogibati vsakršnim enostranskim in monopolom, ki se hitro lahko sprevržejo v mrtvoudnost.« (Pezdir 1996: 62)

Na splošno so medkulturne povezave zelo plodne. SPZ in KKZ se obe trudita za čezmejno kulturno sodelovanje. Poleg urjenja slovenskega jezika (ali tudi drugih), se udeleženci kulturnih izmenjav tudi sicer izoblikujejo.

4.2.1. Čezmejni projekti KKZ

KKZ skupaj z osnovno šolo Grm organizira štirinajstdnevne jezikovne počitnice v Novem mestu. Jezikovne počitnice predstavljajo najpomembnejšo dejavnost dela z mladimi. Prav tako zelo pomemben projekt je gledališka in lutkovna delavnica, ki se odvija v Ankaranu. Ves teden se udeleženci in udeleženke v igralskih oz. lutkovnih skupinah pripravljajo ali pilijo izbrane igre.

Posebno čezmejno sodelovanje je tudi vsakoletna predstava poklicnega gledališča iz Slovenije, in sicer 8. decembra, ter sodelovanje z Lutkovnim gledališčem v Mariboru.

V sodelovanju s Slovenci in Slovenkami v Italiji pripravlja KKZ Koroške kulturne dneve na Primorskem oziroma Primorske kulturne dneve na Koroškem (prim. Destovnik 2000: 155-158).

4.2.2. Čezmejni projekti SPZ

Ena najstarejših čezmejnih povezav je Likovna kolonija mladih v Vuzenici. V letih 1993 do 2003 je bila vključena še etnološka raziskovalna delavnica v sodelovanju s SPZ, Zvezo prijateljev mladine iz Ljubljane in pristojnim krajevnim kulturnim društvom. Druga zelo dobra in učinkovita povezava je preko Slovenske glasbene šole. Veliko slovenskih glasbenikov uči koroške Slovenke in Slovence.

SPZ se je že leta 1995 začela vključevati v evropske programe, kot so to Interreg in kasneje tudi Phare CBC. Kulturno-informacijski center Haček informira zainteresirane o kulturnem dogajanju v Sloveniji ter o turističnih ponudbah. Slovenska študijska knjižnica pa sodeluje s slovenskimi knjižnicami in Narodno univerzitetno knjižnico v Ljubljani in skupaj z Zvezo prijateljev mladine in Društvom bralnih značk organizira Bralno značko (prim. Destovnik 2000: 146-153).

4.3. Cerkev in kulturno delo

»Die slowenische Kultur war von ihren Anfängen bis zur Neuzeit vom Christentum geprägt. Das Christentum hatte als Triebkraft der slowenischen Kultur eine fördernde, unterstützende und bewahrende Funktion« (Fantur 1992: 1). Na vsa društva, bodisi politična, kulturna ali ekonomska, ki so nastala na začetku 20. stoletja, je vplivala cerkev oz. so bili bogoslovci aktivno vključeni v organizacijo. Ob tem je treba omeniti tudi društva, ki so že nastala v 19. stoletju. Le-ta so skoraj brez izjeme temeljila na katoliških osnovah. Treba pa se je zavedati, da je katolicizem v 70-ih letih 19. stoletja bil drugačen, kakor krščansko socialno gibanje na začetku 20. stoletja (prim. Malle 2005: 221).

»V drugi polovici 19. stoletja in v prvih desetletjih 20. stoletja so bili slovenski duhovniki v kulturnem, političnem in gospodarskem življenju koroškim Slovencem v močno oporo. Ko je prišlo med drugo svetovno vojno do izgnanstva slovenskih duhovnikov, se je Cerkev na Koroškem odločno zavzemala pod tedanjim pomožnim škofom Rohracherm in generalnim vikarjem Kadrasmom za preganjane slovenske duhovnike.« (Waldstein 1991: 741)

Že uvod v to poglavje, zgodovinski razvoj, dobro kaže na ključne vloge klera. Duhovščina je bila dolga leta elita Slovencev in Slovenk na Koroškem, šele postopoma se je razvila splošna inteligenca.

»Bei uns hat sich die nationale Minderheit, die slowenische Volksgruppe, dort am besten halten können, wo sie nicht im Zentrum großer Bevölkerungs-Fluktuation stand, also in den ländlichen Gebieten des südlichen Kärntens. [...] Nahezu die einzigen Akademiker, die nach absolvierten Studium wieder in die Dörfer zurückkamen, waren die Priester, und so war es nur natürlich, daß sie nicht nur geistig-geistliche Führungspersönlichkeiten ihrer Volksgruppe, sondern auch tonangebend waren in kulturellen, wirtschaftlichen und politischen Bereich.« (Waldstein 1994: 40)

Versko področje je bilo na Koroškem tesno povezano s kulturnim. Društvo svetega Šmohorja ni izdajalo le verske literature, temveč tudi splošno ljudsko književnost. Na vaseh in po župnijah so pod vodstvom ali s pomočjo župnikov ustanovili kulturna društva, izvajali gledališke nastope in izobraževali občane in občanke. Številni pesniki in pisatelji so na svojo pot stopili na podbudo in s podporo dušnih patstirjev (prim. ibid: 40).

V šolah je bil verouk šolarjem in šolarkam posredovan v maternem jeziku, vendar so se tudi pri tem kazale neprimerne rešitve v šolskem sistemu.

»Das Problem der Sprache wurde auch im Religionsunterricht spürbar, wo das Prinzip der Muttersprache dominierte. Die unterrichtenden Priester standen vor der schwierigen Aufgabe, den Kindern die slowenische Schriftsprache erst beibringen zu müssen. Das wiederum trug ihnen den Vorwurf ein, sie würden nicht katechetisieren, sondern nationalpolitisch agieren.« (Till 2000: 74)

Leta 1972 se je škofijska sinoda izrekla za aktivno povezanje večine in manjšine na Koroškem. V sklopu tega je nastal nemško-slovenski koordinacijski odbor, ki redno izdaja publikacijo »Das gemeinsames Kärnten – Skupna Koroška«. Koordinacijski odbor se trudi za boljše sodelovanje predvsem na krščanski in farni ravni, vendar vpliva tudi na družbeno politiko na Koroškem. »Aus all dem ist ersichtlich, daß sich die Kirche bemüht, den Slowenen in Kärnten die soziale Entfaltung als Volksgruppe in den Aktivitäten der Religion und Kultur zu ermöglichen und zu sichern« (Inzko 1991: 611).

Na kulturno delovanje koroških Slovencev in Slovenk je cerkev vedno močno vplivala. Tudi v Dobrli vasi so te povezave jasno razvidne. Janez Šumah⁸ je s sodelovanjem s kaplanom

⁸ Janez Šumah (13. 6. 1844 – 18. 8. 1912) je bil kmet iz Sinče vasi. Prizadeval si je za gospodarski in kulturni razvoj slovensko govorečih. Ustanovil je Hranilnico in posojilnico v Sinči vasi (sosednja vas Dobrle vasi), Godpodarsko zadrugo v Sinči vasi ter spodbudil ustanovitev Slovenskega katoliškega izobraževalnega društva v Dobrli vasi, predhodnika današnjega SPD »Srce«. Od leta 1892 do 1901 je bil župan v občini

Ivanom Kogelnikom zasnoval pravila za društvo v Dobrli vasi. Druga društva nosijo v svojemu imenu povezavo do Cerkve, npr. Katoliško kulturno društvo Planina ali Katoliško kulturno društvo Vogrče. Vedno znova lahko beremo, da so prevzeli režijo iger kaplani in dušni pastirji. Mladi so, ko so zapustili farno mladino, vstopili v kulturno društvo in tam nadaljevali s kulturnim delom. Dr. Janko Zerzer v svojem članku »Med malodušnostjo in upanjem« o kulturnem delu meni: *»Sploh se najbrž vse premalo zavedamo, kako močni impulzi prihajajo za naše kulturno življenje iz otroških skupin in farnih mladlin«* (Zerzer 1983: 11). V Dobrli vasi je bil pred drugo svetovno vojno celo cerkveni zbor močno vključen v delo kulturnega društva.

Po drugi svetovni vojni je prošt Zechner srkbel za dobrolsko župnijo. Srkbel je za sanacijo cerkva ter ponovno oživil različne družbe (Marijna družba, tretji red sv. Frančiška itd.). V župnišču je bila tudi knjižnica. Blizu župnišča je dal zgraditi farni dom, ki je služil za necerkvene slovesnosti, igre in prireditve. Predvsem Farna mladina je uporabila oder za svoje nastope. Farno mladinsko delo in tudi režijo številnih iger so prevzeli kaplani (prim. Sturm 1996: 431).

Malle (2005: 221) navaja, da so bili župniki dolgo prisotni v kulturnih društvih, določen vpliv uradne cerkve na kulturno delo koroških Slovencev je še danes občutiti.

4.4. Pregled kulturnih društev in posebnosti

V Krščansko kulturno zvezo in Slovensko prosvetno zvezo niso včlanjena samo slovenska kulturna društva, pač pa tudi druga društva, kot so to pevska (cerkveni, mešani, mladinski in otroški zbori ter razni drugi sestavi), športna društva (Slovenski atletski klub), kakor tudi glasbena ali plesna šola ter galerija Anin in galerija v Rožeku. Med člane SPZ spada tudi Društvo slovenskih pisateljev, publicistov in prevajalcev v Avstriji. SPZ oskrbuje skupaj z društvi na licu mesta k&k center v Štentjanžu, Kumst v Žitari vasi in pliberški kulturni dom. K&k center ter Društvo kulturni dom Pliberk imata tudi svoji strani na družbeni spletni strani Facebook.

Dobrli vas in dolgoletni odbornik Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem.

Sledi seznam društev, ki so včlanjena v obe organizaciji. Če je društvo znano po kakšnem posebnem delovanju je tudi to omenjeno. Vse informacije so z uradnih spletnih strani KZZ in SPZ. Podatki niso nujno aktualni, kajti do določene mere so na obeh spletnih straneh podane različne informacije. Kljub temu sta vira dala seznam društev, ki so včlanjeni v KKZ <http://www.kkz.at/redno/linki.htm> in SPZ http://www.slo.at/spz/drustva_sl.php?id=1. Pri nekaterih društvih so omenjeni posebno zanimivi kulturni projekti, zelo znane pevske ali igralske skupine ali nenavadni detajli. Po imenu društva sledi ime predsednika ter krovna kulturna organizacija, v katero je društvo včlanjeno.

- *Katoliško kulturno društvo »Vogrče« - predsednik Lojz Kerbitz, KKZ*

Katoliško kulturno društvo v Vogrčah redno prireja gledališče na prostem. Posebnost njihove igre je, da je vas kulisa in skoraj vsi prebivalci Vogrč in deloma tudi iz okolice sodelujejo. Zaradi pomanjkanja primernih prostorov so leta 1999 prvič nastopali pod milim nebom, in sicer z igro »Deseti brat« Josipa Jurčiča. Sledile so igre »Martin Krpan« (2000), »Divji lovec« (2002), »Lumpacij Vagabund« (2004), »Plavž« (2007) in leta 2009 »Švejč«.

- *Katoliško prosvetno društvo »Drava« v Žvabeku - predsednik Lenart Katz, KKZ*

Pod okriljem KPD »Drava« pojeta in ustvarjata dve znani skupini. Na eni strani je to Pevska instrumentalna skupina Žvabek (PIS), na drugi strani pa je to znameniti Oktet Suha, ki organizira vsako leto tako imenovani Festival Suha, ki se odvija na suškem gradu ter v bližnem Dravogradu. Na koncertu gostujejo vsako leto izvrstne skupine s celega sveta.

- *Katoliško prosvetno društvo »Planina« v Selah - predsednik Pavli Čertov, KKZ*

KPD »Planina« se redno trudi za pester program za mladino. Stalnica v delovanju društva je koncert »Zadnji poljub poletja«, na katerega je povabljen znana skupina iz Slovenije. Leta 2010 je nastopila skupina Dan D. Gostovale pa so tudi že skupine Siddharta, Tabu, Šank Rock in druge.

- *Katoliško prosvetno društvo Šmihel - predsednica Micka Opetnik, KKZ*

Lutkarstvo ima v Šmihelu že dolgo tradicijo. Posebnost pa je mednarodni lutkovni festival Cíkl Cakl, ki se odvija vsako leto jeseni, in je bil v letu 2010 organiziran že trinajstič. Na festivalu igrajo domače skupine, vendar je spored napolnjen tudi s skupinami drugih držav. Festival kaže na to, da je lutkarstvo resna panoga odrske ustvarjalnosti, ki ni le za otroke.

- *Slovensko kulturno društvo »Jepa-Baško jezero« v Ledincah - predsednica Anica Lesjak-Ressman, KKZ, SPZ*

SKD »Jepa – Baško jezero« izdaja lastni društveni časopis, ki se imenuje »Jepa«. Izdaja društvenega časopisa ni običajna praksa med slovenskimi kulturnimi društvi na Koroškem.

- *Slovensko prosvetno društvo »Danica« v Šentprimozu- predsednica Sonja Hribar-Marko, KKZ, SPZ*

SPD »Danica« je zelo znano po svojem zboru »Danica«, ki se pod vodstvom Stanka Polzerja vedno znova loti kakšnega novega projekta. V letu 2010 je mladinska gledališka skupina s svojo glasbeno in plesno produkcijo »Koroško kolo - Kärntner Reigen« sodelovala tudi na mladinskem gledališkem festivalu na Dunaju.

- *Slovensko prosvetno društvo »Edinost« v Pliberku – predsednik Boris Sturm, SPZ*

Leta 2009 so uprizorili v Pliberku komično opero »Gorenjski slavček« Antona Foersterja. Poleg pevcev in pevk s Koroške so sodelovali tudi solisti iz Slovenije.

- *Slovensko prosvetno društvo »Gorjanci« Kotmara vas - predsednik Vinko Wieser, KKZ*
Jozi Pack, član SPD »Gorjanci«, je dolga leta zbiral hišna in ledinska imena Kotmare vasi in okolice. Aprila 2010 je Nacionalna agencija za nesnovno dediščino v Avstriji, ki deluje znotraj avstrijske sekcije Unesca, zastopnikom iniciativne skupine podelila listino o vpisu slovenskih ledinskih in hišnih imen v državni register nesnovne dediščine v Avstriji. SPD »Gorjanci« ni edino društvo, ki se ukvarja z zbiranjem hišnih in ledinskih imen.

- *Slovensko prosvetno društvo »Kočna« v Svečah - predsednica Tatjana Feinig, KKZ, SPZ*

V letu 2010 se je v Svečah odvijal že 30. slikarski teden. Za en teden se srečajo umetniki iz Avstrije, Slovenije in Italije in skupno ustvarjajo. Večeri so zapolnjeni z različnimi koncerti ali drugimi kulturnimi posebnostmi. Vsak ki se za likovno ustvarjanje zanima se lahko udeleži različnih delavnic in večernih prireditev.

- *Slovensko prosvetno društvo »Rož« Šentjakobu - predsednik Karli Krautzer oz. Tonej Sticker, KKZ, SPZ*

Ena izmed posebnosti SPD »Rož« je Teatr Trotamora pod režijo Marjana Štickra. Posebnost

igralske skupine je ta, da jo sestavijo slovensko in nemškogovoreči Korošci in Korošice. Za njihovo predstavo »Zala« sta Simone Schönnett in Harald Schwinger posodobila temo Miklove Zale in jo postavila v današnji čas. Druge znane produkcije Teatra Trotamora so: »Profet Ilja« (2008), »Nosorogi« (2006), »Goreča vas« (2003), »Solaris« (2001), »Gospodar muh« (1999), »Opera za tri groše« (1997), »Peklenska pomaranča« (1995). Z otroško skupino »Teatr Zora« pa je Marjan Sticker uprizoril sledeče igre: »Čarovnik iz Oza« (2005), »Tičev Jaka« (2006), »Momo« (2007) in »Mrzlo srce« (2009). Februarja leta 2011 pa bo premiera igre »Kralj Jerič«.

- *Slovensko prosvetno društvo »Trta« v Žitari vasi - predsednik Slavko Einspieler, KKZ, SPZ*

SPD »Trta« prireja vsako leto poleti tridnevni Open Air koncert. Prvi večer oblikuje MoPZ Trta in izbrani gostje. Drugi večer je Dalmatinski večer. Gostje se razvajajo ob dalmatinski jedači in pijači. Za glasbeni okvir vsako leto poskrbi druga klapa s Hrvaške. Open Air se zaključi s koncertom na tretji večer. V letu 2010 so zadnji večer oblikovali Vlado Kreslin s koroško-slovenskim bandom Bališ in MoPZ Trta.

- *Kulturno društvo »Peter Markovič« v Rožeku - predsednik dipl. inž. Franc Kattinig, KKZ, SPZ*
- *Kulturno društvo Škocijan - predsednica Helka Mlinar, KKZ*
- *Kulturno društvo Šmarjeta-Apače - predsednica Rozi Wernig, KKZ, SPZ*
- *Prosvetno društvo »Lipa« v Velikovcu - predsednica Magda Karner, KKZ*
- *Slovensko kulturno društvo v Celovcu - predsednik Tomo Millionig, KKZ*
- *Slovensko kulturno društvo v Globasnici - predsednica Anka Jernej, KKZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Bilka« v Bilčovsu - predsednik mag. Rupert Gasser, KKZ*
- *Slovensko prosvetno društvo Borovlje – predsednik mag. Roman Verdel, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Dobrač« na Brnci - predsednik mag. Marjan Gallob, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Drabosnjak« v Kotmari vasi - predsednik Ernst Dragaschnig, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Edinost« v Škofičah – predsednica Magda Errenst, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Edinost« v Štebnu - predsednik Hubert Dumpelnik, KKZ*

- *Slovensko prosvetno društvo »Herman Velik« v Selah-Kot – predsednica Eda Velik, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Malošče« v Bekštanju – predsednik mag. Valentin Feichter, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Radiše« na Radišah - predsednik Nužej Wieser, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Srce« v Dobrli vasi- predsednik mag. Štefan Kramer, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Šentjanž« v Šentjanžu – predsednik Hanzi Wieser, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Valentin Polanšek« v Železni kapli, predsednik dr. Gustav Brumnik, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Vinko Poljanec« v Škocjanu - predsednik Lojz Čik, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Vrtača« v Podgori (Slovenj Plajberk), SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Zila« na Ziljski Bistrici- predsednik prof. Urban Popotnik, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Zvezda« na Hodišah - predsednik Franci Spitzer, KKZ, SPZ*
- *Slovensko prosvetno društvo »Zarja« v Železni kapli – predsednik Wili Ošina, SPZ*

Poleg lastnih spletnih strani v medmrežju je vedno več kulturnih društev zastopanih tudi na družbeni spletni strani Facebook. Nekateri uporabljajo to stran kot dodatek k svoji spletni strani, drugi komunicirajo samo preko tega ponudnika. Na Facebooku obstaja tudi Prireditveni koledar ter Koledar koroških Slovencev, ki združujeta prireditve različnih društev in organizacij. Prireditveni koledar ima tudi svojo spletno stran (www.koledar.at).

5. SPD »Srce« Dobrla vas

ilustracija 1: znamenje SPD Srce

5.1. Zgodovinski pregled

Kadar govorimo o zgodovini slovenskega prosvetnega društva »Srce«, ne moremo začeti pri ustanovitvi društva. Merilo kulturnega delovanja moramo nastaviti nekoliko prej, in sicer pri ustanovitvi Hranilnice in posojilnice leta 1890 v Sinči vasi. Hranilnica in posojilnica (danes Posojilnica Bank Podjuna) je bila vedno in je še danes tesno povezana s kulturnim delovanjem. Društva ni podpirala samo finančno in z zavzetostjo sodelavcev in sodelavk, društvu je dala na razpolago tudi prostore. 1902 je kupila Hranilnica in posojilnica Sinča vas Babičevo posestvo sredi Dobrle vasi. Leto dni pozneje je bila postavljena stavba, v kateri je tudi takratni Narodni dom našel svoj prostor (prim. SPD Srce 2006: 12, 13). V arhivu KKZ lahko zasledimo prvo omembo kulturnega delovanja v Dobrli vasi 27. septembra 1903. Dobrolski Slovenci in Slovenke so se srečali na shodu, kjer je spregovorilo tudi nekaj govornikov.⁹ Leta 1904 je igrala v Narodnem domu Ciril in Metodova družba iz Prible vasi (prim. Sienčnik 1979: sine pagine). K hitri gradnji in naklonjenosti s strani občine je bistveno pripomoglo, da je bil leta 1891 za župana v občini Dobrla vas izvoljen Slovenec Janez Šumah (prim. SPD Srce 1986: 21). Prav on je bil gonilna sila za ustanovitev kulturnega društva v Dobrli vasi. Skupaj s kaplanom Ivanom Kogelnikom sta zasnovala pravila za društvo (ibid: 1). Uradna ustanovitev je bila 25. marca 1906 pri Harihu v Dobrli vasi, in sicer pod imenom »Slovensko katoliško izobraževalno društvo za Dobrlo vas in okolico«. Prvi predsednik društva je bil Jožef Lipuš. Društvo naj bi nudilo mladim vse tisto, kar jim šola ni mogla dati: učenje knjižne slovenščine, spoznavanje slovenske kulture ter ohranjanje slovenskih običajev (prim. SPD Srce 2006: 34). Društvo je ustvarjalo bogato knjižnico, poleg knjig so bili na razpolago tudi aktualni časopisi. Program društva je vseboval uporabo knjižnice z možnostjo prebiranja obstoječega gradiva in izposajo knjig ter redna predavanja o ekonomskih in narodno-političnih temah. Za izpopolnjevanje slovenskega jezika pa so člani in članice recitirali pesmi slovenskih pesnikov in igrali igre (ibid: 13, 14). Seznam iger, ki so jih predvajali v kulturnem društvu »Srce« je zapisan v

⁹ Mir, 8. 10. 1903, štev. 41, str. 162 v arhivu KKZ, mapa 1

poglavju o odrski dejavnosti.

V dokumentu za ustanovitev društva je kot namen društva navedeno naslednje:

- »a) krepiti med člani versko in narodno zavest, izobraževati jih na temelju katoliške vere, zlasti po načelih, izraženih, o socialnih okrožnicah Leona XIII, pospeševati tudi njihove telesne blagostanje,
- b) prirejati jim pošteno zabavo,
- c) skrbeti za njihovo strokovno izobrazbo in
- č) za njihovo pravovarstvo,
- d) pripravljati svoje člane k varčnosti in zmernosti.« (SPD Srce 2006: 34)

Kmalu so se pojavile težave s prostori. Predvidena dvorana je bila premajhna, tako da so društveniki in društvenice nadaljevali uprizorjanje koncertov in iger v gostilni pri Mežnarju v Kokju. Tako se je tudi prva uradna prireditev društva, ki je bila 23. junija 1907, odvijala pri Mežnarju v Kokju. Nastopal je tamburaški zbor pod vodstvom Jake Mišica. Prikazana pa je bila igra »Trije tički«. Društveni prostori so sicer bili v Narodnem domu, vendar niso zadostovali potrebam. Iskanje večje dvorane ni obrodilo sadov in tako so tudi v letu 1908 nastopi bili v Kokju. Dejstvo, da so bili prostori premajhni, je pripeljalo do po spolu ločenega delovanja. Pozneje se je to izkazalo za pretvezo. Strategija ločevanja po spolu je bila predvsem želja kaplana V. Mörtla. Fantje naj bi se ukvarjali z gospodarskimi in kmetijskimi problemi, dekleta pa z gospodinjstvom, lepim vedenjem in vzgojo otrok. Tudi igre ter obisk knjižnice naj bi bile pripravljene ločeno. Vendar ločitev na društveno delo ni prav dobro vplivala (prim. ibid: 35).

Ločitev fantov in deklet je dosegla višek v ustanovitvi fantovskega in dekleškega odseka leta 1912. V istem letu se je ustanovil telovadni odsek »Orel«.¹⁰

Zaradi naraščanja števila članov in članic so zastopniki društva prosili Hranilnico in posojilnico, če bi lahko dobili večje prostore v Narodnem domu. Hranilnica je ustregla upravičenim prošnjam s tem, da je kupila Paternuževo hišo, ki je bila nasproti takratnega Narodnega doma. Že leta 1914 so hišo podrli in postavili kulturni dom z odrom. Prenova pa je bila popolnoma končana šele leta 1922. Med vojno in v plebiscitnem obdobju je ostal dom v surovem stanju in tudi društveno delo je v tem času mirovalo. Še pred vojno je kulturno delo omahovalo, kajti leta 1912 je umrl ustanovitelj društva in predsednik Hranilnice in posojilnice Janez Šumah. Njegove vsestranske podpore so močno vplivale na razvoj kulturnega življenja

¹⁰ prim.: Mir, 18. 03. 1913, štev. 3, str. 20 v arhivu KKZ, mapa 1

v Dobrli vasi (prim. Logar 1996: 394).

Prvi povojni občni zbor je bil 17. februarja 1924. Tedaj je bil za predsednika potrjen Martin Vastl. Prvo nadstropje Kulturnega doma je bilo končano in društvo je bilo zelo aktivno. Kulturni program je bil sestavljen iz gledaliških iger, kuharskih tečajev, kulturnih in političnih predavanj in gospodarskih tečajev. Kuharski tečaj, ki je bil leta 1927, je vodila Milka Hartmann iz Libuč. Tečaj je trajal osem tednov in se je končal z razstavo jedil, veseloigro »Čašica kave« in plesnim nastopom. Med svojim delovanjem se je društvo moralo vedno znova ubadati s protislovenskimi silami. Tako so se morali društveniki v letih 1924 in 1925 soočati s tem, da je občina zasegla Kulturni dom za stanovanjske namene, čeprav je najprej bilo rečeno, da za to hiša nikakor ne pride v poštev. Sledile so vloge pri vrhovnem in dobrolskem sodišču. Leta 1926 so bili društveni prostori zapečateni in delovanje se je nadaljevalo (prim. SPD Srce 2006: 36).

Ali je še pravica za nas?

Županstvo v Dobrlivasi je z odlokom 30. decembra 1924 št. 2741/24 zaseglo dvorano in čitalnico „K. slov.“ izobraževalnega društva v Dobrlivasi za stanovanjske namene z utemeljitvijo, da so leti prostori prazni. Hranilnica in posojilnica v Sinčivasi kot lastnica društvenega doma je takoj napravila ugovor, ker ima te prostore že izobraževalno društvo in druga društva od l. 1923, ko so bili izgotovljeni, zasedene. Najemniška komisija pri okrajnem sodišču v Dobrlivasi je s sklepom od 30. januarja 1925. št. Wa 1/25 zasego od strani županstva potrdila. Nato je cela obravnava poslala na pregled po ministrstvu za socialno oskrbo na višje nadsodišče v Gradec. Višje nad-

sodišče v Gradcu kot najvišje sodišče je ovrгло zasego in sklep županstva ter najemniške komisije pri okrajnem sodišču v Dobrlivasi z utemeljitvijo, da so bili ti prostori že zasedeni od društev in da občina nima pravice zaseči takih prostorov in je izreklo, da se je postava kršila.

Toda sedaj čujte: človek bi mislil, da je cela zadeva vsled odloč. tve višjega nadsodišča v Gradcu uravnana in da se je pravica vendar enkrat skazala. **A županstvo je kar samoodsebe zavrglo sklep višjega nadsodišča v tej pravdi s tem, da je zapečatilo vhod v društvene prostore in zahtevalo ključke — — —.** Toliko javnosti v začasno obvestilo.

ilustracija 2: članek, ko je občina zasegla prostore kulturnega doma

Okoli leta 1929 je bilo ime društva spremenjeno v »Slovensko prosvetno društvo Dobrli vas«, vendar o tem dokumentacija ne obstaja. Gotovo pa je, da je za to odgovorna mlajša generacija društvenikov, ki je bila leta 1929 izvoljena v nov odbor, kajti po novem sestavu odbora se je vedno pogostejše uporabilo novo ime društva (ibid: 36).

Od leta 1930 naprej je društvo delovalo spet redno. 23. marca 1931 je Hranilnica in posojilnica v Dobrli vasi praznovala svojo 40-letnico in društvo svojo 25-letnico. Leta 1932 je društvo Srce lahko nabavilo radijski sprejemnik in gramofon. Prav tako je v tem letu Slovenska kulturna socialna zveza (SKSZ) začela usmerjati delovanje predvsem na področje pevskih nastopov. V Dobrli vasi je ostala v središču odrska dejavnost. Delo kulturnega doma

je bilo pri občanah in občankah zelo priljubljeno. Predvsem mladina je redno obiskovala kulturni dom. Kljub temu so bila nasprotovanja proti slovenski ustanovi še naprej prisotna. Prireditve se je skušalo prekiniti z metanjem kamnov ali izklapljanjem električne naprave. Žarnice na baterijo so ob takih večerih rešile predstavo (Sienčnik 1986: 140).

Leta 1937 so v Dobrli vasi zgradili »Haus der Heimat«. Deloval naj bi kot protiutež slovenskemu društvenemu domu. Dr. Luka Sienčnik¹¹ je noč pred odprtjem snel koroško zastavo s Kulturnega doma. Ta naj bi po županovem ukazu visela na vsaki hiši. Dr. Sienčnik je bil za en dan aretiran in v Kulturnem domu je bila kmalu za tem preiskava. Irena Destovnik je v knjigi »Na poti skozi čas« povzela besede dr. Luke Sienčnik. Piše, da »je slovensko kulturno delovanje v Dobrli vasi v času Domovinske fronte začelo pešati, v Hitlerjevem času pa je povsem zamrlo« (SPD Srce 2006: 37).

Prav tako je dr. Luka Sienčnik v svojem prispevku ob 80-letnici društva omenil, da sta bila Kulturni dom in obširna knjižnica v vojnem času uničena. Dandanes pričajo o tem obdobju le fotografije in slike tistega časa (prim. SPD Srce 1986: 24).

Tik pred vojno, med njo in v povojnem času je bil kulturni dom uporabljen v vojaške namene. Sprva ga je zasedel Arbeitsdienst, potem so bili v njem zaprti vojni ujetniki, na koncu vojne pa je prostore uporabljala angleška zasedbena oblast. Že sama uporaba prostorov je privedla do neštetihi poškodb, ob tem pa je bila uničena celotna knjižnica (pribl. 1000 knjig), društveni zapisniki, radijski sprejemnik in še drugo (ibid: 37, 38).

»Leta 1938 so nacisti takoj zasedli društvene prostore, uničili obsežno društveno knjižnico, društvene knjige in dokumente, oder in gledališko garderobo. S tem so zabrisali dragocene podatke, s katerimi je društvo pričalo o svojem življenju in delovanju. Po drugi svetovni vojni je moralo društvo brez kakršnekoli opore na preteklost začeti povsem znova.« (Logar 1996: 395)

Leta 1946 so se društveniki in društvenice ponovno lotili kulturnega dela. Andrej Božič piše v Vestniku (1946/13: 1, 4) o požitvi političnega in kulturnega dela: »Ustanovili smo občinski odbor in nato krajevne odbore. Naposled smo ustanovili prosvetno društvo, kjer je mladina prevzela večji del nalog. Po dolgem boju smo si zopet priborili naš 'Narodni dom', ki je bil in je zopet naša last.«

¹¹ Dr. Luka Sienčnik (22. 10. 1904 – 21. 01. 1989) je bil živinozdravnik v Dobrli vasi. Aktivno se je vključil v kulturno in politično življenje v Dobrli vasi. Med leti in je bil predsednik SPD »Srce«. Bil je častni član kulturnega društva in dolga leta sodeloval v ozdadju društva. V svoji hiši v Dobrli vasi je učil zainteresirane slovenščino. Napisal je številne članke in knjige.

Pod predsedništvom Petra Moharja¹² je bilo ime društva spremenjeno v »Slovensko prosvetno društvo Srce«. Dr. Luka Sienčnik (1979: sine pagine) pravi k temu: *»To ime smo mu dali, ker Dobrla vas leži v osrčju Podjune in ker nam je društvo vedno bilo pri srcu.«*

V obdobju od leta 1950 do 1970 v kulturnem domu skoraj ni bilo kulturnega delovanja. Razlog so bila medsebojna, ideološka nasprotja med Slovenci in Slovenkami samimi. Farna mladina je prevzela funkcijo gledališke skupine in nastopi so se odvijali v župnišču, kjer je bil oder. Farna mladina je omogočila kulturno udejstvovanje le določenemu krogu mladine, saj je bilo sodelovanje omejeno (prim. SPD Srce 2006: 77).

Konec petdesetih let so se odborniki in odbornice društva zavzemali za pridobitev dodatnih prostorov od Posojilnice. Posojilnica je privolila v oddajo sob le ob ponovni požitvi kulturnega dela. Kot kaže, do tega ni prišlo, kajti o ponovnem društvenem delovanju se govori šele ob ustanovitvi novega odbora leta 1971. Odbor pod vodstvom dr. Luke Sienčnika je obnovil dvorano in okolico Kulturnega doma. K ponovnemu delovanju društva se je pridružila tudi farna mladina (ibid: 38). Novi odbor se je angažiral tudi za združitev obeh osrednjih kulturnih organizacij.

»Z naslednje seje glavnega odbora, ki je bila 23. 3. 1971, so poslali resolucijo obema osrednjima kulturnima organizacijama. Njuno združitev so predlagali, ker ju v vsakem primeru združuje zavzemanje za gojenje slovenske kulture. Pred leti sta se ločili zaradi ideoloških nasprotij, kar je gotovo škodovalo kulturnemu delovanju. Ker ideologije ljudi razdvajajo, jih je treba opustiti in se posvetiti narodnemu delu.« (SPD Srce 2006: 39)

Sodelovanje kulturnega društva »Srce« in farne mladine se je v letu 1972 poglobilo. Skupni sestanek je privedel do spoznanja, *»da je treba z vsemi silami podpreti kulturno delo, ker se bodo le tako sposobni uveljaviti tudi politično«* (ibid: 39). Z ozirom na to je Farna mladina preložila svoje nastope v kulturni dom. Po besedah Martina Wastla, takratnega predsednika, sta tako Farna mladina in Mešani pevski zbor »Srce« temelja ponovnega delovanja društva.

V tem času se je društvo še dodatno včlanilo v Krščansko kulturno zvezo, saj je bilo v Slovenski prosvetni zvezi že včlanjeno (prim. Logar 1996: 396).

Dr. Luka Sienčnik je tudi potrdil vlogo Posojilnice pri oživitvi kulturnega delovanja, kajti po njegovem mnenju je bila ustanovljena z namenom *»služiti interesom vsega slovenskega*

¹² Peter Mohar (21. 02. 1899 – 1989), doma iz Dobrle vasi, je bil med leti 1946 in 1948 predsednik SPD »Srce«. Pod njegovim predsedništvom se je uveljavilo zdajšnje ime SPD Srce. Svoje spomine predplebiscitnega časa je zapisal v knjigi »Med nebom in peklom«, ki je izšla leta 1986.

naroda kot gospodarski temelj vsega našega dela, predvsem pa kulturnega» (SPD Srce 2006: 39).

Prenova društva je povabila mlade in tudi bivše člane in članice društva k sodelovanju. Gledališka dejavnost se je nadaljevala in leta 1975 je bila ustanovljena folklorna skupina, kateri se je pozneje še pridružila otroška folklorna skupina. Ponovni poskus ustanoviti moški pevski zbor ni uspel, kljub temu se je delovanje usmerilo predvsem na zborovsko udejstvovanje. Po številnih poskusih ustanoviti lasten zbor je leta 1976 s svojim delovanjem začel mešani pevski zbor »Srce« (prim. SPD Srce 2006: 40).

Leta 1975 je bilo slovesno odprtje obnovljene dvorane in odra. Pevski zbori iz sosednjih občin in domača folklorna skupina so skrbeli za popestritev večera. Takratni dobrolski župan je poudaril, da je občina za prenovo kulturnega doma prispevala premalo in da naj bi to v prihodnje popravila, kar se je tudi zgodilo (ibid: 40).

V naslednjih letih se niso zgodile bistvene spremembe, le člani in članice odbora so se zamenjali. Ob 70-letnici je društvo pripravilo kulturni teden. Ob zaključku 27. novembra 1977 je prvič nastopila mladinska folklorna skupina. Večer so sooblikovali MePZ »Srce«, MoPZ »Trta« iz Žitare vasi, MePZ »Vinko Poljanec« iz Škocjana, Oktet »Poljana« s Prevalj, MePZ »Danica« iz Šentprimoža in MePZ »Peca« iz Štebna. Del kulturnega tedna sta bili tudi predavanji dr. Hansa Haasa s salzburške univerze in dr. Antona Pelinke z univerze v Innsbrucku. Prav tako je bila uprizorjena igra »Kadar se utrga oblak«. Na začetku 80-ih let se je društvo obrnilo na zveznega predsednika Rudolfa Kirchschrägerja, ki je bil znan po svojem antifašističnem prepričanju in zagovarjanju pravic slovenske manjšine na Koroškem. Z njegovo pomočjo so se člani društva SPD »Srce« dogovorili za finančno podporo, ki so jo namenili za ureditev knjižnice. Prenovitev dvorane in knjižnice se je končala leta 1982 (prim. SPD Srce 2006: 40).

Po 15-letnim odmoru je društvo leta 1981 ponovno priredilo pevski koncert v Kazazah. Istega leta je praznoval Mešani pevski zbor 5-letnico svojega obstoja.

Dve leti za tem so morali ukiniti folklorno dejavnost, saj niso pravočasno poskrbeli za pomladek. Leta 1985 se je kritično do društvenega delovanja izrazil tajnik društva Miha Pasterk, kajti v odboru je veljal poziv, da naj bi se pelo narodne pesmi in bilo čim manj kritično. Argumentacija proti je bila ta, da je napredek sicer zaželen, vendar v tolikšni meri, da to ljudje razumejo in jih ne odbija (ibid: 41).

V letu 80-letnice kulturnega doma so se celo leto odvijale različne prireditve. Osrednja prireditev je bila decembra leta 1986. Takrat je bila izdana jubilejna brošura »Kjer je moj

dragi dom«. V 80-ih letih se je društvo med drugim borilo za podelitev občinskega grba, s čimer bi občina javno priznala dvojezičnost tega kraja. Podelitev je bila po 6-letnem »sem in tja« sklenjena leta 1988, vendar javne podelitve ni bilo nikoli (SPD Srce 2006: 41-43).

85-letnici kulturnega društva je predsedoval Boris Sturm, dve leti pozneje pa ga je nasledil mag. prof. Štefan Kramer, ki je ostal funkciji predsednika zvest do danes. S tem se je ponovno začela nova doba delovanja v kulturnem društvu. Takoj ko je mag. Kramer prevzel predsedstvo društva se je začela popolna prenova kulturnega doma in ob jubilejni prireditvi za 90-letnico je bil dom slavnostno otvorjen. Že 90-letnica je kazala nov pristop h kulturnemu delu:

»Mag. Štefan Kramer je poudaril, da je društvo uresničilo enega od poglobitvenih ciljev, to je dobro sodelovanje z nemško govorečimi. Na tem praznovanju so namreč v KD (kulturnem domu) prvič nastopila vsa dobrolska društva. Višek prireditve je bil, ko so vsi zbori skupaj zapeli tako slovensko kot nemško pesem. Mag. Štefan Kramer je izjavil, da je novi KD poleg dejavnostim slovenskega prosvetnega društva namenjen tudi vsem drugim, ki podpirajo sožitje. Poleg sožitja je kot glavne cilje SPD navedel izobraževanje, ohranitev slovenskega jezika in delo z mladimi.« (SPD Srce 2006: 41)

1999 je Janez Lesjak podaril Kulturnemu domu klavir. S tem se je delovanje društva razširilo tudi na klasične koncerte in delo z mladimi v obliki glasbenih delavnic. V istem letu je mag. prof. Štefan Kramer vlagal svoj čas in energijo v gradnjo večjezičnega zasebnega otroškega vrtca »Mavrica«. Njegovo predsedstvo je ta čas prevzel Peter Grilliz. Zaradi preobremenitve odbornikov in odbornic se je dejavnost društva osredotočila na prireditve »Dober večer, sosed«, Jožefov sejem in vigredni koncert. Priprave na 100-letnico so ponovno oživile zagon društvenic in društvenikov. Posebnost 100-letnice je bila razstava o zgodovini društva in zbornik o delovanju društva od ustanovitve naprej. Prav tako je vabil Mešani pevski zbor vse bivše pevke in pevce na vaje za skupen koncert.

V zadnjih letih so mnogi aktivni člani in članice postali starši, veliko mladih pa študira zunaj Koroške. Po eni strani to oteži kulturno delo, po drugi strani pa odpira nove perspektive in ideje za projekte za mlade družine. Za kulturno društvo je pomembno, da se sooča z aktualnim stanjem in da iz tega razvija nove možnosti.

5.2. Predsedniki od ustanovitve do danes

Josef Lipuš (15. 3. 1906 – 2. 2. 1908), kmet

Ivan Kuchling (2. 2. 1908 – 6. 1. 1911), kmet

Jaka Lužnik (6. 1. 1911 – 17. 2. 1924), kmet

Martin Vastl (17. 2. 1924 – 7. 2. 1929), kmet

Josef Mohar (7. 2. 1929 – 1934), kmet

Pepo Toplič (1934 -), občinski uradnik

Peter Mohar (1946 – 14. 3. 1948), hlapec in oskrbnik samostanskega poslopja

Jakob Potočnik (14. 3. 1948 – 1951), kmet

Franc Rutar (12. 1. 1958 – 14. 3. 1971), hotelje, komercialni svetnik

dr. Luka Sienčnik (14. 3. 1971 – 14. 3. 1976), veterinar

Rudolf Vouk (14. 3. 1976 – 21. 7. 1976), šolski inšpektor za dvojezične ljudske šole

Martin Wastl (27. 2. 1977 – 11. 1. 1987), kmet, ekonomski svetnik

Andrej Sturm (11. 1. 1987 – 10. 1. 1991), podčastnik

Boris Sturm (10. 1. 1991 – 25. 2. 1993), bančni nastavljenec

mag. prof. Štefan Kramer (28. 11. 1993 -), veroučitelj na višji tehnični šoli in psihoterapevt

Zanimivo je, da v teku 100-letnega obstoja nikoli ni bilo ženske predsednice slovenskega prosvetnega društva Srce. Sicer pa so bile in so ženske zastopane na vseh drugih mestih odbora (tudi kot podpredsednice).

Večina predsednikov so bili kmetje, predvsem na začetku delovanja kulturnega društva do tik pred 2. svetovno vojno. Čeprav je pri ustanovitvi pa pri režiji in mladinskem delu sodelovalo veliko duhovnikov, nikdar ni dušni pastir prevzel predsedniškega mesta.

Večina predsednikov je ostala v svoji funkciji dve do pet let, eden jo je opravljal deset let in dva trinajst let. Zdajšnji predsednik, mag. Štefan Kramer, izpolnjuje to nalogo zdaj že sedemnajst let.

5.3. Izobraževalno delo in kulturno udejstvovanje

Delovanje slovenskega prosvetnega društva »Srce« se je od nekdaj delilo na različne odseke. Tako so se kulturniki in kulturnice ukvarjali z odrsko dejavnostjo, obiskovali predavanja, organizirali gospodarske in kuharske tečaje, si izposojali knjige, prebirali naročene časopise in

se od leta 1978 vključevali v mešani pevski zbor, mlajša generacija pa v otroški zbor in v mladinski zbor, ki pa se je razšel. Nekaj let je obstajala zelo uspešna folklorna skupina.

Tesno s kulturnim društvom so bila in so še vedno povezana društva, kot je npr. slovensko društvo upokojencev »Podjuna«, cerkveni pevski zbor, Mladinski center v Dobrli vasi ter politična stranka EL oz. Team Kramer. Večina društvenikov in društvenic sodeluje vsaj v enem izmed naštetih društev. Tudi športni odsek se je oživel, tako da se mladi moški zdaj redno srečujejo na nogometu. Generacija mladih mamc pa je na lastno pobudo organizirala glasbeno delavnico za najmlajše otroke do tretjega, četrtega leta, ki jo vodi Helga Kresičnik. Čisto na novo je bila ustanovljena tudi mladinska lutkarska skupina, ki je leta 2010 jeseni nastopala prvič.

S pričetkom svojega delovanja je kulturno društvo poudarilo svojo izobraževalno vlogo. Ta želja ni zapisana le v pravilih društva, temveč je razvidna tudi iz številnih predavanj in izobraževalnih tečajev. Tudi pozneje so odborniki poudarili, kako pomembno je izobraževanje pri kulturnem delu. Leta 1979 je takratni predsednik Martin Wastl v poročilu napisal, da je cilj društva

»skoraj isti kot pred 70. leti, ko je bilo naše društvo ustanovljeno. Takrat so se člani društva poleg tega, da so gojili našo besedo in pesem, še izobraževali za vse, kar so rabili v vsakdanjem življenju. Danes nam sicer šola da tisto izobrazbo, ne privzgoji nam pa ljubezen do slovenske besede in kulture, marveč ravno nasprotno, da nam jo odtuji. Zato je prvi in glavni cilj našega društva nuditi članom narodne skupnosti kulturno udejstvovanje, jih združevati, gojiti našo besedo, pesem, utrjevati narodno zavest. Naš drugi cilj pa je tudi ta, da si vse, kar ustvarjamo, ne pridržimo zase - za ta prostor - ampak da s kulturnimi prireditvami krepiamo medsebojno razumevanje med obema narodnostnima skupinama na Koroškem in izven in opozarjamo na njih vrednote.« (Wastl 1979: sine pagine)

Kot je bilo že omenjeno, se delovanje slovenskega prosvetnega društva »Srce« deli na različne odseke. Na kratko želim opisati razvoj in trenutno delovanje le-teh.

5.3.1. Gledališka dejavnost

»Odrska umetnost je bila tako v Dobrli vasi kot v Kazazah med najbolj razširjenimi oblikami kulturnega dogajanja. Zaradi svojega družabnostnega in zabavnega značaja je vselej privabljala številne gledalce, ki so tako kot nekdanj

zgodbam ljudskih pripovedovalcev – tokrat radi prisluhnili igranim pripovedim na odru. Gledališka igra je pomenila popestritev in izobrazbo in nemalokrat je bila s svojim okoljem tako povezana, da je bilo mejo med realnim vaškim in gledališkim življenjem težavno natančno postaviti. (...) Člani gledališke skupine so videli v svojem igranju kulturno in narodnostno poslanstvo, možnost nastopanja in stika z domačim jezikom, nadaljevanje družinske tradicije, koristno uporabo prostega časa ter druženje in zabavo, za katero je bilo v preteklosti na podeželju zelo malo možnosti.« (Logar 1996: 400)

V Dobrli vasi se je s pričetkom društvenega delovanja začela tudi gledališka dejavnost. Prva igra je bila »Trije tički«, ki so jo zaigrali leta 1907. Takrat so nastopali še v Kokju pri Mežnarju, ker še niso imeli svojih lastnih prostorov. Posebnost društvene igralske skupine je bila ta, da so skoraj vsako društveno srečanje, bodisi prireditev ali občni zbor, popestrili z igro. Iger so se naučili hitro, intenzivno in učinkovito. Dostikrat so nastopali že po tednu dni vaj. Na ta način so v eni sezoni pripravili kar več iger, kar za igralske skupine ni bilo običajno in še danes ni. V tem času so ponavadi igrali igralci po spolu ločeno. Med predstavami oz. med odmori pa je večer popestril cerkveni pevski zbor (prim. Logar 1996: 401).

Leta 1908 so uprizorili dve igri: »Čevljar« in »Kmet fotograf«. V knjigi »Na poti skozi čas« povzame Irena Destovnik iz osebnih zapiskov dr. Luke Sienčnika, *»da so društveniki spoznali, da predavanja, čeprav so potrebna, niso privlačna, in da mladina preko iger na privlačen način spoznava svoj narod; zato so sklenili, da v veliki društveni sobi v narodnem domu postavijo oder in se bolj posvetijo igram«* (SPD Srce 2006: 73).

Doba 1. svetovne vojne in plebiscita je tako gledališko kakor tudi celotno kulturno delovanje prekinila. Šele leta 1924 so z igro »Fabiola in Neža« ponovno oživel gledališko dejavnost. Igranje ni bilo osredotočeno le na igralsko skupino. Tudi gospodinjske ali kuharske tečaje so zaključili z različnimi uprizoritvami, prav tako je društveni telovadni odsek Orel kdaj pa kdaj razveselil občinstvo z igro. Ob 25-letnici društva, leta 1931, je igralska skupina zaigrala »Desetega brata« Josipa Jurčiča. Menda je ta uprizoritev sprožila pravi val zanimanja za igranje in se je moralo vaditi in pripravljati dve igri istočasno, da so vsi, ki so imeli željo igrati, tudi imeli možnost. V tem času so bile igralske skupine že po spolih mešane. Večkrat je zapisano, da so med leti 1930 do 1935 odigrali na leto sedem novih iger (prim. Logar 1996: 403 in SPD Srce 2006: 75). *»Predstave ob praznikih (svečnica, pust, novo leto, božič, Miklavžev večer, post, telovo) in društvenih sestankih so bile postavljene na društveni oder in so dvorano vselej napolnile«* (Logar 1996: 403).

2. svetovna vojna je prekinila delovanje društva in tako tudi igralske skupine. Šele leta 1946

so ponovno zaigralio igro. Konflikti znotraj društva so otežkočili delovanje in gledališko dejavnost je vedno bolj prevzemala Farna mladina, ki je bila od leta 1952 do leta 1977 na tem področju zelo aktivna.

»15. decembra 1963 so na izrednem občnem zborovanju ugotovili, da je »naša mladina v našem jeziku in našem duhu, če tudi pod firmo 'farna mladina' zelo aktivna, kar dokazuje številne prireditve. Zato trenutno ni na mestu, da bi pod imenom SPD enako pripravljali igre, ker igralci bi bili isti in najbrž bi to več škodovalo kot pa koristilo. Pripravljeni pa smo vedno staviti našo dvorano na razpolago drugim društvom, ki bi bila voljna pri nas gostovati.« (SPD Srce 2006: 76)

Težava pri igralski skupini Farne mladine pa je bila ta, da so igralci in igralka nehali z odrsko dejavnostjo, ko so dosegli starostne ali stanovske meje. Ko si bil poročen, si moral farno mladino zapustiti. Prav zaradi tega so igralci in igralka, ki so v gledališki skupini dobrolske Farne mladine vzljubili odrsko dejavnost in jo želeli razvijati in izvajati tudi v prihodnje, prenesli svoj konjiček leta 1977 v ponovno prebujajoče se slovensko prosvetno društvo »Srce«. Tako se je gledališko ustvarjanje spet osredotočilo na kulturni dom, Farna mladina pa je odrsko dejavnost popolnoma opustila (prim. Logar 1996: 405).

Odrska dejavnost ni več doživela takšnega razcveta kot poprej. Deloma so bili zaželeni režiserji pre zaposleni, deloma pa se ni našlo dovolj motiviranih igralcev. Vsaki dve do tri leta je bila uprizorjena ena igra. V začetku 80-ih let je režisersko delo prevzela Sonja Ban, kajti župnik Poldej Zunder je bil pre zaposlen. Dve leti pozneje pa je to delo prevzel domačin Franc Podrečnik. Z igralci je pripravil igre »Domen« (1982), »Čevljar – baron« (1994) in »Črni križ v gozdu« (1985). Uspeh zadnje igre je bil zelo pomemben, kajti bil je merilo za nadaljnji obstoj igralske skupine. Irena Destovnik citira dr. Luko Sienčnika takole: *»Uspešen nastop pa je pokazal, kaj naši podeželski ljudje želijo gledati. Enostavno igro z veselo ali žalostno vsebino, ki jo lahko razumejo, in pri kateri ni treba posebnega razmišljanja. Treba je torej paziti na izbor iger in igralcev«* (SPD Srce 2006: 78).

Leta 1986 je bila za 80-letnico društva uprizorjena igra »Lucija«. Režirala sta igro Silvo Ovsenk in Franc Podrečnik. Igra je bila zelo uspešna in igralci so poleg dveh nastopov v domačem društvu igro odigrali še sedem krat. Po velikem uspehu je odrska dejavnost spet zaspala. Šele leta 1990 je mlajša generacija društvenikov pod režijo Sonje Sturm nastopala z igro »Lažnivec«. Za 90-letnico se je ponovno zbrala skupina in skupno s Poldejem Zundrom pripravila igro »George Dandin« (prim. SPD Srce 2006: 78, 79).

Leta 2008 se je po večletnem odmoru spet javila »stara garda« igralcev in ponovila uspeh

»Svojeglavček« iz časov pri Farni mladini. Režijo sta prevzela Franc Podrečnik in Peter Grilliz. Skupini se je pridružilo nekaj mladih igralcev. Igralska skupina namerava še nastopati, nova igra je tudi že izbrana, vendar je prezaposlenost nekaterih sodelujočih premaknila začetek vaj v prihodnost.

Seznam iger društvenih (gledaliških) skupin

1907	Trije tički	1931	Deseti brat; Hlapec Jernej; Dom;
1908	Čevljar; Kmet fotograf		Ne v lotarijo (Na lotariji) ; Naša kri;
1909	Pri gopsodi; Vedeževalka; Sveta Cita		Veriga
	Pri gosposki; Dve materi	1932	Divji lovec; Damijan Vašek;
1910	Prepirljiva sosedica (Vesela sosedica)		Miklova Zala
1911	Večna mladost, večna lepota;	1933	Revček Andrejček; Carski sel; Pri
	Tri sestre; Sanje; Marijin otrok;		kapelici
	Jeza nad petelinom in kes;	1934	Pri kapelici; Sinovo maščevanje
	Krčmar pri Zvitem rogu	1935	Rodoljub iz Amerike;
1912	Vestalka; Sinovo maščevanje;		Poslednji vitez Rebrčan;
	Smrt Marije device	1936	Henrik – gobavi vitez; Živa pokopana;
1913	Občinski tepček; Junaki;		Glavni dobiček
	Svojeglava Micka; Herold;	1937	Krivoprisežnik; Vaški lopov;
	Čašica kave		Divji lovec
1924	Fabiola in Neža; Tri sestre;	1946	V krvi
	Dr. Vsezna in njegov Stipkov Tiček	1947	Lepa Vida
1925	Revček Andrejček; Roka božja	1948	Prisega o polnoči
1926	Izgubljeni raj (Zgubljeni sin);	1949	Ženitev; Medved; Časi se spreminjajo;
	Turški križ		Analfabet; Pri kapelici
1927	Vedeževalka; Trije tički;	1950	Domen; Pot do zločina
	Veseli vojak; Pota ljubezni;	1951	Begunka; Razvalina življenja;
	Pozna pomlad; Na betlehemeskih		Županova Micka
	poljanah; Roza Jelodvorska;	1952	Fatima; Zameteni vlak; Morje
	Čašica kave	1954	Genovefa
1930	Begunka; Zdaj gre sem, zdaj gre tja;	1955	Domačija
	Županova Micka; Rdeči nosovi;	1958	Šolski nadzornik;
	Krošnjar; Dom		Poročno izpraševanje;

1959	Dekle z biseri	1985	Črni križ v gozdu
1977	Kadar se utrga oblak	1986	Lucija
1978	Kmet in fotograf; Molčeča usta	1990	Lažnivec; Požganica (v sodelovanju z igralskimi skupinami različnih društev)
1980	Boj na požiralniku		
1981	Hodl de Bodl ali Dve vedri vode		
1982	Jara meščanka; Domen	1992	Oh ta Polona
1984	Čevljar – baron	2008	Svojeglavček

Mnenja o izboru iger so bila pogosto deljena. Velika diskusija o tem je bila na občnem zboru leta 1985. Nekateri so bili mnjenja, naj bodo igre publiki primerne. Pri tem so mišljene veseloigre, ki so lahko razumljive in ki zrcalijo vaško življenje, saj

»izbor ni najpomembnejše: saj je glavna naloga oderskega delovanja v tem, da imajo podeželani v igralski skupini edinstveno možnost, da se soočajo s slovenskim knjižnim jezikom in da ljudje gredo zato na gledališko predstavo, da se malo zabavljajo, ne pa, da bi jim tam solili glave in jih spodbujali k razmišljanju še potem, ko so zapustili dvorano.« (Pasterk 1985: 15)

Drugi so bili mnjenja, da morajo biti igre sodobne in naj občinstvo spodbujajo k razmišljanju.

Že eno leto prej je Rudi Vouk v članku o igri »Čevljar – baron« menil, da se zaveda

»važnosti vsake kulturne prireditve, ker je le-ta pri nas že politični akt, in tudi nastopajočim ne odrekam truda, ki so ga vložili v to igro. Skoraj bi lahko kdo rekel, da jim uspeh daje prav, saj so očitno za naše ljudi te vrste igre najbolj privlačne. Vprašam pa se, če smo mi res narod, ki je do konca vseh vekov obsojen na to, da zaostaja za drugimi narodi našega kulturnega področja za sto let. Če bomo vedno gledali na to, da nam publika zaradi prenapornega premišljevanja ne bo morda še kdaj zbolela, potem bomo to ostali. Tako pa doselje delamo: kulturne prireditve so za nas sveta krava, ki jih je dovoljeno samo hvaliti, pa tudi, če kakšen zbor ni zadel nobenega tona ali čakakšen igralec redno pozablja na tekst.« (Vouk 1984: 10, 11)

Konsenz občnega zbora pa je bil ta, da je potrebno oboje: odrska dejavnost naj bo zabava in poučevanje. To pa ne velja le za obiskovalce, temveč tudi za igralce same:

»Omeniti pa je treba, da je naša dramska dejavnost v prvi vrsti šola za lep jezik, za spoznavanje slovenske in druge dramske literature. Najbolj pereče pa je vprašanje izbire oderskih del, saj je le-ta povezana s številom igralcev, velikosti odra itd. Ve to pa vsebinsko izpovednost dela, ki ga uprizarjajo postavlja ob

stran, čeprav je prav gledališče v prvi vrsti poklicano za vzgojo naše družbe oz. v zabavo in kajpada tudi za prikazovanje njenih napak.« (Vestnik 1984: 5)

Za vsako igralsko skupino je dobro, če je program raznolik in obsega celoten spekter iger, od veseloigre do moderne interpretacije. Kar pa celotno odrsko dejavnost povezuje, je urjenje jezika in nastopanja, ki poudari izobraževalno funkcijo kulturnega društva.

Otroška gledališka dejavnost je sprva delovala priložnostno npr. za materinski dan ali otroške dneve. *»Šolski otroci so pod vodstvom učiteljic pripravljali krajše igrane prizore, v društvu se je marsikak zanesenjak spomnil tudi na najmlajše in jih združil v gledališkem ustvarjanju, pa tudi domači župniki so, če so imeli za mlade posluh, z njimi radi pripravljali kakšno gledališko igro«* (Logar 1996: 407). Po vojni je nekaj iger z otroki pripravila Ljudmila Sienčnik. Leta 1951 so za materinsko proslavo uprizorili igrici »Rdeča kapica« in »Cigančica«, fantje pa so plesali »Hajdukovo oporoko«, leta 1977 pa »Naočnike« (prim. SPD Srce 2006: 79) . S pričetkom delovanja otroškega zbora pa je Ludmilla Sturm v pevski

ilustracija 3: lutkovna skupina

program deloma vključila kratke igrice. 1993 je mlajša igralska skupina za pustovanje pripravila igro »Svoje glavček«. V letih 1995 in 1997 je nastopala otroško-mladinska skupina, ki je delovala z režiserjem Petrom Militarovim in uprizorila igr »Jurka« in »Anton Pomperdon in vsi Pomperdoni«. Potem je pa pod vodstvom Marije Sienčnik in Helene Wernig nekaj let igrala otroška gledališka skupina, ki je sodelovala z Marijanom Bevkom in je leta 1998 uprizorila »Mojco Pokrajculjo« in leta 2000 »Kam, pa kam volk« (ibid: 79, 80).

Trenutno vadi in pripravlja igro na novo sestavljena dekleška lutkovna skupina pod vodstvom Natalije Bučovnik in Brigite Pasterk. Z režiserjem Matevžem Gregoričem bodo uprizorili igro »Skozi čas«.

5.3.2. Pevska dejavnost

»Danes je zborovsko petje v Dobrli vasi ena najbolj priljubljenih in razširjenih kulturnih dejavnosti« (Logar 1996: 410).

Kadar govorimo o pevski dejavnost slovenskega prosvetnega društva »Srce«, je treba omeniti dobrolski cerkveni zbor, ki ima v občini najstarejšo pevsko tradicijo. V začetkih delovanja društva je vedno glasbeno oblikoval prireditve. Pevci in pevke so zapeli na sestankih, shodih, občnih zborih in tudi med odmori nastopov igralske skupine (prim. Logar 1996: 411 in SPD Srce 2006: 44).

»Cerkveni pevski zbor je tako pod vodstvom Jožefa Ilgovca z bogatim programom sodeloval že na ustanovnem shodu slovenskega izobraževalnega društva. (...) Cerkveni pevski zbor je imel tako v Dobrli vasi povsem specifično funkcijo: svoje primarno poslanstvo je izpolnjeval pri mašah, ob pogrebih in porokah, hkrati pa je kot edini društveni zbor ustrezal vsem društvenim potrebam. Glede na to je imel zbor tudi precej drugačen program, kot je bilo v tem času za cerkvene pevske skupine značilno.« (Logar 1996: 411)

V letu 1927 je pod vodstvom Jožefa Ilgovca nastopal društveni moški zbor, ki pa je svoje delovanje kmalu spet ukinil. Pred drugo svetovno vojno, leta 1934, se je skušal uveljaviti društveni fantovski pevski zbor. Njihov vodja je bil Hanzej Hotimic. Moški zbor je popestril dve prireditvi s svojimi pesmimi, vendar cerkvenemu zboru ni odvzel pomena. Tudi ta zbor ni obstajal dolgo in s preselitvijo ga. Hotimica je svoje delovanje popolnoma opustil (prim. Logar 1996: 412). Druga svetovna vojna je ukinila petje cerkvenega pevskega zbora pri kulturnih prireditvah. Po vojni je želelo društvo ustanoviti svoj lasten zbor in s tem se je cerkveni pevski zbor posvetil spet samo cerkvenemu petju. Želja po lastnem zboru se naprej ni uresničila. Leta 1958 se je sklepalo o ustanovitvi zbora, vendar so vaje neprestano prelagali in tako ni prišlo do ustanovitve. Leta 1971 je bil ponovno ustanovljen moški zbor pod vodstvom Jožka Urbana, vendar zbor v tej obliki ni nikoli nastopal. Ambiciozni plan je spet zamrl. Leta 1976 je društvo znova poskusilo ustanoviti svoj zbor, tokrat mešani pevski zbor. Zborovsko delo je prevzel organist Hanzej Jelen, ki pa te naloge zaradi poklicne preobremenjenosti ni mogel zadovoljivo izpolniti. Nasledila sta ga Oto Wutte in Urh Kassl. Slednji ga je vodil do konca leta 1977. Potem je zbor prevzel Albin Krajnc (prim. Logar 1996: 412 in SPD Srce 2006: 44, 45). *»Šele takrat se je zbor ustalil, uredil organizacijske zadeve in uskladi svojo glasovno zasedbo« (Logar 1996: 413).* Prvi javni nastop zbora je bil ob 25-letnici imenovanja Dobrle vasi za trg. Najprej so hoteli zboru preprečiti petje, vendar so

pozivi društva in drugih ustanov na najvišje avstrijske predstavnike slednjič omogočile nastop z eno pesmijo v slovenskem jeziku (prim. SPD Srce 2006: 45).

Najprej se je število pevcev in pevk močno spreminjalo, sčasoma pa se je število ustalilo in pri zboru je sodelovalo nad trideset pevk in pevcev. Postopoma je mešani pevski zbor nastopal na vedno več prireditvah. Zbor ni nastopal samo v domačem društvu, pač pa tudi po celi Avstriji, v Sloveniji, Italiji in Nemčiji. Martin Pandl se v pogovoru z Majo Logar (1996: 413) spomni:

»Včasih smo imeli na teden kar po dve vaji. Nastopi so se vrstili tako, da smo imeli v enem letu celo nad 50 nastopov. Torej smo sodelovali več kot enkrat na teden pri kakem koncertu. Pa kako dobro smo se počutili v tej družbi! Eden od viškov teh koncertov je bilo sodelovanje pri vseevropski pevski reviji 'Evropa poje' v Güterslohu in Paderbornu v Nemčiji, kjer je prav naš Mešani pevski zbor Srce kot edini zastopal Avstrijo.«

Leta 1982 je zbor prevzel Marjan Berložnik. Uspešno delovanje zbora se je nadaljevalo. Takrat je bila posebnost zbora, da je združil več generacij pevk in pevcev. Starostni razmah je segel od šestnajstega do šestdesetega leta. Zbor je ponovno gostoval v Sloveniji, v Špitalu na kulturnih dnevih in tudi v Salzburgu, kamor jih je povabila Akademija slovenskih teologov iz Salzburga. Na tem koncertu so poslušalci izražali svojo solidarnost do slovenske narodne skupnosti na Koroškem (prim. SPD Srce 2006: 51).

Ob svoji desetletnici je zbor skupno z otroškim zborom »Srce« in tercetom Sturm izdal kaseto. Predstavitev posnetkov in slavnostni koncert ob 10-letnici pod geslom »Pesem od srca do srca« je bil 25. maja 1986 (ibid: 51). *»Ob tej priložnosti so podelili priznanja vsem, ki so več kot pet let peli v zboru ali sodelovali pri njegovi ustanovitvi, in vsem trem dosedanjim pevovodjem: Urhu Kasslu, Albinu Krajncu in Marjanu Berložniku«* (SPD Srce 2006: 51). Kasneje je zbor ponovno doživel faze pomanjkanja pevk in pevcev, kar je zabeleženo v zapisnikih društvenih sej. Na začetku 90-ih let se je pojavil problem, ker je v zboru pelo vse manj ljudi iz domače občine. Odbor je jasno izrekel, da bo treba zbor pomladiti in okrepiti. Kljub težavam je zbor naprej uspešno nastopal, med drugim skupaj z MoPZ »Trta« in s »Plazniškimi dekleti« v Pragi. Ob 85-letnici društva so poleg Mešanega pevskega zbora nastopali tudi društveni Mladinski ter Otroški zbor in MoPZ »Trta« iz Žitare vasi. Povezava z društvom v Žitari vasi je še danes zelo močna (prim. SPD Srce 2006: 51).

Marjan Berložnik se je že od leta 1991 razmišljal, da bi prenehal z zborovodstvom, vendar je odlašal, ker se je bal, da bi zbor razpadel. Leta 1984 je zbor zapustil. Z njim je odšlo 12 pevk

in pevcev (prim. SPD Srce 2006: 51, 52). Kljub krizi so našli novega pevovodjo, in sicer Maria Podrečnika. Tako je po skoraj dvajsetletnemu delovanju Mešani pevski zbor ponovno vodil domačin. Spremembe v vodstvu so privedle tudi do sprememb v zboru samem. Mnogo dolgoletnih pevk in pevcev je prenehalo s petjem in prihodnost takratnega zbora je bila negotova. Vztrajno vabilo k petju je privedlo do tega, da je MePZ ponovno zaživel (prim. Logar 1996: 414). Ob 90-letnici slovenskega prosvetnega društva Srce je Mešani pevski zbor praznoval 20-letnico svojega obstoja. Mario Podrečnik je po petih letih oddal vodenje zbora. Zaključni koncert, ki je bil 25. junija 1999, je bil posnet in izdan na zgoščenki (prim. SPD Srce 2006: 53). Ker je bil zbor ob začetku nove pevske sezone še vedno brez nove zborovodje, ga je prevzel Peter Grilliz zbor, in sicer najprej interimistično za eno leto.

»Zbor sem prevzel samo za eno leto, saj nisem glasbeno izobražen. Za to sem se odločil, ker sem se bal, da bi zbor drugače prenehal delovati. Vem pa, kako težko bi ga bilo pozneje spet ustanoviti, kar smo se naučili že takrat, ko je odšel Berložnik. Bil sem prepričan, da bodo v tem letu našli novega pevovodja.« (SPD Srce 2006: 53)

Iz enega leta je postalo kar devet zelo uspešnih let. V tem času se je zbor močno pomladil, povprečna starost pevk in pevcev je bila okoli 25 let, pelo pa je okoli 40 ljudi. Kadar se je obdelovalo zahtevnejše skladbe, so Petru Grillzu pomagali korepetitorji, med drugim Janez Tratar, provizor v Dobrli vasi ali tudi Bertej Logar. Repertoar pesmi je bil zelo širok, vseboval je moderne in ljudske slovenske pesmi, prav tako pa tudi pesmi v nemškem in drugih jezikih (prim. SPD Srce 2006: 54, 55).

»Zbor je pomemben dejavnik kulturnega delovanja, pojemo na praznovanjih rojstnih dnevov, raznih slavnih, poslovnih obredih ipd. Ne vabijo nas samo zaradi petja, ampak smo postali nekaka medsebojna vez med našimi poslušalci in člani društva, pa tudi med nečlani. Pogovorni jezik med člani zbora je slovenski, saj ga ne obvladajo le trije.« (SPD Srce 2006: 55)

V zadnjih letih se je vodstvo Mešanega pevskega zbora nekajkrat spremenilo. Po zasluženem odhodu Petra Grilliza je zbor prevzela Anica Pasterk, ki je prej vodila Mladinski zbor. Zaradi preobremenjenosti je zbor po enem letu spet zapustila. Nekaj časa se ni vedelo, če bo zbor lahko nadaljeval s svojim delovanjem, toda s pričetkom pevske sezone jeseni 2010 je zbor prevzel Peter Slanic iz Slovenije. S tem se je začelo novo obdobje zbora.

Posebnost Mešanega pevskega zbora Srce je dolgoletna povezanost z drugimi zbori, ki so naseljeni onstran nekdanje meje:

»Ena prvih povezav, to je sodelovanje z MPZ 'France Marolt' iz Malečnika, je živa še danes. Na pevski reviji »Od Pliberka do Traberka«, ki je najstarejše čezmejno sodelovanje na zborovskem področju, so sodelovali od leta 1978 do Berložnikovega odhoda. Med zbori iz Slovenije, ki so nastopali v KD, so bili leta 1978 MPZ 'Mirko Filej' iz Gorice, leta 1979 MPZ 'Vitanje', novembra 1979 ob 70-letnici društva Oktet 'Poljana' s Poljane, aprila 1980 Oktet 'Prezihov Voranc' z Raven – z njimi so leta 2005 ponovno vzpostavili stike – junija 1981 MePZ Ljubljanske banke, junija 1982 MPZ Zdravilišča Rogaška Slatina, junija 1983 Ženski pevski zbor iz Zreč pri Slovenskih Konjicah, aprila 1984 Dekliški pevski zbor iz Logatca, junija 1986 MPZ 'Slavina' iz Logatca in MPZ iz Vitanja, aprila 1987 MPZ 'France Marolt' iz Malečnika, junija 1991 MePZ 'Stanko Premrl' iz Podnanosa, maja 1994 MPZ 'France Marolt' iz Malečnika, prav tako maja 1997 in junija 1999, junija 2000 MPZ 'Slavina' iz Logatca, septembra 2002 Dravograjski oktet in MPZ 'France Marolt' iz Malečnika.« (SPD Srce 2006: 55)

V zadnjih letih je društvo ponovno utrdilo vez z MPZ »France Marolt« iz Malečnika, nova povezava, ki je nastala ob reviji »Koroška poje« leta 2008, pa je z zborom »Carintia Cantat« iz Gorice.

Tako kot otroška gledališka dejavnost je tudi otroška pevska dejavnost najprej delovala priložnostno. Stalne pevske skupine ni bilo. Vemo za materinsko proslavo, ki so jo pripravili dobrolski otroci leta 1926. Naslednji zapiski o delovanju otroške skupine so razvidni iz zapiskov dr. Luke Sienčnika in sicer iz leta 1950. Pripravili so materinsko proslavo z gospo Sienčnik, s soprogo dr. Luke Sienčnika, vendar se je ta prireditev osredotočila na odrsko dejavnost. Otroci, ki so sodelovali pri materinski proslavi so bili v šoli in v okolju izpostavljeni hujskanju in obrekovanju. Leto dni pozneje so otroci ponovno nastopali mamam na čast. Iz poročila o prireditvi je razvidno, da je takrat veliko otrok trpelo pod pritiskom okolice in predvsem učiteljev glede sodelovanja v slovenskem kulturnem društvu (prim. SPD Srce 2006: 82, 83).

V 70-ih letih, ko je kulturno delo ponovno zaživelo, je tudi pri otroškem delu društvo močno sodelovalo s farno mladino. Leta 1977 so za materinsko proslavo pripravili glasbeni nastop, recitacije in igro »Naočniki«. Leto dni pozneje so prav tako za materinsko proslavo pripravili nastop obeh folklornih skupin (mladinske in otroške) ter otroškega zbora, ki ga je tedaj vodil Joško Urban, ki je med nastopom prepustil vodstvo Lizi Pasterk (poročena Smrtnik). V okviru

Farne mladine je Milica Sturm pripravila kratko igrico. V tem času se je poudarjalo, da je glavni cilj delovanja z otroki pozitiven vpliv na samozavest otrok, kajti le-ti so nositelji bodočega kulturnega dela. Na podlagi tega, se ni sprejemalo nemško govorečih otrok. Pozneje se je vedno bolj poudarjal pomen medsebojnega povezovanja in druženja. S tem je društvo v svoje prostore povabilo tudi tiste ljudi, ki so sicer izhajali iz slovenskih družin, vendar doma niso več govorili slovenskega jezika. Leta 1979 otroški zbor ni deloval, vendar se je decembra istega leta že vedelo za osebo, ki bi ga bila pripravljena prevzeti. Liza Pasterk je nastopala z otroki maja leta 1980 na reviji »Koroška poje«, oktobra istega leta pa je zbor prevzela takrat 15-letna Ludmilla Sturm (prim. SPD Srce 2006: 83, 84). Ludmilla Sturm o tem pravi:

»Seveda sem se prestrašila te odgovornosti, saj sem bila še zelo mlada, ne prav veliko starejša od otrok, ki naj bi jih vodila. Najbolj mi je pomagal Wastlov stavek: 'Poskusi, če ne boš zmogla, boš pa nehala.' Pomagala pa mi je tudi podpora staršev ter deda Štefana Sienčnika, ki mi je večkrat rekel, kako ponosen je name.« (SPD Srce 2006: 84)

S tem, da je Ludmilla Sturm sprejela predsednikovo prošnjo, naj prevzame otroški zbor, je leta postal stalnica kulturnega društva. *»Otroško petje se je v relativno stalnem sestavu pojavilo šele v sodobnosti. Veliko zasluge zato ima družina Sturm, ki je svoje otroke spodbujala k slovenskemu petju.«* (Logar 1996: 414) Tako imenovani tercet Sturm (sistri Ludmilla in Andreja in brat Daniel) so nastopali na različnih prireditvah. Istočasno je Ludmilla Sturm zbrala skupinco otrok in tako je nastal otroški zbor, v katerem je bil pogovorni jezik izključno slovenski. V zborčku so sodelovali otroci od petega do petnajstega leta, ki so večinoma prihajali iz kmečkih družin. Da so se lahko udeleževali petja, so jih Ludmillini starši redno vozili na sobotne popoldanske vaje. Kar hitro je zbor naštudiral repertoar pesmi in pogosto nastopal. Otroški zbor je sodeloval tudi pri Srečanju mladinskih in otroških zborov, ki je vsakoletna revija za mladinske in otroške zборе dvojezične Koroške. Vaje niso bile sestavljene samo iz petja in učenja besedil, pač pa tudi iz kreativnih delavnic kot npr. brkljanje in risanje po steklu ter učenje deklamacij in kratkih igric. Otroški zbor Srce je hodil na izlete, na pevske počitnice ter prirejal pustovanja ali praznovanja rojstnih dni (prim. Logar 1996: 414, 415).

»V zborček sem vključila vse otroke, ki so želeli peti, ne glede na njihovo znanje jezika ali glasbeni posluh. Seveda sem si želela, da zbor dobro poje, ampak zaradi tega nisem zavračala slabših pevcev. Mi namreč nismo samo peli, smo tudi brkljali, veliko smo se igrali, hodili na izlete in letovanja, za materinske proslave in druga praznovanja pa smo pripravljali kratke gledališke

prizore. Ti otroci so s seboj v življenje odnesli predvsem to, kar so lepega doživljali ob našem druženju; in to je tisto, kar je najpomembnejše in česar se tudi sama najraje spominjam.« (SPD Srce 2006: 85)

Leta 1995 je Ludmilla Sturm predala Otroški zbor Rozi Pasterk in Tanji Plesnik, ki jo je pozneje zamenjala Marija Hafner. Dve leti kasneje se je Rozi Pasterk osredotočila na petje z mladinskim zborom, otroški zbor pa je prevzela Barbara Sienčnik. Po odhodu Barbare Sienčnik sta zbor leta 2002 prevzeli Michaela Lesjak-Zdovc in Tanja Kramer. S spremembo vodstva je zbor spremenil tudi svoje ime – iz otroškega zbora Srce so se preimenovali v zbor Srčki. Že nekaj let prej je postal otroški zbor atraktiven tudi za otroke, ki so se šele učili slovenski jezik. Glede na novo situacijo se je Tanja Kramer pogovarjala z otroki slovensko, Michaela Lesjak-Zdovc pa nemško. Ker sta leta 2006 zapustili zbor, ga je ponovno prevzela Rozi Kummer-Pasterk, tokrat s pomočjo Verene Podrečnik (prim. SPD Srce 2006: 86, 87). Od leta 2009 ga vodi Rozi Kummer-Pasterk sama.

»Ker je večina otrok pri pevskem zboru nemško govoreča, prihajajo v Kulturni dom tudi starši, ki njegovega praga drugače najbrž ne bi prestopili. Z vsako prireditvijo se tako zmanjšujejo pregrade in strahovi med obema narodnima skupnostma. Gesla 'Lieder sind wie Brücken / Pesmi so kot mostovi' si otroški pevski zbor ni izbral po naključju; z njim poudarjajo, da med pomembnimi cilji zbora ni samo to, da dvojezičnost kot nekaj samoumevnega spoznavajo otroci, temveč da jo kot tako občutijo in sprejmejo tudi njihovi starši. Dejavnosti otroškega pevskega zbora pomembno prispevajo k medsebojnemu sožitju.« (SPD Srce 2006: 87)

5.3.3. Predavanja in tečaji

»V začetku 20. stoletja, ko so začeli ustanavljati prva slovenska prosvetna društva, je bila med njihovimi najpomembnejšimi nalogami priprava splošnoizobraževalnih predavanj, ki so zapolnjevali pomanjkljivosti takratnega izobraževalnega sistema« (SPD Srce 2006: 70).

Predavanja so obsegala od političnih tem, preko gospodarskih do splošno izobraževalnih (npr. o katoliškem shodu na Dunaju ali o liberalizmu). Pred občinskimi volitvami so teme usmerili v narodnovzpodbudno smer. Večinoma so bili predavatelji iz duhovščine. Po plebiscitu je bilo politično zborovanje šele leta 1924. Decembra 1924 pa je dobrolski kaplan Jaka Mošic priredil tridnevni izobraževalni tečaj. Teme so obsegale politiko, gospodarstvo, pomen izobraževanja, zdravje, naloge žensk in kulturo (prim. SPD Srce 2006: 70).

Zelo pomembni so bili gospodinjsko-kuharski tečaji pesnice in kulturne delavke Milke Hartmann. Tečaji niso bili usmerjeni zgolj na gospodinjstvo, temveč so bili tudi (narodno) vzgojni, kajti dekleta so se učila tudi branja in pisanja v slovenščini ter deklamacije. Marsikatera je po tečaju blestela tudi v igralski skupini. To je bila za vsa dekleta, ki so obiskovala utrakvistične šole, prva slovenska šola. Po desetmesečnem izobraževanju v Ljubljani je Milka Hartmann priredila svoj prvi tečaj prav v Dobrli vasi in sicer je trajal od 6. novembra 1927 do 3. januarja 1928. Tečaji so bili mišljeni predvsem za kmečka dekleta, ki se iz finančnih razlogov niso mogle vpisati v gospodinjske šole. Tečaji so se končali z

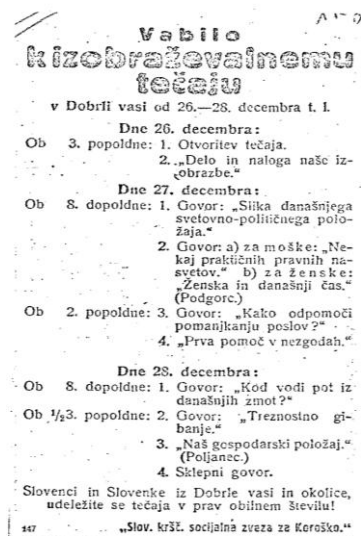
razstavo jedil in majhno predstavo tečajnic. Tečaji so bili tudi v letih 1930, 1932 in 1953. Leta 1930 je Milko Hartmann nadomeščala njena učenka Marica Rudolf. Tečaji so imeli tudi veliko nasprotnikov. Po eni strani so kmalu po prvem gospodinjsko-kuharskem tečaju Milke Hartmann vpeljali tudi nemške tečaje, po drugi strani pa je bila vodja tečaja izpostavljena napadom in zmerjanju občinstva (prim. SPD Srce 2006: 71, 72).

Po 2. svetovni vojni se je pomen izobraževalnih tečajev zmanjšal:

»V drugi polovici 20. stoletja so z naraščanjem pomena drugih izobraževalnih ustanov splošnoizobraževalna predavanja v primerjavi z drugimi društvenimi dejavnostmi zavzemala vedno manjši delež in se usmerjale v teme, povezane s slovensko narodno skupnostjo. Predsednik KKZ Lovro Kassl je na občnem zboru januarja 1981 izjavil, da je vesel raznolike društvene dejavnosti, pogreša pa tako imenovano 'prosvetno delo', še posebno jezikovne tečaje. Manjši delež izobraževalnih predavanj so člani glavnega odbora SPD Srce pojasnili tudi v poročilu za leto 1983: izobraževalnih dejavnosti je manj, ker je v bližnjih Tinjah Katoliški dom prosvete.« (SPD Srce 2006: 70)

Leta 1958 so nudili šiviljski tečaj, ki se je prav tako končal z razstavo izdelkov in igralsko predstavo tečajnic. Kulturno društvo je večkrat prevzelo v svoj program plesne tečaje sodobnega plesa. Zadnji je bil leta 1998 (prim. SPD Srce 2006: 73).

V sedemdesetih letih je bilo na programu kar nekaj predavanj. Leta 1973 sta dr Pavle Apovnik

ilustracija 4: vabilo k izobraževalnem tečaju

in Hanzi Weiss predavala o Lužiških Srbih. Za 70-letnico kulturnega društva Srce, novembra 1977, je bilo pripravljenih precej predavanj. Univ. prof. dr. Hanns Haas iz Salzburga je predaval na temo »Od osvoboditve do državne pogodbe – koroški Slovenci po drugi svetovni vojni«. Naslednji dan je sledil univ. prof. dr. Anton Pelinka s predavanjem o možnosti manjšin v demokraciji. Sledila so predavanja o Poljski prof. Stefana Pinterja leta 1979 in o pravnih vprašanjih v zvezi z nakupom in prodajo zemljišč dr. Pavla Apovnika. Ob 80-letnici društva, 26. januarja 1986, sta predavala dr. Matjaž Sienčnik in dr. Rožica Pušnik. Še isti mesec so debatirali tedanji koroški deželni glavar Leopold Wagner, dr. Matevž Grilc in dr. Marjan Sturm na temo »Ali bomo koroški Slovenci preživel?«. Teme diskusije so bile: predšolska vzgoja slovenskih otrok, zamolčevanje manjšine v turističnih prospektih, izpolnitev člena 7 Avstrijske državne pogodbe, proglasitev leta Slovencev in gradnja dvojezične šole. Aprila leta 1988 je društvo, skupaj z Dobrolskimi novicami, glasilom dobrolske Enotne liste (občinska stranka manjšine), ki se je pri zadnjih volitvah preimenovala v Team Kramer in tudi razširila svoj politični profil, povabilo univ. prof. dr. Erwina Ringla, ki je predaval na temo »Avstrijska duša v spominskem letu 1938-1988« Leto dni pozneje pa je ponovno na povabilo Dobrolskih novic v Dobrli vasi predaval tedanji avstrijski predsednik dr. Rudolf Kirchschläger na temo »Mir se začne v lastni hiši«. Obe predavanji sta se zaradi prostorskih razlogov odvijali v dobrolski glavni šoli. Politična predavanja so se nadaljevala in tako je bila skupaj z Našim tednikom (poleg Slovenskega Vestnika takratno glasilo koroških Slovencev in Slovenk) leta 1992 pripravljena diskusija na temo »Kdo naj zastopa koroške Slovence« z dr. Matevžem Grilcem, dr. Marjanom Sturmom, Andrejem Wakounigom in Tomažem Ogrisom. Leta 1993 je dr. Teodor Domej predaval o »Koroški(h) Slovenci(h) od leta 1918 do danes«. Ta prireditev je nastala v sodelovanju s Katoliškim domom prosvete v Tinjah. Prav tako je bilo društvo soprireditelj »Večerov slovenščine« v Tinjah (prim. SPD Srce 2006: 70, 71).

V zadnjih letih so bila predavanja redka. Tako je bilo leta 2009 predavanje Štefana in Sonje Kramer o Jakobovi poti v Španiji in v letu 2010 bo predaval univ.-prof. dr. Heinz-Dieter Pohl v nemščini na temo »Der Beitrag der Minderheiten zum Namengut Österreichs«.

5.3.4. Knjižnica

Že od začetka svojega delovanja je kulturno društvo v Dobrli vasi imelo svojo knjižnico. Dr. Luka Sienčnik omenja knjižnico kot temelj društva. Slovenska matica je podarila društvu 60 knjig, knjigarna Dragutin Hribar iz Ljubljane pa je poklonila še dodatnih 30 knjig. Leto dni

pozneje je še kmet Kornik dal društvu 50 knjig iz zasebne zbirke (prim. Srce 2006: 66). Leta 1907 je štela knjižnica okoli 220 knjig.¹³ Vsako leto je Mohorjeva družba podarila društvu 4 do 5 knjig za povečanje knjižnice. Tudi 3 do 5 časopisov je bilo vedno na razpolago (prim. SPD Srce 1986: 30). Leta 1913 je »za izobrazbo služila 457 izvodov obsegajoča knjižnica, iz katere se je izposodilo 466 knjig. Naročeno je društvo na 10 listov v 24 izvodih.«¹⁴

Med drugo svetovno vojno je bila celotna knjižnica, ki je takrat obsegala nad 1000 knjig, uničena. Po vojni se je društvo trudilo, da bi knjižnico spet uredilo. Iz zapiskov odbora je razvidno, da je bila leta 1959 knjižnica spet redno odprta, vendar je bilo število knjig majhno in prostori za branje nepriljubljene. Problem pomanjkanja knjig se je reševalo s potujočo knjižnico Slovenske prosvetne zveze, ki je društvu tudi kdaj pa kdaj podarila kakšno knjigo. Leta 1981 je društvo dobilo odobreno podporo v višini 40.000 šilingov za ureditev knjižnice, pri kateri je pomagal deželni dvorni svetnik dr. Pavel Apovnik. Prav ta je društvu tudi zagotovil finančno pomoč s strani dežele Koroške.¹⁵ Po priporočilu dr. Apovnikova se je nabavilo predvsem otroško in mladinsko literaturo, kar po njegovem oblikuje odnos do knjige že v rani mladosti (prim. SPD Srce 2006: 67). Še v naslednjem letu se je društvo zavzemalo za knjižnico in tako so tudi dobičke večjih prireditev za letoviščarje v samostanu vložili v ureditev in povečanje le-te. SPZ je prav tako prizadevno pomagala pri posredovanju knjig. Leta 1983 je bila končno slavnostna otvoritev prenovljene knjižnice.

Ob odprtju je kar nekaj slovenskih in koroških založb knjižnici podarilo številne knjige. Pozneje se je knjige tudi kupilo. Da bi izvedeli za želje bralcev, je društvo pripravilo anketo, ki je želela poizvedeti, koliko in kaj društveniki in društvenice berejo:

¹³ prim.: Mir, 16.03.1907, števil. 11, stran 68 v arhivu KKZ, mapa 1

¹⁴ prim.: Mir, 18. 03. 1913, števil. 3, str. 20 v arhivu KKZ, mapa 1

¹⁵ V tem času je bil dr. Pavel Apovnik zaposlen na deželni vladi.

1

Anketa Slovenskega prosvetnega društva
"SRCE" v Dobrli vasi

1. Včasih bi radi pripravili posebno dobro jed, pa se ne spomnite recepta. Ali vprašate sosedo ali pogledate v kuharico ?

Vprašam sosedo ☐ 0
Pogledam v kuharico ☐ 0

2. Biki so zreli za prodajo. Kje se informirate o ceni ?

Osebnost pri mesarju ☐ 0
Pogledam v "Kärntner Bauer" ☐ 0

3. Vaš otrok tiči vedno kar v knjigah. Ali ga pohvalite ali okregate ?

Pohvalim ☐ 0
Okregam ☐ 0

4. Vaš štiriletni sinček bo v kratkem praznoval rojstni dan. Ali mu boste kupili sladkarij, igračo, slikanico ?

Sladkarije ☐ 0
Igračo ☐ 0
Slikanico ☐ 0

5. Letos boste potovali s skupino v Rim. Kaj boste ukrenili pred potovanjem ?

Vprašal sosedo, ki je že bil v Rimu, kakšen je Rim ☐ 0
Prebral turistični vodnik ☐ 0
Pogledal zemljevid ☐ 0

- 3 -

12. Če bi v Dobrli vasi prodajali ali izposojali slovenske knjige, ali bi si jih raje izposodili ali bi jih raje kupili ?

Raje bi si jih izposodil(a) ☐ 0
Raje bi jih kupil(a) ☐ 0

13. V Celovcu

je ena slovenska knjigarna ☐ 0
so tri slovenske knjigarne ☐ 0
ni nobene slov. knjigarne ☐ 0

14. Knjige so stvar,

ki ni nujno potrebna ☐ 0
ki ne koristi in ne škoduje ☐ 0
brez knjig ne bi mogel živeti ☐ 0

15. Knjige najraje prebiram

pozimi, ko zunaj ni dela ☐ 0
poleti, ko imam dopust ☐ 0
kadarkoli mi pridejo pred oči ☐ 0

16. Da si morem kupiti knjigo, se raje odrečem

sladkarijam ☐ 0
obisku v gostilni (disko) ☐ 0
knjige mi niso tako važne, da bi se čemu odrekel ☐ 0

ilustracija 5: anketa knjižnice

- 2 -

6. Ali je res, da je branje zelo utrudljivo, gledanje televizije pa prav nič utrudljivo ?

Branje je zelo utrudljivo ☐ 0
Gledanje televizije ni utrudljivo ☐ 0
Tudi gledanje televizije je utrud. ☐ 0

7. Slovenskih knjig ne berem

ker jih ne razumem ☐ 0
ker jih težko razumem ☐ 0
ker ne vem, kje bi jih dobil(a) ☐ 0

8. Povesti iz domačega kraja

raje berem v slovenščini ☐ 0
v nemščini ☐ 0
me ne zanimajo ☐ 0

9. Tehnični izumi in iznajdbe me zelo zanimajo. O teh rečeh v slovenščini

ni nobene knjige ☐ 0
so knjige, a jih ne poznam ☐ 0
Poznam nekaj takih slov. knjig ☐ 0

10. Ivan Cankar je pisal knjige

o daljnjih južnih deželah ☐ 0
o kraljih in vladarjih ☐ 0
o revnih in ponižanih ljudeh ☐ 0

11. France Prešeren je živel - umrl

pred 50 leti ☐ 0
pred 100 leti ☐ 0
pred več kot 100 leti ☐ 0
ne vem ☐ 0

Leta 1984 je bila knjižnica s pomočjo Vide Polanšek, knjižničarke Slovenske študijske knjižnice v Celovcu, strokovno urejena. Da bi navdušili otroke za branje, je društvo sklenilo, da bo pripravilo bralne večere in literarna branja. Toda delo knjižnice je kljub vsem

inicativam polagoma zaspalo. Iz leta 1999 obstaja še zapis preureditve knjižnice, vendar to ni bilo v zvezi z izposojajo knjig (prim. SPD Srce 2006: 68). Prav sedaj se za društveno knjižnico obeta nov začetek, kajti podarjenih je bilo 500 novih knjig (Kramer 2010). Na tem področju je trenutno zelo motivirana odbornica Brigitta Pasterk:

»Zdaj smo iz Slovenije dobili knjige. Nek zavod nam je podaril okoli 400 knjig in še jih dobimo – otroške knjige. In jaz si predstavljam, da bi v to smer nekaj naredili. Morda bralno značko ali kaj, da pridejo otroci in si te knjige izposojajo enkrat na teden oz. odvisno od hitrosti branja. Peljala se bom v Slovenijo, da se bom pogovorila z gospodom, da si bom ogledala, kako to deluje. Ideja je, da si otroci konkretno knjige izposojajo in da jih v sklopu nekega tečaja predstavijo ... Še ne vem, kako naj bi to izgledalo ... Ampak dobro si lahko predstavljam, da bi delala v to smer. In hvala bogu imam sogovornika, ki je tudi za to izobraževalno smer: Daniela Sturma to tudi zelo zanima.« (Pasterk 2010)

Ob govoru o knjižnici je treba omeniti tudi literarna branja. Največ branj je bilo od leta 1975 do leta 2000. Ob 100-letnici rojstva Ivana Cankarja leta 1976 je društvo pripravilo prireditev pod imenom »Domovina, pozdravljena!«. Branje iz Cankarjevih knjig so oblikovali člani Združenja umetnikov iz Maribora. Leta 1983, ob 90-letnici rojstva Lovra Kuharja oz. Prežihovega Voranca, je slovenski igralec Jože Zupan prebral dve povesti. Geslo večera je bilo »Srečanje z Vorancem«. Obe prireditvi je sopriredil KKZ. Junija 1985 je odbornik in dolgoletni predsednik dr. Luka Sienčnik predstavil svojo knjigo »Koroški Slovenci v boju za svojo šolo«. Istega leta je društvo v okviru »Koroškega književnega dneva« pripravilo literarni večer v spomin na kulturnega delavca, učitelja in pisatelja Valentina Polanška z Obirskega. Skupaj z društvom Danica iz Šent Primoža pa je bilo pripravljeno branje za mlajšo generacijo, in sicer s slovensko mladinsko pisateljico Svetlano Makarovič. Srečanje se je odvijalo v Šent Primožu. 1990 je bilo branje »Moj ata – moja hiša«, ki sta ga pripravila igralec in pesnik Tone Kuntner ter pisatelj Tone Partljič. Ob 90-letnici društva se je predstavil zbornik »Dobrla vas in okolica – Iz preteklosti v sedanjost«, katerega urednica je bila dr. Marija Makarovič. Knjiga opisuje zgodovino in način življenja prebivalcev dobrolske občine (prim. SPD Srce 2006: 68, 69).

Branje Janka Messnerja in Egyda Gstättnerja naj bi se odvijalo v okviru »Dobrolske literarne vigredi« leta 1998 v samostanu. Kulturni referat občine je odobril prireditev v samostanu, toda župan jo je šeenkrat umestil na dnevni red upravnega odbora, ki jo je potem zavrnil. Nekateri občinski odborniki so se bali, da bi bil slovenski avtor Janko Messner s svojim branjem provokativen. S tem je organizacijo branja prevzelo SPD Srce in večer se je odvijal v

prostorih kulturnega doma. Zadnja branja so bila v letu 1999: januarja so se predstavili domači avtorji. Večer, ki so ga organizirali skupno z »Društvom slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji«, so oblikovali Tonči Haderlap, Anita Hudl, Jozi Pasterk, Lenčka Kupper, Herman Germ, Janko Messner, Anka Jernej, Fabijan Hafner, Kati Marketz in Niko Kupper. Nekaj mesecev pozneje pa je bilo dvojezično branje Draga Jančarja iz njegove knjige »Zvenenje v glavi« ter nemškega prevoda »Rauschen im Kopf«. Tudi ta prireditev naj bi se najprej odvijala v samostanu, pa je tudi bila prepovedana (prim. SPD Srce 2006: 69).

5.4. Izobraževalno delo in jezik

»Die Sprache als wichtigstes Element des Menschseins – und damit Trägerin der Kultur – ist naturgemäß Ausgangspunkt jeglicher Grundsatzdebatte in der Minderheitenfrage. Was für den Angehörigen der Mehrheit eine beinahe banale Selbstverständlichkeit ist, wird für denjenigen, dem die Anwendung der Muttersprache verwehrt ist, zu einer Überlebensfrage.« (Lauber-Aldouri 1987:9)

Jezik je bistveni element koroško-slovenske kulture. Tako je izobraževalno delo in nasplošno celotno delovanje društva tesno povezano z jezikom.

Na začetku je kulturno društvo poudarjalo izobraževalno delo. To ni razvidno le iz dokumenta ustanovitve društva, temveč tudi iz rednega delovanja. Poleg igralskih nastopov (ki so imeli tudi izobraževalni učinek) so bila v program vpeta tudi vedno spet predavanja in druge izobraževalne dejavnosti. Treba je omeniti, da v tem času še niso obstajale višje izobraževalne ustanove, v katerih bi bil učni jezik slovenski, kot je to danes npr. Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu. Kulturna društva so nudila možnost izpopolnjevanja slovenskega jezika. Dostop do knjig in časopisov tudi ni bil tako enostaven kot danes. Danes nudita televizija in predvsem medmrežje možnost dostopa do slovenskega jezika.

»Vidim pa tudi čisto druge, nove pristope do jezika glede na mobilnosti ali pa predvsem glede na različne medije. Danes je dostop do slovenske televizije v vsaki hiši možen in tudi nova komunikacijska sredstva, kot so to internet. Z lahkoto se lahko najde, pogleda ali posluša kakšno pesem ali prebere kakšen članek v slovenščini v medmrežju in mislim, da imamo tudi dosti kulturnih ponudb. Če gledaš za konec tedna v Novice (časopis kroških Slovencev, ki izhaja tedensko, pripis avtorice), je toliko ponudb, da ne moreš vseh obiskati. Mislim, da imamo več ponudb, kot jih je bilo pred dvajsetimi leti. Ali gledališki abonma pliberškega kulturnega društva. In tudi razdalje so se skrajšale. Obisk čezmejnih prireditev ni več težaven in tako lahko izbiramo prav tako iz številnih ponudb v Sloveniji. 30, 40 km do Slovenj Gradca ali pa na Ravne na Koroškem

ni nič. Tam lahko doživljaš slovenščino v pristnem značaju. Na žalost pač v našem okolju nekako umira. Treba je najti dober pristop. Na vsak način je dandanes samozavest drugačna, predvsem tam, kjer se Slovenci redno srečujejo.« (Kramer 2010)

Citat dobro kaže, da je dostop do slovenskega jezika dandanes mnogoplasten. Slovenski jezik je trenutno popularen, vendar predvsem iz ekonomskih vidikov (prim. Fertschey 2009 in Kern 2009: 196).

»Slovenščine torej po eni strani pridobiva na ugledu, ne gre pa pozabiti, da se po drugi strani v družinskem in izvenšolskem okolju slovenska govorica vse manj sliši, česar pa še tako dobri učni programi in kvalitetni pedagoški kader žal ne morejo spet spodbuditi.« (Kern 2009: 196)

Že dolgo ni bilo več toliko prijav za dvojezični pouk v ljudskih šolah in tudi prijave na Slovenski gimnaziji se množijo (prim. Fertschey 2009 in Kern 2009: 192, 193). Vendar je vprašanje kakovosti jezikovnega pouka kočljivo. Treba je razvijati primerne učne modele za razrede, v katerih so začetniki ter učenci, katerih materni jezik je slovenščina. Obstajajo nekateri inovativni projekti kot npr. na Javni dvojezični ljudski šoli v Celovcu. Po principu »one person, one language« zamenjata učitelja oz. učiteljici iste šolske stopnje vsak teden razreda iste šolske stopnje. V svojem razredu učitelji oz. učiteljice uporabljajo izključno slovenski jezik, v paralelki pa učijo nemščino. Cel teden poteka pouk v jeziku razrednega učitelja. Tako se učenci avtomatsko trudijo govoriti v jeziku učiteljice oz. učitelja (prim. http://www.uni-klu.ac.at/main/downloads/03_KUWI>IfEB.pdf: 13).

Vendar pa so ti primeri še vedno redki.

»Prej seveda nisem videla te potrebe. Mislila sem si, da itak slovensko govorim, jaz znam, jaz sama berem in se učim ... Ampak ko imaš enkrat otroke, vidiš, da je tukaj primanjkljaj ... da tu še veliko manjka, da je premalo. Pri nas doma je še ena res slovenska družina, da sta oče in mama Slovenca, ampak to že težko kje najdeš. V vrtcu je vse dvojezično oz. trojezično (italijanščina). V ljudski in glavni šoli pa moraš spet imeti srečo, da imaš dobrega učitelja ali učiteljico. Jaz zdaj npr. od svoje nečakinje popravljam slovenske šolske naloge, na katero je dobila v glavni šoli enico, čeprav ima sedem strašnih napak. Nalogo je učitelj popravil, pa teh napak ni videl ali pa ga ni zanimalo.« (Pasterk 2010)

Dostop do izobraževanja za koroške Slovence in Slovenke je mnogoplasten: vrtci, šole, dodatna izobraževanja in redna uporaba jezika v družini in prijateljskem krogu. Izobraževalno delo kulturnega društva je lahko del te izobraževalne strukture. Sinergija vseh

možnosti obogati kulturno delo in jezikovno kakovost dvojezične Koroške. Mag. prof. Štefan Kramer v pogovoru meni, da so to splošni temelji kulturnega dela.

»Kultura, kulturno delo potrebuje še druge temelje, na katere se lahko nasloni. Npr. da se slovenščina lahko uporablja, da je prisotna v javnosti in da je tudi enakopravna. Jaz mislim, da imamo ali da smo v Dobrli vasi te temelje deloma že ustvarili. Mislim tudi, da so ti temelji neodvisni: imamo otroški vrtec, ki smo ga pred desetimi leti zgradili. V tem vrtcu je slovenščina enakopravna! Potem imamo ljudsko in glavno šolo, kjer se lahko šolarji in šolarke naučijo slovenščino. V javnosti je tudi cerkev, v cerkvi se slovenščina lahko uporablja in je tudi vidna navzven. Imamo tudi gospodarske ustanove, kot so to Posojilnica in Zadruga in v prostorih Zadruga tudi kavarna, kjer se vidi, da ljudje brez predsodkov uporabljajo slovenščino. Tja pridejo tudi ljudje, ki ne znajo slovensko, ampak vedo, da je slovenščina enakopravna in da se to spoštuje. Imamo prav tako podjetja, kjer se ve, da jih vodijo Slovenci in da se slovenščina tam tudi upošteva in uporablja. In jaz mislim, če imaš te dejavnike dane, so to tudi pogoji za dober razcvet.

V teh poljih se lahko to vse naprej razvija in se ni treba zmeraj samo boriti. In če je to vse za otroke – oziroma za ljudi – dano, se to lažje lahko živi in izvaja.

Dobro bi bilo, da bi se politika razvijala naprej. Da bi obstajalo močno samostojno gibanje ali da bi bila slovenščina v drugih strankah enakopravna. Samo tako daleč še nismo.« (Kramer 2010)

Kulturni dom, člani in članice kulturnega društva se trudijo za dialog med slovensko in nemško govorečimi Korošci. Geslo kulturnega dela je sožitje in sodelovanje. Prireditve kakor »Dober večer sosed«, ki se odvijajo na predvečer državnega praznika, so takšen primer. Domače društvo povabi zbor iz nemškogovorečega ozemlja Koroške in iz Slovenije. Govori se, da petje gradi mostove. Tudi druženje po koncertu privede do spoznavanja in boljšega razumevanja. Takšne prireditve so pomembne in morajo biti del živega kulturnega dela. Prav tako je pomembno, da obstajajo prireditve, ki nagovorijo samo koroške Slovenke in Slovence. Ob tem se pogosto polemizira problematiko jezika. Po drugi strani je ta reakcija razumljiva, kajti jezik na Koroškem ni in tudi nikoli ne bo zgolj sredstvo za komunikacijo. Kakor je razvidno iz vprašalnika, je slovenski jezik močno povezan z identiteto in s čustvi. Kulturni dom je prostor srečevanja in mešanja kultur. Kategorizacije, ali je društvo slovensko ali je dvojezično, so neprimerne, ampak kljub temu obstajajo. Mag. prof. Štefan Kramer (2010) meni:

»Pristopi so novi, vendar te tematike tudi ne bi tako polariziral. Jaz bi rekel, da je za kulturni dom čisto jasno, in to je v imenu tudi izraženo, da je slovensko prosvetno društvo »Srce« slovensko. To se mi zdi zelo važno. Šel bi celo tako

daleč, da bi rekel, da je ime društva oz. ime kulturni dom blagovna znamka. Osebnost pa se moramo tega zavedati, kakšna kultura se v prvi vrsti v društvu dela in doživlja.

Kultura na splošno ne pozna tistih jasnih mej. Kultura vendarle ni samo jezik, je izobraževanje srca in intelekta ali intelektualnosti. In mislim, da je človek, ki je kulturn, samozaveden in samozavesten in se potem ne čuti ogroženega v svojem biti in je zato potem lahko odprt. Jasno pa mora vedeti, kaj hoče in truditi se mora, da je partnerski. To se pravi, če sem jaz kulturn človek in hočem priti v dialog ali v stik z drugo kulturo, moram biti odprt, ampak to ne sme biti enosmernica, to pomeni, da je odprtost samo enostranska. To je nekaj, kar se pri nas večkrat dogaja: da se Slovenci nemški kulturi prilagodijo, nemško govorijo, Nemci pa se slovenski kulturi ne približajo, vsaj ne v jeziku. V pesmi to nekateri že delajo.

In potem je še tretja kategorija. To so mešani zakoni ali pa ljudje, ki so se asimilirali, ker jih starši niso naučili jezika. Tudi izobraževanje v vrtcih ali šolah je deloma problematično, ker ni dosledno in v strukturi.

Vse to so novi izzivi časa, predvsem dvojezična prijateljstva ali zakoni.«

Na vprašanje kaj pomeni dvojezičnost, pa je odgovoril naslednje:

»Ampak, kaj pomeni »dvojezično, dvojezičnost« pravzaprav. Pomeni, da govorim dva jezika. Ampak istočasno ne morem govoriti dveh jezikov. Jaz jih lahko le menjam. To dobro pokaže igra igralske skupine iz Šent Primoža „Koroško kolo«. Kaže ravno to aktualno tematiko, kakšen je družinski jezik, kako se govori z otroki ... Menim, da imamo danes nekaj dvojezičnih družin, v katerih se ohranja slovenski jezik. Prej smo imeli deloma družine, ko sta oba starša obvladala slovenski jezik ali vsaj dialekt in se je z otroki govorilo nemško. To se pravi, da je ta aktivna želja ohranitve jezika nekaj čisto novega in ima opraviti s samozavestjo in seveda s pristopom do dvojezičnosti. Ta dostop mora biti partnerski. Brez tega to ne gre ... ne more biti ali ali, ampak se mora oboje spoštovati. Tudi v društvu imamo ljudi, ki simpatizirajo s slovenščino ali pa tudi še pasivno razumejo slovensko ali se jezika učijo. To so prav tako novi pristopi, da mora biti tu tudi odprtost. Mislim pa, da kjer je srce odprto, tam ni konflikta. Tam si potrpežljiv, da se on tega nauči – ampak oni mora biti tudi potrpežljiv, da če še ne zna jezika, da vztraja in se počuti dobro. In to je zdaj to, kar je novo. In imamo tudi vedno več družin, v katerih je tako. To je obojestranski proces, predvsem, če sta zelo zavedna slovenska družina in zelo zavedna nemška, da se morajo otrokom na ljubo sprijazniti. In take primere imamo tudi v ekstremih. Tam pa, kjer pride do medsebojnega sprejemanja, tolerance in spoštovanja, se odprejo čisto druge možnosti in so tudi obogatitev. Tam se potem doživlja jezik in kultura kot obogatitev in ne kot grožnja.

V tem smislu vidim slovensko kulturno društvo tudi kot kraj, ker so diskusije in kjer mora biti odprtost. Če je medsebojni pogovor in potem tudi spoštovanje možno, se problemi tudi razrešijo. Ker po mojem slednjič vsak uvidi določene stvari in se skuša odpreti do drugega. Pri tem imata družba in šola važno vlogo, ki pa še nista zadovoljivo rešeni. Mislim pa, da se na tem dela in na novih konceptih.« (Kramer 2010)

Jezik je za koroške Sovenke in Slovence del identiete in pripadnosti. Med drugim je to razvidno iz raziskave na terenu (mnenja sodelujočih društvenikov in društvenic). Kulturno izobraževanje se mora ukvarjati tudi z jezikom. Reflektirati pa je treba iz političnih in osebnih vrednot in vidikov slovenščine.

5.5. Sodobnost – raziskava na terenu

Za razisksavo na terenu sem si izbrala dva postopka – osebne pogovore in spletno povpraševanje pevk in pevcev Mešanega pevskega zbora »Srce«. Vprašalnik naj bi pokazal, kako pevci in pevke doživljajo društvo. Pogovori pa se osredotočijo na mnenja treh oseb, ki so oz. so bile aktivno vključene v kulturno delo. Povezava teh dveh metod omogoča večplasten vpogled v kulturno delovanje v Dobrli vasi.

5.5.1. Pogovori

Pogovarjala sem se s tremi osebami, ki so bile oz. ki so še vedno aktivno vključene v delo v kulturnem društvu »Srce«. To so Martin Pandel¹⁶, ki je sodeloval v kulturnem društvu od zgodnje mladosti in bil od leta 1976 do leta 1987 odbornik slovenskega prosvetnega društva »Srce« v Dobrli vasi. Poleg njega sem si za pogovore izbrala še sedanjega predsednika mag. prof. Štefana Kramerja¹⁷, ki opravlja to funkcijo že od leta 1993 in Brigito Pasterk¹⁸, ki je že od svojega otroštva naprej vključena v kulturno delo v Dobrli vasi. Za intervjuje sem uporabljala poenostavljeno obliko ero-epičnih pogovorov po Rolandu Girtlerju. Posebnost te metode je, da so vprašanja odprta in večina vprašanj nastaja v pogovoru. Tematsko so bila vprašanja osredotočena na kulturno delo, društvo, pogled na trenutno stanje in vizije za bodočnost. Primerni odgovori in izjave so vključene v delo. Pogovori so v celoti dodani v prilogi.

Sedaj pa sledi povzetek izjav v zvezi s sedanjim stanjem v kulturnem društvu. Za boljše razumevanje sledi kratka predstavitev oseb.

¹⁶ Glej priloga II

¹⁷ Glej priloga I

¹⁸ Glej priloga III

Mag. prof. Štefan Kramer je bil rojen leta 1954 v Motčuli (občina Suha/Neuhaus). Od 1975 do 1981 je študiral teologijo v Salzburgu in Gradcu, od 1981 do 1985 pa je nadaljeval izobraževanje za supervizorja in psihoterapevta. Od leta 1981 naprej uči na različnih tehničnih višjih šolah in od leta 1985 deluje kot svetovalec, psihoterapevt in supervizor. Mag. Kramer je predsednik kulturnega društva »Srce« v Dobrli vasi, predsednik večjezičnega otroškega vrtca »Mavrica« v Dobrli vasi, predsednik delovne skupnosti zasebnih večjezičnih otroških vrtcev ter član kuratorija koroškega fonda za otroške vrtce. Prav tako je član sosveta za narodne skupnosti. Vodi stranko Team Kramer, ki deluje na občinski ravni in je član občinskega sveta v Dobrli vasi.

Martin Pandel je bil rojen leta 1958, maturiral je na BORG v Celovcu. Bil je občinski svetnik v Dobrli vasi in Škocjanu, podpredsednik in tajnik SPD »Srce« v Dobrli vasi, član odbora Krščanske kulturne zveze in član odbora Enotne liste. Danes je izobraževalni referent v Katoliškem domu prosvete v Tinjah, kjer je med drugim odgovoren za družbenopolitične in kulturnozgodovinske seminarje in prireditve.

Brigitta Pasterk, rojena leta 1974, je maturirala na Slovenski gimnaziji. Po maturi se je poklicno izobraževala za asistentko v turistični agenciji. V društvu je zasedla poziciji tajnice in podpredsednice. Je članica odbora Enotne liste in Teama Kramer v Dobrli vasi. Bila je občinska svetnica. V društvu je začela kot pevka v otroškem zboru in danes poje pri MePZ »Srce«. Sodelovala je tudi pri igralski skupini. Bila je odgovorna za otroško gledališko skupino in sedaj skupaj z Natalijo Bučovnik za lutkovno skupino. Trenutno je odgovorna za Kulturni dom in oskrbuje prostore.

Mag. Štefan Kramer (2010) meni o trenutnem delovanju slovenskega prosvetnega društva Srce naslednje:

»Realni status je, da smo imeli boljše čase kot zdaj, da smo bili že bolj na višku. Trenutno se odvija preobrat. Na to vplivajo tudi zunanji faktorji. In tudi kar se tiče pevskega zbora, imamo preobrat. Vidim pa to tako, da je v vsaki krizi nova možnost. To sem že večkrat doživel. Tako da nisem paničen. In mislim, da mora društvo tudi živeti. Vsega ne more narediti predsednik. Predsednik lahko da navodila ali omogoča določene stvari, ampak društvo mora imeti svojo dušo. Društvo je več kot predsednik. Če ima društvo svojo dušo, se zmeraj prenavlja in obnavlja. To sem v svojih sedemnajstih letih v društvu doživljal in to tudi

zdej doživljamo: imamo novo pevovodjo, ustanovila se je lutkovna skupina, ki bo, upamo, jeseni imela prvi nastop, imamo pomlajen otroški zbor, trudili se bomo ustanoviti še drugo lutkovno skupino, ko bodo prvi otroci iz zbora v ljudski šoli. Mislim tudi, da bi bila važna boljša integracija otroškega vrtca Mavrica, tudi medsebojno sodelovanje bi lahko bilo tesnejše. Kar prav tako vpliva na delovanje znotraj kulturnega društva, je npr. dejstvo, da imamo v društvu veliko mladih mamic. Ta zunanji faktor spreminja notranje faktorje kot npr. časovne resurse članic. Pri odrski dejavnosti je trenutno luknja, tista generacija, ki je bila kot zadnja aktivna, študira izven Koroške. To so tudi spremembe, ki vplivajo na društvo.

Mislim, da je važno, da se redno nekaj dela in da so nekatere prireditve stalnica. Kulturno delovanje po sebi pa se stalno obnavlja in to je tudi važno. Ne moremo obstati na eni stopnji in reči, da je kriza. Krizo smo imeli, zbor je imel 40 članov in članic, zdaj jih je pač manj. To so zunanji faktorji, ki jih moramo upoštevati in sprejeti. Upam pa, da bo našla mladina pot v kulturni dom. Ob tem vidim tudi problematično, da nekateri študenti ne pridejo več nazaj. To je splošni problem vaške oz. podeželske strukture. Precejšen del naše inteligence, ki jo šolamo, ne pride nazaj in ostane v mestih ali celo v tujini. In to je seveda problem. Ampak to je primarno gospodarski problem, saj se pravi 's trebuhom za kruhom' ...«

Predsednik društva oriše trenutno situacijo na prvi hip pesimistično. Društvo doživlja preobrat, ki se ga lahko definira tudi kot krizo, vendar kot pravi mag. Kramer (2010), » *je v vsaki krizi nova šanza.*« Potrebna je angažiranost vseh društvenikov in društvenic. Nasproti temu je argument, ki ga prav tako omeni Kramer, in sicer, da velik del mladine zaradi večjih poklicnih perspektiv ostane v mestih, kjer so študirali ali se odloči za delo v inozemstvu. Za manjšino samo je to zelo pozitiven razvoj. Veliko koroških Slovenk in Slovencev najdemo v visokih in zanimivih funkcijah. Za Koroško samo, za dvojezične centre pa to seveda pomeni pomanjkljaj (prim. Kramer 2010). Protiutež bi lahko bila aktivna in aktraktivna gospodarska politika, o kateri pa na Koroškem zaenkrat ni ne duha ne sluha. Vendar pa je določen del mladine in mladih odraslih tudi na Koroškem. Vključevanje le-teh v ključne pozicije društev in organizacij naj bi bil dosleden cilj. Prav tako je sodelovanje med različnimi ustanovami zelo pomembno. Kadarkoli se zavzema več skupin oz. organizacij ali društev za en projekt, lahko nastane večplasten in zanimiv rezultat. Omogoča tudi različne vidike in širši spekter možnosti. Pri tem pa je pomembno, da se društvo zaveda samo svojih ciljev:

»Ja, optimalna pot za kulturno društvo dandanes je, da je zdravo slovensko jedro v predsedstvu, da se zaveda, kaj hoče in potem, da se seveda tudi podpira, kot sem že prej rekel, da se odpre večinskemu narodu. Danes je pač večinski narod, ki ima svoje temelje ali korenine kar precej v slovenskem kulturnem značaju. Ampak važno je, da se tudi čisto namenoma odpiramo in samozavestno odpiramo, ker to je dejstvo in logično, da oba tukaj živita in da se ni treba bati,

da ni kakšne mržnje do nemško govorečega, temveč bolj v smer ti si ti, jaz sem jaz, pa dajva si roko in drug drugega sprejmiva. Če bi to tako funkcioniralo, da bi drug drugega res z določenim spoštovanjem sprejel ... Če se nemško govoreča politika, ali pa politika, ne bi toliko vmešavala in da bi morda uspelo ustvariti takšno raven, da bi nemško govoreči rekli 'Dvojezičnost je bogastvo! Znati dodatno slovensko ali znati slovensko je super vrednota, ki jo lahko unovčiš v tem prostoru Alpe-Jadran v vseh ozirih od gospodarstva do drugih možnosti..« (Pandel 2010)

To tudi kaže na to, da sta jezik in ohranjanje jezika še vedno zelo pomembni komponenti kulturnega društva. Drugače tudi ne bi bilo slovenskega kulturnega društva. Brigitta Pasterk (2010) prav tako vidi nalogo društva v poudarku na slovenščini:

»Društvo ima zdaj seveda drugo nalogo kot včasih. Prej je bilo bolj izobraževalno, zdaj trenutno pa je bolj 'fun factory'. Vsaj takšen občutek imam. Trenutno obstajata le otroški zbor in MePZ, drugih strok trenutno nimamo. In to je res primanjkljaj našega društva. Sicer smo zdaj ustanovili tudi lutkarsko skupino z dekleti od 10. do 14. leta. Vseeno pa mislim, da je važno, da je kulturno društvo tudi izobraževalno. Tudi če do zdaj ni bilo tako. Vidim to predvsem zdaj tako, ko imam sama svoje otroke. Treba je imeti nekje prostor, kjer lahko otroci brez problemov in samoumevno govorijo slovensko. Da ni samo družina tisti prostor, kjer se govori slovensko, temveč tudi kulturni dom ali pa društvo. Moj sin Štefan zdaj obiskuje vaje otroškega zbora »Srčki«. Čeprav je star šele 3 leta, grem z njim tja, da vidi, da se tam poje in da se govori slovensko. Naj bi govorili slovensko, kajti zdaj je pri zboru že veliko nemško govorečih otrok. Tako da vaje niso samo v slovenščini, temveč so dvojezične. In včasih so bile vaje precej bolj nemške kot pa slovenske. To je seveda odvisno tudi od osebe, ki zbor vodi. V takem primeru se res sprašujem, kaj hočemo in kaj želi naše društvo. Ali smo mi pristojni za to, da je vse dvojezično? Potem si mislim, da nemška društva tudi nimajo stvari prevedenih v slovenščino. Tam je vse v nemščini. Pri nas pa je zdaj vedno ta problem, ali bo naslednji koncert dvojezičen ali bo samo slovenski. Ne, ne moremo ga narediti samo slovenskega, saj pridejo tudi nemško govoreči. Jaz pač mislim, da smo mi slovensko kulturno društvo in da je tudi treba, da so določene stvari samo slovenske. Da se otroci naučijo tudi slovenščine, kot je to npr. pri lutkovni skupini. Imamo zdaj režiserja iz Slovenije, Matevža, govori samo slovensko. Niti ne vem, ali razume nemščino. Dekleta se z njim samo v slovenščini pogovarjajo, med seboj pa spet nemško. To je res nek fenomen. Temu se res čudim. Jeseni pa hočemo ustanoviti še lutkovno šolo za najmlajše. V Šmihelu ob Pliberku imajo gledališko šolo po istem vzorcu. Mi pa želimo ustvariti lutkovno za otroke od tretjega, četrtega leta naprej, torej od vrtca pa vse do desetega leta. Da se naučijo gibanja na odru z lutkami ali brez njih in da se pogovarjajo slovensko. Zame je trenutno slovenščina zelo važna. Pri svojih otrocih vidim, kako je to, ko imaš dvojezično vzgojo: Bernhard, moj partner, govori nemško, jaz pa slovensko. Ampak za otroke je tudi važno, da nekje drugje govorijo slovensko in res knjižno slovenščino.«

5.5.2. Vprašalnik

Druga metoda je bila vprašalnik¹⁹, ki so ga pevke in pevci mešanega pevskega zbora »Srce« lahko izpolnili preko medmrežja. Vprašalnik je bil pevkam in pevcem na voljo 21 dni pod https://www.soscisurvey.de/srce_slo/. Sodelovalo je 19 oseb, 11 žensk in 8 moških, od katerih nihče ni bil starejši od 40 let. Od sodelujočih poje oseba, ki je najdlje pri zboru, že 28 let, najkrajša doba pa je 3 leta. Število sodelujočih ne kaže točnega števila pevk in pevcev. Po eni strani je spletna anketa metoda, ki gotovo ne nagovori vsakega in vsako, po drugi strani pa moramo upoštevati, da je bil zbor v času izpolnjevanja vprašalnika ravno v fazi spremembe in nove orientacije, tako da je tudi to vplivalo na sodelovanje. Omeniti je treba tudi to, da je bilo sodelovanje prostovoljno. Za intenzivnejše in globlje raziskave spletna anketa ni bila dosti dolgo dostopna, vendar pa dovoli vpogled v to, kako doživi del društvnikov in društvnic kulturni dom v Dobrli vasi.

Vprašalnik je vseboval 29 vprašanj, ki so bila razdeljena v tri glavne kategorije. Prva kategorija je odnos do društva in do petja. Drugi del se dotika vprašanja jezika, tretji del pa se osredotoči na izobraževalno komponento društva. Končan je z odprtim vprašanjem, z možnostjo dodajanja lastnega mnenja. Deloma so bili odgovori že dani in je bilo potreba le izbrati med več možnostmi prekrižati, deloma pa so bila vprašanja odprta. Če ni drugače omenjeno, so citati originalno povzeti iz podatkov vprašalnika, ki je tudi v prilogi.

Vsi sodelujoči so povezali kulturni dom »Srce« s petjem. Pri tem odgovoru je seveda treba še enkrat spomniti, da so vprašalnik izpolnjevali izključno pevci in pevke društvenega zbora. 18 osebam (8 moških) doživlja kulturni dom kot prostor nastopanja. 16 oseb, 8 žensk in 8 moških navaja kulturni dom kot mesto srečanja, 15 (7 moških) pa prostor, kjer se govori slovensko. 14 oseb (6 moških) meni, da je kulturni dom kraj obiska kulturnih prireditev. 12 oseb (6 moških) poveže s kulturnim domom svojo identiteto in vidi dom kot kraj, kjer lahko slavi osebno slavlje, kot so to praznovanje rojstnega dne, zaključek študija ali krst otroka. Za 11 oseb (5 oz. 8 moških) je kulturni dom prostor odrske dejavnosti in platforma za kulturne projekte. 10 oseb (štirje moški) meni, da je dom kraj, kjer se lahko na kulturnem področju udeleži in 7 oseb (3 moški) vidi kulturni dom kot kraj dostopa do informacij. Ena oseba je dodatno imenovala kulturni dom kot domovino. Nihče ne vidi kulturnega doma kot kraj, kjer si lahko izposodi knjige! Nihče ne sodeluje samo zaradi tega, ker družina ali sorodniki tako

¹⁹ Glej priloga IV

želijo. Vsak sodelujoči v anketi se odloči vsaj za eno od možnosti v povezavi s kulturnim domom. iz tega lahko sklepamo, da se je kulturni dom v zadnjih letih razvil v prostor petja, nastopanja in druženja. Zelo jasno je tudi poudarjeno, da je to kraj, kjer se govori slovensko. Povezujejo ga z identiteto, kulturnim in tudi z osebnim življenjem (praznovanja različnih slavic). Izposojanje knjig v povezavi s kulturnim društvom ni bilo omenjeno. To kaže, da je knjižnica kot del kulturnega doma stopila v ozadje. Morebitni razlog je, da knjižnica že nekaj let ne deluje redno. Knjige so sicer dostopne, vendar jih nihče ne oskrbuje. Sicer pa to ne pomeni, da knjižnica ne bi bila zaželeno. To je razvidno iz zadnjega dela vprašalnika, pravtako pa je bilo to izpostavljeno v pogovorih z mag. prof. Štefanom Kramerjem in Brigitto Pasterk.

Glavni vzrok za sodelovanje v društvu je petje, vsaj za 17 oseb (6 moških) je tako. 16 oseb (8 moških) doživlja ob tem kulturo koroških Slovencev in 14 oseb (6 moških) sodeluje, ker jim je všeč. 13 oseb (8 moških) povezuje s sodelovanjem svojo identiteto in 12 oseb (5 moških) se želi s slovensko govorečimi družiti. 4 osebe (trije moški) sodelujejo zaradi igranja iger in pri dveh ženskah je to želja staršev, prijateljev ali družine. Drugi vzroki niso bili navedeni.

Ta primer dobro kaže, da je kulturno delo za koroške Slovence še vedno pomemben del lastne identitete in kulture. Identiteta in doživljanje narodnosti se definirata preko kulture, vendar se ljudje ne počutijo obvezani k sodelovanju z društvom. Prav tako je razvidno, da je kulturni dom prostor, kjer se lahko govori slovensko.

O petju se govori, da povezuje ljudi. V anketi je razvidno, da je bil zbor za del sedanje generacije društvenikov in društvenic glavni razlog za vpis v društvo. Temu razlogu sledijo prijatelji, starši, zanimanje in veselje. Sodelovanje družinskih članov v društvu ni pogoj, da otroci pozneje tudi sodelujejo. Pri polovici pevk in pevcev so starši že sodelovali v društvu pri drugi polovici pa ne.

Kulturni dom poleg zbora nudi tudi druge kulturne prireditve, kot so gledališke predstave in prireditve, ki potekajo v slovenščini ali pa so dvojezične. Jasno je razvidna želja po pretežno slovenskih prireditvah bodisi v obliki filmov, gledališča ali petja. Tukaj bi rada poudarila, da si želi 5 oseb poživitev knjižnice. Pri tem vprašanju bi bilo zanimivo bolj natančno poizvedovanje. V pogovorih z mladimi starši se pogosto govori o pomanjkanju slovenskih otroških knjig. Brigitta Pasterk v intervjuju omenja, da je kulturni dom dobil večje število knjig, tudi otroških (prim. Pasterk 2010). Poživitev knjižnice in usmerjanje v otroško literaturo bi gotovo nagovorilo številne starše. Prav tako obstaja možnost potujoče knjižnice,

ki jo nudi Slovenska študijska knjižnica v Celovcu. Kombinacija teh možnosti bi gotovo omogočila širok spekter zanimivih knjig in bi poudarila izobraževalno komponento kulturnega društva.

Večina oseb, ki so začele sodelovati pri zboru, rada poje (16 oseb, 5 moških), 14 oseb (7 moških) pa je začelo peti v zboru zaradi prijateljev. Približno polovica se je zanimala za zbor in en moški se je hotel naučiti slovenščino. Ta motiv za petje kaže tudi na izobraževalno moč pesmi. Ob petju se lahko naučiš jezika, pravtako ob prebiranju besedila. Istočasno znanje domačih pesmi v sebi nosi tudi del koroško-slovenske tradicije, tako da se dogaja izobraževanje še na drugi ravni. Petje pa tudi odpira poti do sožitja, kar dobro kažejo prireditve, kot je na primer »Dober večer sosed«.

Za slovensko kulturno društvo torej ni presenetljivo, da večina zbora najraje poje slovenske narodne pesmi (15 oseb, 6 moških) in slovenske moderne (15 oseb, 4 moških). Zanimivo je, da temu sledijo pesmi v drugih jezikih (13 oseb, 4 moških). Z drugimi jeziki so mišljeni angleščina, afriški jeziki itd, šele nato sledijo nemške narodne (5 oseb, 2 moška) in nemške moderne (5 žensk).

Približno isti rezultat se je pokazal pri vprašanju, katere pesmi so sodelujočim najbolj pri srcu. Kar 18 oseb (8 moških) je omenilo slovenske narodne in 10 oseb (trije moški) slovenske moderne. Le malo jih je navedlo, da so jim vseč pesmi v drugih jezikih (4 osebe, en moški), nemške narodne (3 osebe, 1 moški) in nemške moderne (1 ženska). V tem dejstvu se zrcali povezanost z materinščino in tudi s kulturo.

Večini pevk in pevcev (17 oseb, 7 moških) je petje pomembno tudi sicer. poleg petja v mešanem pevske zboru.

V tem sklopu imajo vaje za nekatere pevce in pevke tudi izobraževalno funkcijo. Tako je za enega od sodelujočih to *»družba, v kateri lahko govorim samo slovensko«* za neko žensko so vaje *»slovenščina v živo«*, druga pa meni, da gre na vaje, ker želi *»negovati svoj materni jezik«*. Citat, ki vsebuje vse komponente, je sledeči: *Vaje mi pomenijo »veliko, kajti vaje so kraj srečanja in druženja. Med vajami se lahko pogovorim s prijatelji in ob petju naučim veliko novih stvari. Na ta način lahko izpopolnjujem znanje tako na kulturnem kot tudi na jezikovnem in pevske področju.«* Takšni odgovori kažejo, da zborovske vaje za nekatere vsebujejo izobraževalno komponento kulturnega društva. S tem je poudarjena teza mag. prof. Štefana Kramerja, da naj bi kulturni dom bil prostor, kjer se lahko brez predsodkov in slabega počutja govori slovensko (prim. Kramer 2010). Glavna funkcija vaj naj bi bila srečanje s

prijatelji in prijateljicami. To meni 13 oseb, od tega dva moška.

Nastopi za pevke in pevce pomenijo priložnost, ko lahko pokažejo svoje znanje. Osem oseb (dva moška) meni, da so nastopi pomembni že zato, ker pokažejo (navzven) kaj se v društvu dela, uči. Nastopi so priložnost za prezentacijo znanja. Prav tako je nastop tudi viden dokaz aktivnosti in obstoja narodne skupnosti na dvojezičnem ozemlju. To poudarijo še štiri osebe, ki vidijo v nastopih predstavitev svoje identitete, vrednost slovenščine in kaj pomeni biti koroška Slovenka / koroški Slovenec.

6 oseb vidi prednost nastopov v spoznavanju novih ljudi (tudi pesmi in krajev). Štiri osebe cenijo pri nastopih družabnost in zabavo. Odgovori kažejo, da je za samozavest koroških Slovencev in Slovenk zelo pomembna predstavitev navzven. Po eni strani pokažejo svoje znanje, po drugi strani pa s tem poudarijo, da so Slovenci in Slovenke na Koroškem še aktivni in produktivni.

Prireditve, po mnenju sodelujočih pri vprašalniku, ne spodbujajo ali utrjujejo slovenske identitete v isti meri kot (pevski) nastopi. Služijo bolj zabavi in druženju med prijatelji in drugimi ljudmi. Seveda je ta interpretacija odvisna od definicije prireditve.

Prvi blok vprašalnika, ki se je ukvarjal z društvom in možnostmi udejstvovanja v društvu je pokazal, da je razumevanje, kaj vse je izobraževanje, zelo široko. Tudi interpretacija izobraževalnega dela ima širok spekter. Izobraževanje se lahko začne že takrat, ko se začne učenje in spoznavanje novega.

V drugem delu vprašalnika so sodelujoči odgovarjali na vprašanja v zvezi z jezikom in slovenščino.

Osrednji vprašanji tega dela sta Kako doživljaš društvo? in Ali ti je bolj važno, da je društvo pojmovano kot slovensko ali dvojezično?

13 oseb (7 moških) doživlja društvo dvojezično in 6 oseb (en moški) slovensko. Ali to pomeni, da ni dovolj, da je društvo pojmovano kot slovensko?

Kadar se kulturno društvo doživlja kot dvojezično, je to prav tako dober znak za skupnost. Oba deželna jezika imata svoje mesto in nobeden ne bo zatiran. Temu nasproti stoji mnenje mag. prof. Štefana Kramerja, ki je v svojem intervjuju omenil, da je pomembno, da obstaja prostor, *»kjer je slovenščina v prednosti in tudi v uporabi«* (Kramer 2010). Ali je dovolj, da obstaja ta prostor ali kaže občutek sodelujočih pri vprašalniku, ki doživljajo kulturni dom dvojezično, drugo realnost?

Odgovori vprašanih pomenijo le popis trenutnih vtisov devetnajstih oseb, ki bolj ali manj redno zahajajo v kulturni dom.

Z ozirom na pojmovanje kulturnega doma kot prostora aktivno živete kulture, 16 oseb (6 moških) poudari, da je zanje slovensko in dve osebi (en moški) da je dvojezično. Samo ena oseba ni podala svojega mnenja. Želja sodelujočih jasno izraža, da bi naj društvo bilo slovensko. Temu nasprotuje mnenje, da večina pevk in pevcev doživlja kulturni dom dvojezično.

Tezo, po kateri naj bi bil kulturni dom prostor, kjer lahko sodelujoči govorijo slovensko, lahko poudarimo tudi z odgovori sodelujočih.

Zanimivi so prav tako podakti o tem, s kom govorijo pevci in pevke slovensko:

S predsednikom društva govori 17 oseb (7 moških) slovensko, en moški dvojezično in ena ženska govori nemško.

Z zborovodjo govori 18 oseb (8 moških) slovensko in ena ženska nemško.

S prijatelji govorijo štiri osebe (trije moški) slovensko, 14 oseb (5 moških) uporablja nemščino in slovenščino in ena ženska nemško.

Z gosti govori 18 oseb (8 moških) mešano in ena ženska nemško.

S pevci govorita dve osebi (dva moška) slovensko, 16 oseb (6 moških) dvojezično in ena ženska nemško.

Z igralci govori 9 oseb (5 moških) slovensko, 8 (trije moški) mešano in ena ženska nemško. Ena oseba ni povedala svojega mnenja.

Z društveniki govori 7 oseb (5 moških) slovensko, 11 (trije moški) mešano in ena ženska nemško.

Z mladimi društveniki govorita samo dva moška slovensko, 15 (5 moških) mešano in ena ženska nemško. Ena oseba se je vzdržala mnenja.

S starimi društveniki govori 15 oseb (6 moških) slovensko, dve osebi (en moški) mešano in ena ženska nemško. Tudi tukaj ena oseba ni podala svojega mnenja.

Z otroki pri otroškem zboru govorita dva moška slovensko, 16 (6 moških) mešano in ena oseba nemško.

Opazno je, da mlajši ko so društveniki, tem manj se z njimi govori izključno slovensko. Večina govori mešano. Možni vzroki so, da se vedno več otrok in mladostnikov uči slovenščino in še ne obvlada jezika tako dobro, da bi bil pogovor možen izključno v slovenščini. Vsakdanji fenomen pa je prav tako ta, da se mladi med seboj radi pogovorjajo v nemščini, čeprav znajo slovenščino.

Kadar je znano, da kdo govori oz. zna slovenščino, se uporablja slovenščina. Dobesedno so sodelujoči izjavili, da govorijo slovensko tedaj: *»Ko vem, da zna kdo slovensko.«* *»Z ljudmi, katerih pogovorni jezik je slovenski.«* *»Ko govorim z ljudmi, ki znajo/razumejo slovensko.«* *»Uporabljam slovenščino zmeraj takrat, če se družim, delam, pojem... z ljudmi, ki razumejo slovensko.«* in *»Z vsako osebo, ki obvlada slovenski jezik ali se ga uči oziroma ga razume.«*

9 oseb (dva moška) ima občutek, da so izboljšali svoje znanje slovenščine, odkar sodelujejo pri društvu. Prav tako 9 oseb (5 moških) ni tega mnenja. Tukaj bi bilo zanimivo poizvedeti predznanje sodelujočih.

Osebe, ki so utrdile svoje znanje slovenščine, menijo, da so se največ naučili ob petju (11 oseb, 4 moški), pri igranju in učenju vloge (6 oseb, dva moška), v pogovoru s člani in članicam društva (4 osebe, dva moška), pri izletih v Slovenijo (3 osebe, dva moška), pri poslušanju društenikov (dva moška) in ob gledanju filmov (en moški). Ena ženska je še omenila, da ji je že sama možnost aktivno uporabljati slovenščino pomagala, da se je naučila jezika.

Kljub temu 6 oseb (en moški) meni, da se v društvu niso naučili ničesar!

Ponovno najdemo potrditev, da petje izobražuje. 11 oseb je mnenja, da so se največ slovenščine naučili ob petju. Vsaka pesem, vsako novo besedilo pomeni vajo v slovenščini in vežbanje jezika. Odrsko dejavnost in učenje vloge je šest oseb ocenilo kot pomemben del za izboljšanje slovenščine. Oboje vključuje tudi nastop. To je lahko motivacija za doslednejše učenje in več vloženega truda. Šest oseb je mnenja, da se niso naučili nič. To kaže, da je znanje jezika med koroškimi Slovenci in Slovenkami različno, prav tako tudi interpretacija tega znanja.

Pripravljenost za izpopolnjevanje slovenščine je opaziti. 9 oseb (dva moška) bi si želelo možnost učenja slovenščine v društvu. Šest oseb (5 moških) ne vidi te potrebe. Tudi to vprašanje bi potrebovalo podrobnejše diskusije in bolj definirana vprašanja, da bi bila možna doslednejša interpretacija.

Za koroške Slovence in Slovenke ima slovenščina seveda drugačen pomen kakor drugi jeziki. Materni jezik je pri vseh sodelujočih istočasno povezan z identiteto oziroma je jezik srca. Omenjena je tudi beseda zaupanje. Neki moški slovenščino definira kot *»moj jezik«*, drugi pa kot *»jezik, ki mi leži bolj pri srcu kot nemščina ali kakšen drug jezik. To je bolj čustvena zadeva in ne racionalna.«* Neka ženska meni: *»(je) moj materni jezik in uživam, če imam možnost se v njim pogovarjati in ga slišati«*, druga pa pravi, da je *»moj materni jezik, ki ga*

rade volje tudi posredujem svojemu otroku.«

Nek moški interpretira slovenščino kot »*jezik naših prednikov, ki so se zelo borili za lastno identiteto.*« Ta odgovor omogoča veliko interpretacij, vendar je za primerno interpretacijo preveč odprto formuliran. V sklopu boja za jezik je treba omeniti tudi sledeči citat: »*(Slovenščina je) zame materinščina. Je del mojega vsakdana in moje identitete. Na splošno je slovenščina majhen jezik, ki ga gojimo in se zanj borimo. Čeprav ni toliko slovensko govorečih, nam je uspelo, da se je jezik uveljavil tudi na evropskem področju.*«

Naslednji odgovor dobro kaže notranje konflikte manjšin in migrantov, ki živijo kot prva, druga, tretja generacija v tuji deželi in prav tako mladih, ki so se pripravljene spuščati v realiteto manjšin in migrantov: »*Für mich ist Slowenisch eine meiner Herzenssprachen und ich könnte mir nicht vorstellen, wo anders zu leben. Kärnten ist für mich aber auch Heimat und ich merke, dass mir beides Heimat ist und ich in beiden Kulturen auch fremd bin.*«²⁰

Jasno definicijo slovenščine na Koroškem je podala ženska, ki meni da je »*Die gleichberechtigte andere Landessprache in Kärnten, als diese muss sie auch gelebt werden können.*«²¹

Osebe, ki so sodelovale, se doma pogovarjajo pretežno v slovenščini (9 žensk), samo v slovenščini govori 6 oseb (en moški), malo v nemščini govorijo štiri osebe (en moški). Tri osebe (en moški) govorijo pretežno v nemščini in en moški govori doma malo v slovenščini. Zanimivo je, da ima nemščina večinoma tudi v domačem okolju svoj prostor. Koroška realnost je, da je vedno več dvojezičnih družin. To ni fenomen modernega časa, ampak se je povečalo število mešanih družin. Pravtako se vedno več ljudi želi naučiti slovenščino.

Večina sodelujočih doma govori slovensko. Tako govori slovensko z očetom 15 oseb (5 moških) in z mamo 14 oseb (5 moških). Temu sledi uporaba slovenščine v pogovoru s prijatelji (14 oseb, 6 moških). Z otroki govori 7 oseb (štirje moški), pri čemer je tukaj treba omeniti, da vsi sodelujoči še nimajo otrok. Prav tako tudi nimajo več vsi starih staršev oz. prastaršev, tako da so odgovori v bistvu neuporabni za konkretno interpretacijo. Zanimivo je,

²⁰ Prevod originalnega citata: »Zame je slovenščina eden izmed jezikov mojega srca in ne bi si mogel predstavljati živeti nekje drugje. Koroška je pa zame tudi domovina in ugotavljam, da mi je oboje domovina in da sem v obeh kulturah prav tako tuj.«

²¹ Prevod originalnega citata: »*(Slovenščina je) enakopravni drugi deželni jezik na Koroškem. Kot takšen mora biti tudi živeti.*«

da govori še šest oseb (štirje moški) s sosedi govori slovensko.

Izven kroga družine in prijateljev uporablja slovenščino 18 oseb (7 moških) pri molitvi in pri petju oz. v pesmih. 17 oseb (7 moških) uporablja slovenščino v pogovoru in doma. 13 oseb (5 moških) se ukvarja s slovenščino pri svojem delu. 9 oseb (trije moški) preklinja v slovenščini ali uporablja slovenščino pri izobrazbi. Štiri osebe (dva moška) uporabljajo slovenščino na uradu. Ena ženska je dodatno omenila, da uporablja slovenščino v svojem prostem času. Zanimivo je, da je slovenščina v molitvi zelo močno prisotna. Po eni strani kaže to, da je bila cerkev na Koroškem močan nosilec jezika. Poleg kulturnega društva so bile slovenske maše tudi neke vrste zaščitni prostor, v katerem se je slovenščina uporabljala samoumevno. S pomanjkanjem župnikov sta se v nekaterih farah, tako tudi v Dobrli vasi, morali ukiniti dve nedeljski maši. Danes v Dobrli vasi ni več samostojne slovenske in samostojne nemške maše, temveč je ena skupna dvojezična maša. Po eni strani to utrjuje odnose med obema narodnima skupinama, istočasno pa prikrajša slovensko narodno skupnost za nevtralen prostor, v katerem se je lahko govorilo in »praznovalo« samo v slovenščini.

Zanimivo je, da le približno polovica udeležencev preklinja v slovenščini, kajti preklinjanje v slovenščini ali kakor nekateri radi pravijo po »windisch«²² je tudi med nemškovorečimi Korošci na južnem Koroškem zelo razširjeno.

Drugi del vprašalnika dobro pokaže, da se koroški Slovenci in Slovenke močno definirajo preko jezika. Jezik ni le sredstvo za izmenjavo informacij, temveč izraz identitete in počutja. Večina doživlja kulturno društvo dvojezično, vendar je želja, da bi se kulturni dom pojmoval slovensko, zelo izrazita. Večina pevk in pevcev govori z ljudmi, ki so v društvu aktivni, slovensko. To poudarja že večkrat omenjeno željo, da bi bil kulturni dom prostor, kjer se lahko govori v slovenščini. Čeprav se včasih zdi, da kulturno društvo tendira k dvojezičnosti, sodelujoči želijo krepiti slovenščino v društvu.

Tretja in zadnja kategorija vprašalnika se ukvarja s kulturnim društvom kot izobraževalno ustanovo hkrati pa še enkrat izpostavi pomen kulturnega društva za posameznike.

Na vprašanje ali ima društvo za sodelujoče funkcijo izobraževalne ustanove, je 10 oseb (dva

²² »Windisch« je negativno zaznamovan izraz za slovenski pogovorni jezik oz. za narečje na Koroškem

moška) odgovorilo negativn, 6 oseb (trije moški) pa pritrdilno. Tri osebe niso podale svojega mnenja. Iz pogovorov z mag. prof. Štefanom Kramerjem in Brigito Pasterk je razvidno, da obstaja želja, da bi se dobrolski kulturni dom znova razvil bolj v smer izobraževalnega centra. S tem ni mišljen center za dodatna izobraževanja, pač pa kraj, kjer se v obstoječih in morebitnih novih projektih poudarja izobraževalna komponenta. Kot kaže, pevci in pevke Mešanega pevskega zbora tega občutka nimajo. Zanimanje za nadaljnja izobraževanja (v najširšem pomenu) pa je prisotno:

Največ zanimanja je za igro za odrasle (11 oseb, štirje moški, sledijo želje po tečaju slovenščine (10 oseb, trije moški), igralski skupini za otroke (10 oseb, štirje moški) in igralski skupini za mladino (10 oseb, trije moški). Sledijo predavanja v slovenskem jeziku in pevski seminar (vsakič 9 oseb, trije moški). Za tečaj slovenskega pravopisa bi se zanimalo 8 oseb (dva moška). Za tečaj retorike, govorjenja 7 oseb (dva moška) in za knjižnico 7 žensk. 5 oseb (en moški) si želi jezikovne tečaje v drugih jezikih (npr. v italijanščini ali hrvaščini) in dodatna izobraževanja oz. izpopolnjevanja. Za predavanja v nemškem jeziku so se odločile štiri osebe (dva moška), za kreativno pisanje pa dve osebi (en moški). Ena ženska bi želela literarni krožek, ena pa je dodala, da jo zanima kuharski tečaj. Želja po dodatnem izobraževanju obstaja, kajti nihče se ni opredelil, da ne bi želel dodatnega izobraževanja.

Razvidno je, da si društveniki in društvenice želijo v kulturnem društvu več aktivnosti. Kot je razvidno iz pogovorov z mag. prof. Štefanom Kramerjem in Brigitto Pasterk, manjkajo osebe, ki bi bile pripravljene vlagati svoj prosti čas v konkretne projekte. Sodelovanje z eksternimi strokovnjaki in strokovnjakinjami bi bila ena od možnosti, toda, kakor pravi mag. prof. Štefan Kramer (2010), so za to potrebni angažirani ljudje:

»V takem primeru dá društvo oz. odbor le prostore na voljo, drugo pa mora priti iz duše društva. To mora notranje živeti od članov in članic in od tistih, katerim je neka iniciativa srčna želja. To pa lahko omogoča kulturni dom, ki je odprt za vse. V tem primeru je kulturni dom tisto drevo, tisti steber, in potem ima različne veje, različne panoge in s tem je hiša odprta za vse tiste, ki se hočejo v neki smeri posvetiti slovenščini, slovenskemu jeziku ali kulturi ali identiteti.«

Nanašajoč na izobraževanje pa še pravi:

»Nov izziv za društvo je, da bomo morali začeti s široko paleto izobraževanja, pri čemer bo društvo ponovno imelo tisto nalogo jezikovne izobrazbe, kot jo je imelo ob začetku svojega delovanja. Že takrat so bile igre važen del. Ob tem pa ne smemo pozabiti omeniti knjižnice. To so važni stebri za gojitev slovenskega

jezika. Ob tem je krepitev samozvesti in zavedanje svojih korenin važen del. In k temu pripomore seveda tudi to, da je kulturni dom dom.« (Kramer 2010)

Podrobna analiza vprašalnika je dodana v prilogi.²³

5.6. Bodočnost

Kulturno društvo je za društvenice in društvenike različnega pomena. Odgovori so bili:

»Kraj, kjer lahko živim svojo slovensko kulturo, kjer lahko poskušam stvari na kulturnem področju, kraj, kjer dobim podporo pri idejah za kulturno delo.«

»veliko dela, stres, važen del/faktor slovenske kulture v naši vasi« (m)

»domovina!« (m)

»da je to kraj, kjer se dobro počutim in kam tudi rada prihajam«

»srečanje in druženje s prijatelji, pogovori v slovenščini, ohranitev slovenske kulture in petja«

»Najprej kraj, kamor rad hodim, kjer se počutim dobro in ki je del moje zgodovine. Je pa tudi kraj, kjer se lahko brez premislekov pogovarjam slovensko. Kjer sta oba jezika dejansko enakovredna. Kjer človeka, ki ga morebiti prvič vidim, tudi lahko nagovorim najprej v slovenskem jeziku in vem, da ne bo zamere, če le-ta tega jezika ne obvlada. Je neke vrste zaščiten prostor za uporabo slovenščine. Če tega ne bi bilo, bi tudi v javnosti bilo manj slovenščine.« (m)

»Zelo važen del mojega življenja.«

»Kultur, Freundschaft, Verbindung zur Heimatgemeinde«²⁴

»Der Kulturverein ist der Kreis in dem meine Freunde sind und ich bin sehr dankbar, dass sie mein Leben mittragen und mich begleiten. Dort kann ich sein wie ich bin und bin Teilnehmer.«²⁵ (m)

»Otroštvo / mladost«

»kraj, kjer lahko pojem«

»skupnost«

»doživeti del moje identitete, domovina, kraj srečanja, veselja in smeha, se počutiti kot v

²³ Glej priloga V

²⁴ prevod: »Kultura, prijateljstvo, povezava do domače občine«

²⁵ prevod: »Kulturno društvo je ta krog, kjer se nahajajo moji prijatelji. Sem zelo hvaležen, da so del mojega življenja. V kulturnem domu sem lahko tak, kot sem, in sem tudi sodelujoči.«

veliki skupnosti ali družini«

»društvo je del moje identitete in s tem tudi del mene«

Močno je razvidno, da je kulturni dom prostor, kjer se počutijo pevci in pevke dobro. So v skupnosti, v kateri se počutijo dobro in kjer so tudi prijatelji. Tu lahko brez premislekov in strahu uporabljajo slovenščino in se ni treba bati napadov ali slabih govoric. Jasno izgovorjeno pa je tudi dejstvo, da brez društva ne bi bilo več slovenščine. To kaže na to, da koroške Slovenke in Slovenci funkcije kulturnega društva ne pojmujejo le kot prostor za kulturno udejstvovanje, pač pa tudi kot prostor za ohranjanje identitete in obstoj koroško slovenske kulture. Tukaj bi še enkrat poudarila odgovor pevca na vprašanje, kaj mu pomeni kulturno društvo Srce:

»Najprej kraj, kamor rad hodim, kjer se počutim dobro in ki je del moje zgodovine. Je pa tudi kraj, kjer se lahko brez premislekov pogovarjam slovensko. Kjer sta oba jezika dejansko enakopravna. Kjer človeka, ki ga morebiti prvič vidim, tudi lahko nagovorim najprej v slovenskem jeziku in vem, da ne bo zamere, če le-ta tega jezika ne obvlada. Je neke vrste zaščiten prostor za uporabo slovenščine. Če tega ne bi bilo, bi tudi v javnosti bilo manj slovenščine.« (vprašalnik 2010)

To dobro kaže na to, da še danes izpolnjujei društvo funkcijo zaščitenega prostora, je kulturni dom in ne samo kulturna hiša. Mag. Štefan Kramer pravi k temu:

»Mislim prav tako, da razlikujemo Slovenci med hišo in domom. Kulturni dom ni kulturna hiša, temveč dom. In v takšnem domu, naj se seveda vsak počuti domače. Je drugi čustveni izraz, ki ga občutimo, ko gremo v kulturni dom, kakor če bi rekli, da gremo v kulturno hišo. In ob tem občutku, da se gre v dom, se človek lahko razvija in izobražuje ter izoblikuje nove ideje in spoznava stvari, ki mu odprejo nov horizont.« (Kramer 2010)

Kadar ljudje z društvom se počutijo povezani, domači in »v njem sprejeti«, se tudi lažje vključijo v aktivno delovanje. Ko je nekaj del tebe, si pripravljen investirati svojo energijo in trud, da se vnaprej počutiš dobro in sprejeto. Olajša delo. Kulturni dom si je ohranil in si še hrani to domačnost in s tem celo kulturno društvo. Izžareva jo navzven, kar je na prireditvah mogoče videti in začutiti. Kljub temu pa ta domačnost, ki jo občutijo aktivni člani in članice društva, ne more biti občutna za ljudi, ki bi se radi vključili v društveno delovanje. V prvem hipu, ko se nekdo pridruži skupini, ki ima svoje obstoječe strukture, lahko »novi« občuti nezaželenost. Za vsako ustaljeno skupino je velikega pomena, da se tega zaveda, o tem

reflektira in zavestno vabi in vključuje nove ljudi.

Vprašalnik se je končal z odprtim vprašanjem, kaj bi sodelujoči še radi rekli. Nekaj izbranih mnenj:

»Da bi se člani društva bolj zavedali, da je slovensko društvo. Nekateri govorijo samo nemško, čeprav so iz slovenske družine.« (m)

»Da je društvo važno za obvarovanje in nego slovenskega jezika in kulture.«

»Da je dobro, da je nov zborovodja zdaj tu in da delo »teče«. Važno je, da gre kaj naprej, da imajo društveniki / pevci občutek, da delo ne stagnira.«

»Da je društvo za nas Dobrolčane/Dobrolčanke zelo važno in pomembno. Tam se lahko srečavamo in govorimo v naši materinščini. Doživljam tam kraj, kjer sem lahko doma in se mi ni treba bati, kateri jezik govorim. Brez društva bi imela manj lepih dogodkov in izletov, spoznala manj ljubeznivih ljudi, in bi manj gojila slovensko pesem. Zelo srečna sem, da sem smela doraščati v takem društvu, kot ga imamo pri nas v Dobrli vasi.«

Mnenje, da *»je dobro, da je nov zborovodja zdaj tu in da delo 'teče' (in da je važno), da gre kaj naprej, da imajo društveniki / pevci občutek, da delo ne stagnira«* po eni strani dobro kaže, da je društveno delo vedno znova izpostavljeno nevarnosti, da zaspi, da ni več motivacije ali energije za trenutno, prej dolgo dobro delujočo pot. V takih situacijah se delo ne sme ustaviti, treba je uporabiti še več energije in iskati rešitve, ki pogosto omogočajo nove poti v obliki novih mentorjev in sodelavcev, sodelavk ali projektov, nove izzive in novo energijo za nadaljevanje. Spremembe so pomembne; niso vedno z lahkoto sprejete, ker stare strategije ne delujejo več, ampak odprejo tudi nova vrata.

Prav tako nekateri jasno vidijo poslanstvo slovenskega kulturnega društva v ohranitvi slovenskega jezika. Izrečena je želja, da *»bi se člani društva bolj zavedali, da je slovensko društvo. Nekateri govorijo samo nemško, čeprav so iz slovenske družine.«* Tukaj se izniči že večkrat omenjena teorija o zaščitenem prostoru društva, kjer lahko ljudje brez strahu govorijo slovensko. Le zakaj se kljub temu uporablja jezik večine? Vsebuje morebiti kulturno delo kljub prostovoljnosti in udejstovanjem v prostem času tudi neko drzno izraženo, *»narodnostno«* dolžnost? Kje lahko ob tem dejstvu kulturno društvo izpolni svojo dolžnost kot (narodno) izobraževalna ustanova? Očitno samozavest koroških Slovencev in Slovenk še ni tako trdna, da bi bila slovenščina samoumevna, celo v slovenskem kulturnem društvu ne.. Ob tem se lahko navaja argument, da so tudi v društvu ljudje, ki ne govorijo slovensko. Temu

se lahko zoperstavi dejstvo, da pa vsi pasivno razumejo slovenščino. Zakaj je kljub temu prisoten pogovor v nemščini? Kako lahko društvo vpliva na to, da bi se člani in članice zavestno odločali za slovenščino in jo tudi aktivno uporabljali? Ali izgubi odprto kulturno društvo s tem svojo odprtost? Kulturno društvo je *»važno za obvarovanje in nego slovenskega jezika in kulture.«* Vsak član, vsaka članica je odgovoren za to, da to ne ostane prazna želja, temveč tudi samoumevna realnost. Treba se je aktivno pogovarjati o poslanstvu in cilju, ki ga želijo transportirati društvenice in društveniki navzven. Zbrana mnenja kažejo, da se tega poslanstva zavedajo le v odkritem pogovoru, v katerem je tudi dovolj prostora za konstruktivno kritiko in razpravljanje. Tam je tudi prostor za oba jezika, in sicer v taki meri, ki je za vse primerna.

Nov izziv za kulturno društvo in tudi želja, ki je bila izražena v pogovorih z Brigito Pasterk in mag. Štefanom Kramerjem, je v pospeševanju izobraževalnega dela. Kot že rečeno, je najprej treba definirati, kaj vse je za društvo izobraževalno delo. V vsakem projektu in vsaki aktivnosti društva se lahko vidi in vključuje izobraževalne enote. Po eni strani je že samo petje in učenje novih besedil izobraževalno. Kadar se zbor ukvarja z besedilom, se to lahko še poudari. Tako ukvarjanje z besedilom bi lahko poleg vsega poudarilo učinek pesmi, kajti kadar veš, o čem poješ, kadar poznaš pomen besedila, lahko to v pesmi bolje transportiraš in posreduješ publiki. Lahko se pa zgodi, da petje v tem primeru izgubi za pevce in pevke same svoj pristen značaj. Veselje do petja se lahko zmanjša.

Podobna možnost obstaja pri obdelavi igralskih vlog. Še večje učinke se lahko doseže, kadar se besedila posodobi. Aktivno ukvarjanje s teksti omogoči razumevanje globljega pomena in tudi razširi znanje posameznikov. Poleg tega pevski ali igralski odrski nastopi vsebujejo tudi nastopanje pred publiko. Govor ali petje pred publiko lahko ljudem precej koristi v delovnem svetu in drugod.

Še eno poslanstvo društva bi lahko bilo aktivno učenje jezika. Vedno več ljudi se uči slovenščino. Klasične koroško slovenske družine, v katerih govorijo starši in otroci medseboj samo slovensko, izginjajo. Slovenščina je sicer v uporabi, vendar se kvaliteta jezika izgublja. Kadar starši ali drugi člani družine niso popolnoma odločeni, da učijo otroke lepo slovenščino ali pristno narečje brez izposojenk iz nemščine, se kakovost govorne besede kar hitro izgubi. Šole v takih primerih le v majhni meri delujejo kot protiutež. Slovenščina še danes nima pozicije, ki jo naj bi imela, poleg tega pride do preobremenjenosti učiteljev, prevelike razlike učencev in učenk ter učiteljev in učiteljic v znanju slovenščine pa privedejo do

neenakomernega izpopolnjevanja v jeziku. Kulturno društvo bi lahko nudilo zanimive jezikovne tečaje in druge oblike urjenja jezika. Pomembno pa je, da bi bila ta ponudba usmerjena k morebitni publiki, kajti nima smisla nuditi tečaj kreativnega pisanja filmskih vlog, če se nihče ne zanima za to, po drugi strani pa se lahko organizira tečaj, kako se napiše prošnjo za občino in na kaj vse se mora pri tem paziti. Za starše bi se lahko nudilo tečaje, kako lahko podpirajo svoje otroke pri začetnem učenju slovenščine. Na vsak način pa je potrebno povpraševati interesente po njihovih potrebah. Odbor društva se mora vprašati, kaj želi: Ali hoče nuditi veliko tečajev, pri katerih sodeluje peščica ljudi, ali nudi manj tečajev, ki so za zanimivi za večje število ljudi. Ob tem je treba misliti tudi na to, da je v bližnjih Tinjah Katoliška izobraževalna hiša Sodalitete in bi sodelovanja z njimi lahko obrodila bogate sadove.

Želja nekaterih aktivnih članic in članov društva je tudi revitalizacija knjižnice (prim. Pasterk 2010). Kot pri vsakem drugem projektu, je tudi tukaj uspeh odvisen od zagnanosti in vztrajnosti posameznikov in posameznic, ki jim je uspeh osebna želja. Delo knjižnice zagotovo otežkoča tudi to, da so knjige odrinjene vedno bolj v ozadje zaradi modernih komunikacijskih sredstev, kot sta to medmrežje ali televizija. Najprej bi bilo treba urediti knjižnico, aktualizirati obstoječe sezname in vključiti novo gradivo. Tukaj obstaja več možnosti. Možno je, da se tudi majhna društva ali posamezniki s svojimi knjižnicami vključijo v slovenski knjižničarski sistem COBISS, ki vključuje večino slovenskih knjižnic v Sloveniji in tudi v zamejstvu. V Avstriji je med drugimi vključena med drugimi Slovenska študijska knjižnica v Celovcu ter knjižnica Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju ali Kluba slovenskih študentk in študentov na Dunaju. Težava vključitve v sistem COBISS pa je, da mora poslati društvo osebe na šolanje v Slovenijo, kajti COBISS ima svoj sistem katalogizacije. Namesto včlanitve v COBISS obstaja seveda možnost lastnega sistema za izposajo. Dodatno se lahko izbor knjig popestri s potujočo knjižnico Slovenske študijske knjižnice v Celovcu. Učinkovitost te možnosti žal ni preverjena:

»Zaradi pomanjkanja sredstev ni bilo mogoče ustanoviti učinkovite potujoče knjižnice. Po želji pripravljamo manjše kolekcije knjig, ki jih potem dalje izposojajo slovenska prosvetna društva na podeželju ali učitelji v okviru pouka. Tudi nekaterim javnim občinskim knjižnicam in knjižnici celovškega zapora dajemo knjige na razpolago. Žal nimamo nobenih podatkov o nadaljnji izposoji tega gradiva, tako da se ta izposoja ne odraža v naših podatkih o izposoji. Seveda pa take vrste potujoča knjižnica ne more zagotoviti učinkovite knjižnične oskrbe slovensko govorečega prebivalstva.«

(http://home.izum.si/COBISS/OZ/2007_3/html/clanek_01.html)

Pomemben del kulturnega dela naj bi bil tudi fokus na določene starostne skupine. Trenutno v Dobrli vasi manjka primeren program za mlade od 14. do 18. leta. Mladinski center sicer ponuja prostor, kjer lahko preživljajo svoj prosti čas, vendar je kvalitativni program usmerjen bolj k mlajši generaciji. Tudi delo fare se osredotoča bolj na birmance in birmanke, ki so stari do največ 14 let. Potrebno bi bilo najti zanimive projekte za mlade – da bi prišli v Kulturni dom in tam tudi ostali. Današnja mladina je večinoma zelo angažirana. Njihov prosti čas je zelo zapolnjen z različnimi aktivnostmi in tudi možnosti so se povečale. Martin Pandel (2010) pravi k temu:

»Informacijski trg je prenasičen. Prej je bila za nas slovenska maša že event v Dobrli vasi, ali pa koncert. Danes nihče nima več interesa, ker ima toliko drugih možnosti in ponudb. Osebnostno mislim, če začneš z dobrim pristopom, da bi ustvaril projekte skupaj z mladino, ne samo predlagati kako in kaj. Torej če mora biti mladina sama kreativna in ustvarjalna, če to uspe, ne tako po šolsko ali kaj, če to uspe, potem mladina sodeluje. Mladina je super.«

V zvezi z mladinskim delom Martin Pandel v pogovoru omeni spominsko in zgodovinsko delo:

»Vsaka mladina ima svoj pristop in to je tudi čisto legitimno in absolutno prav. Ker smo delovali mi v čisto drugi fazi, kot sem že rekel, je bila takrat nestrpna faza. Zdaj je veliko bolj odkrito in rekel bi, da je lažje delati. Med drugim tudi, ker so zdaj sodobnejši pristopi. Ampak mislim, da bi bilo treba nekaj okrepiti. Naši ljudje ali pa mladina se ne zaveda več svojih korenin in zgodovine. Zgodovina je tako zanimiva. Bilo bi dobro narediti nekaj v to smer po šolah ali tudi na kraju samem – od spomenika Šumaha in tako naprej. To bi si bilo treba ogledati, da si ljudje bolje predstavljajo, kaj je včasih bilo.«

Spominsko delo že nekaj let doživlja neke vrste vzpon. Organizirani so veliki projekti, ki obsegajo celo Avstrijo npr. »A letter to the stars«.²⁶

Mladi so zelo aktivni in se zanimajo za preteklost. Poleg tega nekatere priče časa še živijo in na ta način lahko mladi dobijo avtentičen pogled v čas, ki ga poznajo le iz pouka zgodovine, kar pa je lahko bolj ali manj dobro predstavljeno. Poleg spomniskega dela Martin Pandel

²⁶ Več informacij o projektih najdete na spletni strani <http://www.lettertothestars.at/index.php>

predlaga tudi raziskovanje imen. »Kaj je bila moja mati, od kod pride moje ime, zakaj se jaz pišem tako Golob ali Potočnik, od kje in zakaj to in danes sem čisti Nemec. To bi bil tudi dobri pristop, z imeni, ker imajo Slovenci včasih nemško ime, Nemci pa slovensko« (Pandel 2010).

Mag. Štefan Kramer (2010) vidi bodočnost društva v razvejani ponudbi, ki hrani zanimive projekte za vse, ki jih to zanima.

»Vizija za društvo je, da bi res imeli skupine od malih pa do starih in da bi kulturno društvo živelo. Mislim, da imamo precej prireditev med tednom, v tem oziru živi kulturni dom. Druga vizija bi bila, da se mladina še bolj vključi oz. da bi našli nekaj, da bi lahko mladino bolj navezali na kulturni dom, da ne bi spet odšla. Trenutno imamo nekaj mladih staršev in vizija bi bila, da bi se mamice in/ali očetje vključili v kulturno udejstvovanje, da bi spet lahko začeli z izobraževalnim delom pri čisto malih in naprej do mladih odraslih. Važno se mi zdi, da se kulturno delo z mladimi ne neha pri 10, 12 letih, ampak da gre naprej in to na več področjih, npr. na igralskem ali lutkarskem področju, pri pevskem odseku ali tudi na športnem področju. Cilji so tukaj seveda neposredni. Nadaljnja vizija v sklopu z mladino, z mladimi odraslimi je tudi, da bi tudi aktivno kulturno delo prišlo od mladine in tudi predsedstvo.

Vizija je, da imamo številne odseke. S prenešeno sliko je to zame drevo. Društvo je steber, ki ima veliko vej/odsekov, ki se razvijajo naprej, rastejo in cvetijo. To bi bila vizija.«

6. Sklep

Na začetku tega dela sem si postavila nekaj vprašanj. Kaj je bil namen društva v času ustanovitve? Kako so se spremenili cilji? Kako se je spremenil način delovanja in katere oblike udejstvovanja na kulturnem sektorju uporablja društvo? V kolikšni meri učinkuje kulturno udejstvovanje članic in članov kulturnega društva na njihovo nadaljnje (jezikovno) izobraževanje?

Kultura in kulturno delo je izpostavljeno nenehnem razvoju in je v svojem jedru, kot je bilo že večkrat omenjeno, pluralistično. V stoletnem obdobju obstoja kulturnega društva »Srce« so se paradigme spremenile ne le znotraj društva, temveč tudi v družbi sami.

Ko je bilo društvo ustanovljeno, je v prvi vrsti delovalo kot izobraževalni center. To je razvidno že iz takratnega imena »Slovensko katoliško izobraževalno društvo za Dobro vas in okolico«. V imenu se zrcali še drugi temelj takratnega časa, in sicer katoliški nazori. Pogosto so bili duhovniki edini izobraženci na vasi in tako je bil njihov trud za slovenski jezik nepogrešljiv. Za mnogo Slovencev in Slovenk je bil kulturni dom edina možnost urjenja knjižnega jezika, obiskovanja predavanj v maternem jeziku, izposojanja knjig in branja različnih slovenskih časopisov. Prav tako so se člani in članice lahko udeleževali na kulturnem področju ob petju, igranju in recitiranju besedil. Društvo samo je bilo tesno povezano tudi z Zadrugo ter s Hranilnico in posojilnico. Povezava ni bila le na gospodarski ravni, kajti v dokumentu o ustanovitvi društva je omenjeno tudi pripravljanje članov k varčnosti in zmernosti (prim. SPD Srce 2006: 34). Kulturno društvo je bilo center za slovenščino, center zabave, prav tako pa tudi center strokovne izobrazbe in krepite narodne zavesti.

V Dobrli vasi je bila odrska dejavnost zelo priljubljena, kajti prirejalo se je tudi po več iger na leto. Igranje ni bilo le občinstvu v zabavo, temveč je omogočilo igralcem in igralkam učenje jezika, samozavestno nastopanje in govorjenje pred publiko.

Sčasom se je položaj šolstva za koroške Slovence in Slovenke izboljšal, še predvsem z ustanovitvijo Slovenske gimnazije v Celovcu. S tem pa je jezikovno izobraževalna komponenta v kulturnih društvih stopila v ozadje. V Dobrli vasi je odrska dejavnost nasledilo zborovsko petje, knjižnica pa po uničenju med 2. svetovno vojno nikoli več ni prišla do popolnega razcveta. Moderni mediji so prav tako olajšali dostop do slovenskega jezika;

medmrežje omogoča udoben dostop do ogromne zbirke informacij v slovenskem jeziku.

Delovanje društva se je od izobraževalne ustanove vedno bolj razvijalo v društvo, ki je samozavestno prikazalo svoje slovenske korenine. Nekaj let so v Dobrli vasi uspešno organizirali kulturne evente (prireditve za letoviščarje, Gorenjski večer, Dežela ob Dravi) in ugotavljali, da v okolju ni le odpor proti manjšini. S časom so se ustalile prireditve, kot je na primer »Dober večer, sosed«, ki so bile aktivne akcije za sožitje na Koroškem. S tem se je začela nova naloga za kulturno društvo v Dobrli vasi, in sicer doba dialoga in truda za boljše medsebojno razumevanje. Na občinski ravni še vedno niso dosežene optimalne razmere, vendar se je v medsebojnem sodelovanju marsikaj spremenilo. Izobraževanje poteka po eni strani na medkulturni ravni, po drugi strani pa imajo tudi petje, igranje in pogovor v slovenskem jeziku že nastavek urjenja jezika.

Danes se društvo nahaja v položaju najti primerno mesto med dialogom in sožitjem ter utrjevanjem lastne identitete in samozavestnim nastopanjem samo v slovenskem jeziku. Kulturni dom je zbirališče za ljudi obeh narodnih skupnosti. Komunikacija poteka v obeh deželnih jezikih, vendar obstaja tudi želja po »zaščitenih« prireditvah, kjer je mogoče uporabljati samo slovenski jezik. Take prireditve so predvsem gledališke predstave, ki so večinoma samo v slovenskem jeziku. Tudi zborovske vaje imajo to funkcijo, ki se je z novim pevovodjo še povečala, kajti Peter Slanic je iz Slovenije in ne obvlada nemščine in tako se vsi pevci in pevke urijo v razumevanju, govorjenju in uporabi slovenskega jezika.

Odgovornost kulturnih društev je torej v tem, da se zavedajo svoje pozicije in odgovornosti ter aktivno izberejo, katero vlogo želijo imeti, kajti kultura je pluralistična in s tem vsakemu dovoli v njeni širini najti svoj prostor in primerne možnosti za razvijanje.

7. Seznam ilustracij

Ilustracija 1: SLOVENSKO prosvetno društvo / Slowenischer Kulturverein »Srce« (izd.): Kjer je moj dragi dom. Samozaložba, tisk Drava, Borovlje 1986, ovitek

Ilustracija 2: ARHIV KKZ, SPD »Srce«, mapa 1

Ilustracija 3: <http://www.facebook.com/#!/photo.php?fbid=150548391634666&set=a.150547728301399.26195.150273318328840> [dostop: 20. 12. 2010]

Ilustracija 4: ARHIV KKZ, SPD »Srce«, mapa 1

Ilustracija 5: ARHIV KKZ, SPD »Srce«, mapa 1

8. Seznam vasi in mest

Bilčovs – Ludmannsdorf

Borovlje – Ferlach

Brnca – Fürnitz

Celovec – Klagenfurt

Dobrla vas – Eberndorf

Globasnica – Globasnitz

Goselna vas – Gösselsdorf

Hodiše - Keutschach

Kazaze – Edling

Kokje – Köking

Kotmara vas – Köttmannsdorf

Ledince – Ledenitzen

Lovanke – Gablern

Mokrije – Mökriach

Pliberk – Bleiburg

Podgora (Slovenj Plajberk) – Unterbergen
(Windisch-Bleiberg)

Pribla vas – Pribelsdorf

Radiše – Ratsberg

Rožek – Rosegg

Sele – Zell-Pfarre

Sele-Kot – Zell-Winkel

Sinča vas – Kühnsdorf

Sveče – Suetschach

Šentjakob– St. Jakob im Rosental

Šentjanž v Rožu – St. Johann im Rosental

Šentprimož – St. Primus

Škocijan – St. Kanzian

Škofiče – Schiefling

Šmarjeta-Apače – St. Magarethen-Abtei

Šmihel – St. Michael ob Bleiburg

Šteben – St. Stefan

Vekikovec – Völkermarkt

Vogrče – Rinkenbergr

Zilska bistrica – Feistritz im Gailtal

Železna kapla – Eisenkappel

Žitara vas – Sittersdorf

Žvabek – Schwabegg

9. Bibliografija

Publikacije, članki in rokopisi:

ALDOURI-LAUBER, Maria: Das internationale Volksgruppensymposium in Schlaining – Die Bilanz einer Aktion. V: KKZ & SPZ 1987, str. 7-16

ANDERWALD, Karl; Apovnik, Paul & Unkart, Ralf: Mehrheit und Minderheit – Eine gegenseitige Bereicherung? Volksgruppenkongress 1992 – Klagenfurt, Referate und Materialien. Kärnten-Dokumentaion, Band 11. Verlag Land Kärnten, Klagenfurt 1994

DESTOVNIK, Irena: Ne smeš se potuhniti, treba se je boriti. V: Koroški koledar 2000. Založba Drava, Celovec 2000, str. 99-109

DESTOVNIK, Irena: Čezmejno kulturno sodelovanje. V: Koroški koledar 2005. Založba Drava, Celovec 2005, str. 146-159

DEUTSCH-slowenischer Koordinationsausschuss des Diözesanrates (izd.): Das gemeinsame Kärnten – Skupna Koroška. Dokumentation des deutsch-slowenischen Koordinationsausschusses der Diözese Gurk. Band 11. Mohorjva založba, Celovec 1991

DOLINAR, France M.: Kärntens katholische Kirche aus der Sicht der Slowenen – Vom Zerfall der österreichisch-ungarischen Monarchie bis zur Verselbständigung Sloweniens. V: Drobesh, Werner & Malle Augustin (izd.) 2005, str. 291-307

DOMAJ, Teodor, Malle Avguštin, Malle, Janko, Zwitter, Franic ml.: Človek ne živi samo od kruha. Slovenska prosvetna zveza in njenih petinsedemdeset let. Založba Drava, Celovec 1983.

DOMAJ, Teodor: O začetkih delovanja slovenskih kulturnih društev na Koroškem. V: Domej, Teodor, Malle Avguštin, Malle, Janko, Zwitter, Franic ml. 1983, str. 5-25

DOMAJ, Teodor: Rož, Podjuna, Zilja ... moja domovina, narod moj trpin? V: Koroški koledar 1999. Založba Drava, Celovec 1999, str. 33-45

DOMAJ, Teodor: Zakaj ravno tedaj? Ustanovitev kulturnih društev ob začetku stoletja. V: Koroški koledar 1997. Založba Drava, Celovec 1997, str. 47-52

DROBESCH, Werner & Malle Augustin (izd.): Nationale Frage und Öffentlichkeit. Band 2 von: Karner, Stefan (izd.): Kärnten und die nationale Frage. Verlag Hermagoras/Mohorjeva založba, Klagenfurt/Celovec, Ljubljana/Laibach, Wien/Dunaj 2005

FANTUR, Peter: Der Christliche Kulturverband bei den Kärntner Slowenen im Wandel der Zeit. Veröffentlichung des Internationalen Forschungszentrums für Grundfragen der Wissenschaften Salzburg. Neue Folge, Band 52. Tyrolia Verlag, Innsbruck, Wien 1992

FISCHER, Gero: Konfliktzonen der Volksgruppen in Sprachpolitik, Kulturpolitik und Bildungspolitik. V: KKZ & SPZ 1987, str. 85-96

GIRTLE, Roland: Methoden der Feldforschung. 4. völlig neu bearbeitete Auflage. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar 2001

INZKO, Valentin: Der Beitrag der Kirche zum Zusammenleben der slowenischen und der deutschen Volksgruppe in Kärnten (Koreferat). V: Anderwald, Karl; Apovnik, Paul & Unkart, Ralf 1994, str. 29-35

KASELJ, Lovro: Krščanska kulturna zveza v službi kulturnega življenja koroških Slovencev. V: Koledar Družbe sv. Mohorja, 1977, str. 62-66

KIRSCH, Fritz Peter: Literatur und Kulturkonflikt. Zur Problematik der ethnischen Minderheiten und ihrer Schriftsteller. V: KKZ & SPZ 1987, str. 133-149

KKZ & SPZ (izd.): Leben in zwei Kulturen. Beiträge zum internationalen Volksgruppensymposium in Schlaining. Salzburg, Verlag Grauwerte im Institut für Altagskultur, 1987

KLEMENČIČ, Vladimir: Sodobni socialnogeografski problemi Slovencev na Koroškem. V: Univerza v Ljubljani, filozofska fakulteta, oddelke za slovanske jezike in književnosti 1973, str. 185 – 193

KŠŠD - Klub slovenskih študentk in študentov na Dunaju: MENS. Mladina Evropskih Narodnih Skupnosti. Mohorjeva založba, Celovec 1995, str. 176 – 179

LAFONT, Robert: Möglichkeiten und Grenzen der praktischen Kulturarbeit am Beispiel Okzitaniens. V: KKZ & SPZ 1987, str. 71-83

LOGAR, Maja: Društvena dejavnost. V: MAKAROVIČ, Marija dr. (izd.) 1996, str. 387-423

MAKAROVIČ, Marija dr. (izd.): Dobrla vas in okolica. Iz preteklosti v sedanjost. Eberndorf und Umgebung. Vergangenheit und Gegenwart. Mohorjeva založba, Celovec, Ljubljana, Dunaj 1996

MALLE, Avguštin: Politika je zavirala kulturno delovanje. V: Domej, Teoder, Malle Avguštin, Malle, Janko, Zwitter, Franic ml. 1983, str. 27-51

MALLE, Augustin: Kirche und Kärntner Slowenen im 20. Jahrhundert. Zur Problematik des gesellschaftspolitischen Engagements von Geistlichen. V: Drobesch, Werner & Malle Augustin (izd.) 2005, str. 219-247.

MALLE, Janko: Nekaj o ideoloških posegih v našo kulturo. V: Domej, Teoder, Malle Avguštin, Malle, Janko, Zwitter, Franic ml. 1983, str. 71-80

MALLE, Janko: Kultur und Volksgruppenidentität am Beispiel der Kärntner Slowenen. V: KKZ & SPZ (izd.) 1987, str. 18-25

MALLE, Janko: Kulturni pluralizem – kultura dialoga. Pregled kulturne dejavnosti koroških Slovencev. V: Koroški koledar 1996. Založba Drava, Celovec 1996, str. 33–39

Slovenski vestnik, 6. 9. 1946, štev. 13, str. 1 in 4 v arhivu KKZ, mapa 1

MITROVIĆ, Marija: Geschichte der slowenischen Literatur. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Mohorjeva/Hermagoras, Celovec, Ljubljana, Dunaj 2001

PANDEL, Martin, Kulturno delo pri »pravih« ali »napačnih« Slovencih, rokopis predavanja 2004

PASTERK, Miha: Občni zbor SPD »Srce« v Dobrli vasi. V: Naš tednik, 3.1.1985, štev. 1, str. 15

PEZDIR, Slavko: Gledališka dejavnost koroških Slovencev. V: Koroški kolear 1996. Založba Drava, Celovec 1996, str. 57-62

PLETERSKI, Janko: Položaj slovenskega jezika na avstrijskem Koroškem po drugi svetovni vojni. V: Univerza v Ljubljani, filozofska fakulteta, oddelke za slovanske jezike in književnosti 1973, str. 169 - 176

SIEDLER, Monika: Marktgemeinde Eberndorf einst und heute. Carinthia, Klagenfurt, 1992.

SIENČNIK, Luka: Prvih 40 let slovenskega prosvetnega društva v Dobrli vasi: ob njegovi 80-letnici. V: Koroški koledar 1986, str. 123-143

SIENČNIK, Luka: Slovensko prosvetno društvo »Srce« v Dobrli vasi. Priprava za televizijo Ljubljana – tipkopis, božič 1979. V: arhivu KKZ, SPZ »Srce«, mapa 1

SLOVENSKO prosvetno društvo / Slowenischer Kulturverein »Srce« (izd.): Kjer je moj dragi dom. Samozaložba, tisk Drava, Borovlje 1986

SLOVENSKO prosvetno društvo / Slowenischer Kulturverein »Srce« (izd. / Hg.): Na poti skozi čas. Kultura v Dobrli vasi in okolici skozi 100 let. Auf dem Weg durch die Zeit. Streifzug durch 100 Jahre Kultur in Eberndorf und Umgebung. Drava, Klagenfurt / Celovec, 2006

SREČANJE gledaliških skupin v Šentprimožu. V: Slovenski vestnik, 25.5.1984, štev. 21, str. 5, arhiv KKZ, mapa 3

STATISTIK Austria (izd.): Österreich. Zahlen, Daten, Fakten. Druckerei Hans Jentsch & Co GesmbH, 5. naklada, Wien 2009

TILL, Josef: Die Kärntner Slowenen und die Diözese Gurk-Klagenfurt. V: Moritsch, Andreas (izd.): Die Kärntner Slovenen. Koroški Slovenci 1900 - 2000. Bilanz des 20. Jahrhunderts (Unbegrenzte Geschichte/Zgodovina brez meja 7, Klagenfurt/Celovec - Ljubljana - Wien 2000, str. 67-117

TROPPER, Peter: Verleumdet? Verfolgt? Vertrieben? – Zur Stellung des slowenischen Klerus in Kärntne zwischen den Jahren 1914 und 1921. V: Drobesch, Werner & Malle Augustin (Hg.) 2005, str. 249-263

TRSTENJAK, Anton: Krščanstvo in kultura. Tinje- Dom prosvete. Tiskarna Družbe sv. Mohoja v Celovcu, 1975.

UNIVERZA v Ljubljani, filozofska fakulteta, oddelke za slovanske jezike in književnosti: IX. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. 2. – 14. julij 1973. Predavanja. Ljubljana 1973

VOUK, Rudi: Čevljar – baron ali stara metla najboljše pometa. V: Naš tednik, 2.2.1984, štev. 5, str 10f

WAKOUNIG, Franc: Leto tolerance, spominjanja in opomina. Nepopoln sprehod skozi vrtiček kulture 1995. V: Koroški kolear 1996. Založba Drava, Celovec 1996, str. 41-52)

WAKOUNIG, Vladimir: Verstrickt in den eigenen Rassismus: Minderheiten in einer anderen Rolle. V: Aluffi-Pentini, Anna: Antirassistische Pädagogik in Europa. Theorie und Praxis. Drava, Celovec 1999, str. 148-159

WALDSTEIN, Ernst: Der Beitrag der Kirche zum Zusammenleben der slowenischen und der deutschen Volksgruppe in Kärnten (Koreferat). V: Anderwald, Karl; Apovnik, Paul & Unkart, Ralf 1994, str. 38-44

WASTL, Martin: Govor za občni zbor 22. 12. 1979. Osebni. V arhivu KKZ, mapa 1

ZERZER, Janko Dr.: Med malodušnostjo in upanjem. V: Naš tednik, 15.9. 1983, štev. 37, str. 11, arhiv KKZ mapa 3

Podakti iz Archiva KKZ v Celovcu. Mapa 1-7, 1903-2010.

Spletne strani in spletni članki

FERTSCHEY, Elke: Slowenisch liegt voll im Schultrend. 15. 04. 2009. Na: <http://wireltern.eu/news/slowenisch-liegt-voll-im-schultrend.html> [dostop: 15. 10. 2010]

KERN, Damjana: Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v manjšinskem prostoru. V: Stabej, Marko (ured.): Obdobja 28. Infrastruktura slovenščine in slavistike/The infrastructure of the Slovene Language and the Slovene Studies. 2009, str. 191-196. Na: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp28/Kern.pdf> [dostop: 15. 10. 2010]

ZADRAVEC, Jože: Slovo od romantike. Na: [www.druzina.si: http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/1fe3622ebc178a15c12573cb0047952f?OpenDocument&Click=](http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/1fe3622ebc178a15c12573cb0047952f?OpenDocument&Click=) [dostop: 15. 10. 2010]

Katoliško kulturno društvo Vogrče in okolica in KKZ: Programski zvezek: Švejk. Predstava na prostem. Vogrče 2009. Na: http://www.kkz.at/pdf/2009/svejk_brosura.pdf [dostop: 28. 10. 2010]

BAUGARTNER, Gerhard in PERCHINIG, Bernhard: Minderheiten in Österreich. Eine Zusammenfassung. Ethnische Minderheiten – Die österreichischen Volksgruppen.

Minderheitenpolitik in Österreich – die Politik der österreichischen Minderheiten. Na:
<http://minderheiten.at/stat/Service/volksgruppen.htm> [dostop: 1. 12. 2010]

<http://cms.bgslo.at/> [dostop: 15. 10. 2010]

http://home.izum.si/COBISS/OZ/2007_3/html/clanek_01.html [dostop: 29.09.2010]

http://www.uni-klu.ac.at/main/downloads/03_KUWI>IfEB.pdf: 13 [dostop: 29.09.2010]

<http://www.kkz.at/redno/linki.htm> [dostop: 17. 10. 2010] društva

http://www.kkz.at/redno/linki_zbori.htm [dostop: 17. 10. 2010] zbori

http://www.slo.at/spz/drustva_sl.php?id=1 [dostop: 17. 10. 2010]

kkz.at 1 http://www.kkz.at/redno/kkz_tezisca_slo.htm [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 1 http://www.slo.at/spz/drustva_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 2 http://www.slo.at/spz/faq_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 3 http://www.slo.at/spz/struktur_sl.php?id=2 [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 4 http://www.slo.at/spz/struktur_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 5 http://www.slo.at/spz/drustva_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 6 http://www.slo.at/spz/service_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 7 http://www.slo.at/spz/knjiznidar_sl.php [dostop: 28. 11. 2010]

slo.at 8 http://www.slo.at/spz/links_sl.php?id=0 [dostop: 28. 11. 2010]

10. Zahvala / Danksagung

K temu, da zdaj držite pričujočo diplomsko nalogo v roki, je pripomoglo veliko ljudi. Rada bi se zahvalila svojim staršem, ki sta mi študij financirala, me vedno znova motivirala in verjela vame, čeprav sem nameravala prenehati s študijem. Hvala vama, kajti brez vaju tega dela ne bi bilo.

Ich möchte mich bei Univ. Prof. Dr. Gerhard Neweklowsky bedanken, der mich trotz langen Ruhens meines im wahrsten Sinne des Wortes Projektes Diplomarbeit betreute und mir bei Fragen immer hilfreich zur Seite stand. Vielen Dank für Ihre große Geduld!

Iskrena zahvala velja tudi mojima sostanovalkama Maji in Urši, ki sta me vedno znova motivirali, da sem z delom nadaljevala. V isti meri se zahvaljujem tudi bratu in sestram,, ki so me vsak na svoj način vedno znova podpirali.

Auch bei dir Melanie möchte ich mich bedanken. Geteiltes Leid, ist halbes Leid und es motiviert unheimlich zu wissen, dass in einer anderen Wiener Wohnung auch jemand sitzt und sich durch Bücher und Interviews durcharbeitet. Außerdem danke ich dir für die Suche der optimalen Buchbinderei.

Velika zahvala velja tudi vsem intervjuvancem (Štefanu Kramerju, Martinom Pandlom in Brigitti Pasterk) ter pevkam in pevcem Mešanega pevskega zbora »Srce«, ki so sodelovali pri vprašalniku. Omogočili ste mi obdelavo zelo zanimive teme.

Last, but not least bi se rada zahvalila vsem, ki so diplomsko nalogo lektorirali. Največja zahvala velja Damjani, Mateju in Andreji. Ne vem, kaj bi naredila brez vas! Prav tako so Nadja, Urša in Matej (Seko) pregledali diplomsko nalogo in me ob tem tudi vedno znova motivirali. Hvala vam vsem!

Nadji in Tanji velja zahvala za pomoč pri delu na morju, čeprav sta bili na dopustu! Zase pa nisem mogla želeti lepše kulise ob pisanju, kakor je hrvaško morje.

Hvala lepa! Dankeschön!

Priloga

Priloga I – pogovor s Štefanom Kramerjem

Pogovor s Štefanom Kramerjem, zdajšnjim predsednikom SPD Srce

16. 5. 2010

Uvod v pogovor:

V diplomskem delu se ukvarjam z izobraževalnim delom kulturnih društev in se pri tem osredotočam na naše društvo. V tem smislu me zanima, kaj je naše društvo. Ali je še izobraževalno društvo oziroma kaj pomeni dandanes izobraževalno društvo oziroma kulturno društvo? Ali je petje že izobraževalno ... pravzaprav, ali se izobraževanje dogaja in tudi to, kaj ti zastopaš, da je kulturno društvo tudi kraj srečanja. In ta povezava med izobraževanjem Slovencev, zdaj rečem, in povezavo z »enojezičnim«, in kako se tukaj najde optimalno pot. To je zdaj moja teza ...

Ob tem je moje prvo vprašanje. Kaj ti pomeni kulturno društvo Srce, kulturni dom in društvo?

Štefan Kramer:

Najprej bi rekel, da je kulturno društvo društvo, ki ima kontinuiteto. Deluje že nad 100 let. Kontinuiteta je važna, ker se v društvu redno menjajo ljudje. Zgodovinsko gledano je prav tako zelo važno, da je neka struktura, ker če danes pogledamo pri koroških Slovencih tiste primere, kjer ni struktur, kjer ni kulturnega društva, političnega gibanja, Zadruga ali pa Posojilnice, tam so se Slovenci že asimilirali ali pa izumrli. So le še posamezniki. V zadnjih letih se je pa struktura tudi spremenila in zato je postalo društvo še bolj važno. Na vasi slovenska beseda umira in društvo je tisti kraj srečanja, kjer se lahko goji slovenska beseda in kjer je zaščiten. To se pravi, da se v prostoru kulturnega društva ni treba boriti in se ni treba bati, kadar se govori slovensko. Ve se, da je to pravzaprav tisti kraj, kjer se lahko slovenščino uporablja in kjer je pozitivno zasnovana. Kajti izven prostora kulturnega društva to še vedno ni običajno tako. V tem smislu je bila moja zamisel, ko smo kulturni dom prenovili, da ker imajo Slovenci tako ali tako ne vem koliko kompleksov in občutkov manjvrednosti, mora biti kulturni dom na najvišjem nivoju. S tem mislim kvalitetno opremo in da mora biti tako sezidan, da je mogoča komunikacija, da je kraj srečanja. Pomembno se mi je zdelo, da se v prvem trenutku vidi, da vsebuje čisto vse, kar je za kulturni dom važno. V njem naj se lahko dela kulturno-izobraževalno delo v smislu dosledne tehnike za predvajanje filmov s projektorjem na platno, funkcionalen oder za odrsko dejavnost (igre, lutkarstvo) in tudi pevske koncerte. Imamo tudi zelo kvaliteten klavir, ki se ga uporablja ob nastopih in tudi ob vajah društvenega zbora. Kulturni dom pa je prav tako odprt za srečanja politične stranke, penzionistov in skupine, ki se ukvarja z jogo – to se pravi, da je v tem domu pravzaprav vse mogoče. Mislim prav tako, da razlikujemo Slovenci med hišo in domom. Kulturni dom ni kulturna hiša, temveč dom. In v takšnem domu, naj se seveda vsak počuti domače. Je drugi čustveni izraz, ki ga občutimo, ko gremo v kulturni dom, kakor če bi rekli, da gremo v kulturno hišo. In ob tem občutku, da se gre v dom, se človek lahko razvija in izobražuje ter izoblikuje nove ideje in spoznava stvari, ki mu odprejo nov horizont.

Za prihodnost pa mislim, da bo izobraževanje spet važnejše. Predvsem kar se tiče jezika in tam predvsem za najmlajše. Pri tem je po mojem odrska dejavnost najprimernejša. Pred kratkim smo ustanovili prvo lutkarsko skupino, v kateri igra prva generacija mladih, ki je obiskovala večjezični otroški vrtec Mavrica. Nekateri otroci takrat sploh še niso znali slovensko in jeseni bo prvi nastop teh otrok oz. mladih in bomo videli sadove tega izobraževalnega dela. Nov izziv za društvo je, da bomo morali začeti s široko paleto izobraževanja, pri čemer bo društvo ponovno imelo tisto nalogo jezikovne izobrazbe, kot jo je

imelo ob začetku svojega delovanja. Že takrat so bile igre važen del. Ob tem pa ne smemo pozabiti omeniti knjižnice. To so važni stebri za gojitev slovenskega jezika. Ob tem je krepitev samozavednosti in zavedanje svojih korenin važen del. In k temu pripomore seveda tudi to, da je kulturni dom dom.

***Vprašanje:** Rekel si, da vidiš delovanje kulturnega društva spet bolj močno v smer izobraževalnega dela in to v obliki odrske dejavnosti. Ali misliš, da je to danes še naloga kulturnega društva ali je to pravzaprav naloga šole? Ali mora društveno delovanje dopolniti šolsko izobraževanje?*

ŠK: Po mojem mnenju situaciji najbolj ustreza slika koncentričnih krogov. Zdaj imamo novo situacijo. Slovenski prostor se je spremenil. Ni več tako, da vsi na vasi govorijo slovensko ali narečje. Pri mladini tega že ni več. Pridemo v čisto novo obdobje. Slovensko bodo govorili samo še tisti ljudje, ki se jezika zavedajo, ali tisti, ki vidijo slovenščino kot nekaj posebnega in seveda elita. To se pravi, da kdor bo Slovenec ostal, mora biti boljši kot drugi. To je tudi usoda manjšine. Istočasno pa je manjšini odprtih tudi več poti. Treba si je le ogledati uspešne (poklicne) poti koroških Slovencev in Slovenk in njihove sposobnosti. Tudi to je vzrok za del konfliktov. Glede na to, da nemško govoreči jezik manj znajo, lahko nastane občutek manjvrednosti in to seveda hočejo preprečiti in tudi strahove, ki nastanejo. Te problematike se sploh ne obravnava, ne govori se o tem in tudi ni izobraževanja v to smer. Rekel bi pa, da se to v kulturi, v kulturnem društvu dogaja, saj se v kulturnem društvu oz. v kulturi nahaja samo en del ljudi, ki se pa v to smer usposablja, dela na sebi in tudi te ljudi bi lahko videli kot določeno elito. Seveda se te stvari tudi lahko dela v vrtcu, šoli, v izobraževanju. V šoli ni te doslednosti, ker imaš široko bazo, čim širše je to, tem šibkejšje je posredovanje. V kulturnem društvu je to delo intenzivnejše. Spet imamo situacijo, da samo določen del pride in ti pridejo prostovoljno in z drugo motivacijo. To je seveda čisto drugačen dostop in ni teh problemov discipline in motivacije. Na igriv način se otrokom nekaj posreduje in to v čisto drugi intenziteti in intenzivnosti. V kulturnem domu ni le jezikovna usposobljenost v ospredju, ampak tudi nastopanje pred publiko, pravilna izgovorjava, čutenje svoje osebnosti, učenje tekstov na pamet, pravilne vaje in še drugi elementi. Šolski program je v tem smislu čisto drugačen. Sicer se to v šoli deloma dela, ampak ni za tisto široko maso. To možnost pa imamo v kulturnem domu. Nekako je to družbeno pogojeno. Seveda šteje tudi talent, predvsem pa pripravljenost staršev, koliko časa investirajo v otroka. In s tem smo spet pri tem, da mora manjšina imeti kvaliteto, ker samo s kvaliteto šibkejši lahko tudi preživi. In v tem sklopu je kulturni dom kraj, kjer si neodvisen in tudi avtonomen. Neodvisen tudi, kar se tiče prostorov. To je prednost vsakega društva, ki ima svoj dom in mu srečanja ni treba organizirati v gostilni. Meni je bilo važno, da smo dom pregradili, ga modernizirali. Vse to pa je bilo mogoče le s trudom in pomočjo posameznikov in tudi Posojilnice banke. In mislim, da uspehi kažejo, da smo na pravi poti. Kajti pred dvajsetimi, petindvajsetimi leti je bilo rečeno, da v Dobrli vasi ne bo več Slovencev, toda danes kulturno življenje živi! Seveda bi lahko bilo boljše, ampak jaz mislim, da je važno, da ima tisto zrno, če ga vržeš v zemljo, možnost, so naprave tu, da lahko raste.

***Vprašanje:** Kaj pomeni zate kulturno delo nasploh?*

Ti misliš na splošno ...

***Vprašanje:** Tvoj odnos do tega in tudi, zakaj si se odločil da prevzameš nalogo predsednika, ki jo zdaj že dolgo opravljaš ...*

ŠK: Kultura je zame steber ali temelj vsega nadaljnjega dela.

Kultura odpre človeku vse možnosti, kar se tiče mišljenja, kritičnega razmišljanja, čustev. Vse to je pravzaprav kritičen dostop. In zdi se mi, da je kulturno udejstvovanje temelj za nadaljnje stvari. Kdor je v gospodarstvu ali drugih področjih uspešen, mora biti tudi kulturni človek in prav tako se mi zdi važno, da so kulturni ljudje na drugih področjih uspešni. Kultura je hrana za dušo. Zame je kulturno delo prvo mesto, kjer se jaz lahko nazaj potegnem, da se lahko reflektiram, da si nabere nove moči, da odprem različne kanale svojega čutenja in tudi seveda svojega razmišljanja. Če uspe ta sinergija, potem je to dobro za človeka in je potem tudi uspešen. Ne mislim, da je to slučaj, da sta pri nas gospodarstvo (Posojilnica banka Podjuna) in kultura v eni hiši in da se banka in dom dograjujeta in dopolnjujeta. Mislim, da gospodarstvo brez kulture ne more preživeti in prav tako ne kultura brez gospodarstva. Npr. če izgubimo jezik. Če bi izgubili jezik, pri nas slovenske gospodarske ustanove ne bi bile smiselne, ker je to tesno povezano. Kjer je posamezna oseba ali manjšina v gospodarstvu močna, ima druga izhodišča in kulturno delovanje podpira. Za kulturno delo se rabi gospodarstvo.

Vprašanje: Zakaj si se odločil za predsednikovanje kulturnemu društvu Srce?

ŠK: Zakaj sem se za to odločil, tega zdaj ne vem, vem samo, da so bili nekateri sitni, med drugim tudi tvoj oče. In so me nagovorili in prosili, da bi društvo prevzel, ker je bilo čisto na dnu. Takrat sem se z družino ravno preselil v Dobro vas. Dobro je, da ne veš, kaj te čaka in tako sem privolil. Seveda mi je bilo važno, da tam, kjer živiš, nekaj ustvariš. In mislim tudi, da imaš določeno dolžnost, da delaš za družbo, ko nekje živiš. Ob tem si pa želiš tudi ustvariti okolje, v katerem je slovenščina prezentna, kjer jezik lahko uporabljaš in se počutiš dobro. Obstaja pregovor, da družba ne preživi brez koristnih bebcev. Če ni nikogar, če nihče ni pripravljen za društvo nekaj investirati, potem društveno življenje ne živi. Sem pa prepričan, da je kulturno udejstvovanje za dušo balzam. In če si odgovoren človek, bi moral po mojem tudi nekaj časa svoje moči investirati za družbo ali za kulturo ali za neko društvo. To, mislim, bi morala biti dolžnost. Vidno pa je v tem, da kjer so takšni ljudje, je drugi pristop tudi do življenja, večje zadovoljstvo in se nekaj naredi za dušo in za razvoj kraja. In mislim, da ustvarjajo samo tisti ljudje, ki so kulturni. Tam, kjer pa ni kulture, vidimo danes posledice. Človek je samo zato človek, ker ima kulturo. Tisti, ki je nima, občuti posledice v medsebojnem življenju in tudi ne more postati srečen.

Vprašanje: Kaj misliš s posledicami?

ŠK: Če danes pogledamo, kakšna je družba. Kako se ljudje pogovarjajo ali kako rešujejo konflikte – ne dogaja se na kulturni način. Ali če pogledamo na socialnem področju, kjer je v ospredju le še denar, pa ne človeški odnosi. Ali da mladi medsebojne konflikte rešujejo z nasiljem. Vse to so, po mojem, posledice tega, da je zmeraj manj kulture, zmeraj manj vrednot. Ljudje se nikjer ne naučijo reševati medsebojnih konfliktov ali da bi dobili občutek sami zase, da bi se čutili. Temu nasproti stoji kulturno delo. Npr. pri odrski dejavnosti je zahtevana določena disciplina. To se že začne pri najmlajših kot npr. pri otroškem zboru oz. na splošno pri zborih se ljudje naučijo določena pravila in se jih učijo tudi dosledno izpeljati. Učijo se reševati konflikte in se srečevati in tudi praznovati (družinske, cerkvene, državne, vaške praznike) in tudi (v ozadju) pomagati, kadar nekdo umre ali je poroka. Človek ni samo konzument, temveč čuti to, da kadar sodeluješ pri neki stvari, le-to drugače doživiš in da dobiš drugačen pristop. Kadar se pa ne praznuje več skupno, kadar se le uživa »animatorje«

od zunaj, vpliva to na notranjo kreativnost, ki nas blokira v naši fleksibilnosti in v ravnanju z novimi izzivi časa.

Vprašanje: Kakšne vizije imaš za kulturno društvo za prihodnost?

ŠK: Vizija za društvo je, da bi res imeli skupine od malih pa do starih in da bi kulturno društvo živelo. Mislim, da imamo precej prireditev med tednom, v tem oziru živi kulturni dom. Druga vizija bi bila, da se mladina še bolj vključi oz. da bi našli nekaj, da bi lahko mladino bolj navezali na kulturni dom, da ne bi spet odšla. Trenutno imamo nekaj mladih staršev in vizija bi bila, da bi se mamice in/ali očetje vključili v kulturno udejstvovanje, da bi spet lahko začeli z izobraževalnim delom pri čisto malih in naprej do mladih odraslih. Važno se mi zdi, da se kulturno delo z mladimi ne neha pri 10, 12 letih, ampak da gre naprej in to na več področjih, npr. na igralskem ali lutkarskem področju, pri pevskem odseku ali tudi na športnem področju. Cilji so tukaj seveda neposredni. Nadaljnja vizija v sklopu z mladino, z mladimi odraslimi je tudi, da bi tudi aktivno kulturno delo prišlo od mladine in tudi predsedstvo.

Vizija je, da imamo številne odseke. S prenešeno sliko je to zame drevo. Društvo je steber, ki ima veliko vej/odsekov, ki se razvijajo naprej, rastejo in cvetijo. To bi bila vizija.

Vprašanje: Kako vidiš realni, trenutni status društva?

ŠK: Realni status je, da smo imeli boljše čase kot zdaj, da smo bili že bolj na višku. Trenutno se odvija preobrat. Na to vplivajo tudi zunanji faktorji. In tudi kar se tiče pevskega zbora, imamo preobrat. Vidim pa to tako, da je v vsaki krizi nova možnost. To sem že večkrat doživel. Tako da nisem paničen. In mislim, da mora društvo tudi živeti. Vsega ne more narediti predsednik. Predsednik lahko da navodila ali omogoča določene stvari, ampak društvo mora imeti svojo dušo.

Društvo je več kot predsednik. Če ima društvo svojo dušo, se zmeraj prenavlja in obnavlja. To sem v svojih sedemnajstih letih v društvu doživel in to tudi zdaj doživljamo: imamo novo pevovodjo, ustanovila se je lutkovna skupina, ki bo, upamo, jeseni imela prvi nastop, imamo pomlajen otroški zbor, trudili se bomo ustanoviti še drugo lutkovno skupino, ko bodo prvi otroci iz zbora v ljudski šoli. Mislim tudi, da bi bila važna boljša integracija otroškega vrta Mavrica, tudi medsebojno sodelovanje bi lahko bilo tesnejše. Kar prav tako vpliva na delovanje znotraj kulturnega društva, je npr. dejstvo, da imamo v društvu veliko mladih mamic. Ta zunanji faktor spreminja notranje faktorje kot npr. časovne resurse članic. Pri odrski dejavnosti je trenutno luknja, tista generacija, ki je bila kot zadnja aktivna, študira izven Koroške. To so tudi spremembe, ki vplivajo na društvo.

Mislim, da je važno, da se redno nekaj dela in da so nekatere prireditve stalnica. Kulturno delovanje po sebi pa se stalno obnavlja in to je tudi važno. Ne moremo obstati na eni stopnji in reči, da je kriza. Krizo smo imeli, zbor je imel 40 članov in članic, zdaj jih je pač manj. To so zunanji faktorji, ki jih moramo upoštevati in sprejeti. Upam pa, da bo našla mladina pot v kulturni dom. Ob tem vidim tudi problematično, da nekateri študenti ne pridejo več nazaj. To je splošni problem vaše oz. podeželske strukture. Precejšen del naše inteligence, ki jo šolamo, ne pride nazaj in ostane v mestih ali celo v tujini. In to je seveda problem. Ampak to je primarno gospodarski problem, saj se pravi 's trebuhom za kruhom' ...

Vprašanje: Na začetku si omenil jezik, slovenščino. Po eni strani bi me zanimalo na splošno, kakšno pozicijo ima slovenski jezik zate v vsem tem.

ŠK: No ja, slovenski jezik ima seveda čisto jasno in važno pozicijo, ker je to pravzaprav materinščina. Mislim, da se moramo tega zavedati, da je slovenščina naša materinščina, kajti ko sem prišel v ljudsko šolo, sploh nisem znal nemščine. Vendar so bila takrat še čisto drugačna okolja. Slovenščina, materinščina, je seveda tudi jezik čutenja – jezik, kako izražaš svoja čustva in osebni odnos v intimnem čutenju.

Jezik se tudi razvija in ima različna težišča. Po eni strani se spreminja okolje. Dandanes vedno manj ljudi govori slovensko in zato so, kot sem že rekel prej, tisti kraji vedno bolj važni, kjer je slovenščina v prednosti in tudi v uporabi. In takšen prostor je in naj bo kulturni dom.

Vidim pa tudi čisto druge, nove pristope do jezika glede na mobilnosti ali pa predvsem glede na različne medije. Danes je dostop do slovenske televizije v vsaki hiši možen in tudi nova komunikacijska sredstva, kot so to internet. Z lahkoto se lahko najde, pogleda ali posluša kakšno pesem ali prebere kakšen članek v slovenščini v medmrežju in mislim, da imamo tudi dosti kulturnih ponudb. Če gledaš za konec tedna v Novice (časopis kroških Slovencev, ki izhaja tedensko, pripis avtorice), je toliko ponudb, da ne moreš vseh obiskati. Mislim, da imamo več ponudb, kot jih je bilo pred dvajsetimi leti. Ali gledališki abonma pliberškega kulturnega društva. In tudi razdalje so se skrajšale. Obisk čezmejnih prireditev ni več težaven in tako lahko izbiramo prav tako iz številnih ponudb v Sloveniji. 30, 40 km do Slovenj Gradca ali pa na Ravne na Koroškem ni nič. Tam lahko doživljaš slovenščino v pristnem značaju. Na žalost pač v našem okolju nekako umira. Treba je najti dober pristop. Na vsak način je dandanes samozavest drugačna, predvsem tam, kjer se Slovenci redno srečujejo.

Vprašanje: Kjer je kraj srečavanja, je tudi kraj, kjer se kulture pomešajo. Kako doživljaš ti kulturno društvo? Ali bi rekel, da je kulturno društvo slovensko ali dvojezično? Ali se sploh ne more kategorizirati v tem smislu ...

ŠK: Pristopi so novi, vendar te tematike tudi ne bi tako polariziral. Jaz bi rekel, da je za kulturni dom čisto jasno, in to je v imenu tudi izraženo, da je slovensko prosvetno društvo »Srce« slovensko. To se mi zdi zelo važno. Šel bi celo tako daleč, da bi rekel, da je ime društva oz. ime kulturni dom blagovna znamka. Osebno pa se moramo tega zavedati, kakšna kultura se v prvi vrsti v društvu dela in doživlja.

Kultura na splošno ne pozna tistih jasnih mej. Kultura vendarle ni samo jezik, je izobraževanje srca in intelekta ali intelektualnosti. In mislim, da je človek, ki je kulturen, samozaveden in samozavesten in se potem ne čuti ogroženega v svojem biti in je zato potem lahko odprt. Jasno pa mora vedeti, kaj hoče in truditi se mora, da je partnerski. To se pravi, če sem jaz kulturen človek in hočem priti v dialog ali v stik z drugo kulturo, moram biti odprt, ampak to ne sme biti enosmernica, to pomeni, da je odprtost samo enostranska. To je nekaj, kar se pri nas večkrat dogaja: da se Slovenci nemški kulturi prilagodijo, nemško govorijo, Nemci pa se slovenski kulturi ne približajo, vsaj ne v jeziku. V pesmi to nekateri že delajo.

In potem je še tretja kategorija. To so mešani zakoni ali pa ljudje, ki so se asimilirali, ker jih starši niso naučili jezika. Tudi izobraževanje v vrtcih ali šolah je deloma problematično, ker ni dosledno in v strukturi.

Vse to so novi izzivi časa, predvsem dvojezična prijateljstva ali zakoni.

Ampak, kaj pomeni »dvojezično, dvojezičnost« pravzaprav. Pomeni, da govorim dva jezika. Ampak istočasno ne morem govoriti dveh jezikov. Jaz jih lahko le menjam. To dobro pokaže igra igralske skupine iz Šent Primoža »Koroško kolo«. Kaže ravno to aktualno tematiko, kakšen je družinski jezik, kako se govori z otroki ... Menim, da imamo danes nekaj dvojezičnih družin, v katerih se ohranja slovenski jezik. Prej smo imeli deloma družine, ko sta oba starša obvladala slovenski jezik ali vsaj dialekt in se je z otroki govorilo nemško. To se

pravi, da je ta aktivna želja ohranitve jezika nekaj čisto novega in ima opraviti s samozavestjo in seveda s pristopom do dvojezičnosti. Ta dostop mora biti partnerski. Brez tega to ne gre ... ne more biti ali ali, ampak se mora oboje spoštovati. Tudi v društvu imamo ljudi, ki simpatizirajo s slovenščino ali pa tudi še pasivno razumejo slovensko ali se jezika učijo. To so prav tako novi pristopi, da mora biti tu tudi odprtost. Mislim pa, da kjer je srce odprto, tam ni konflikta. Tam si potrpežljiv, da se on tega nauči – ampak oni mora biti tudi potrpežljiv, da če še ne zna jezika, da vztraja in se počuti dobro. In to je zdaj to, kar je novo. In imamo tudi vedno več družin, v katerih je tako. To je obojestranski proces, predvsem, če sta zelo zavedna slovenska družina in zelo zavedna nemška, da se morajo otrokom na ljubo sprijazniti. In take primere imamo tudi v ekstremih. Tam pa, kjer pride do medsebojnega sprejemanja, tolerance in spoštovanja, se odprejo čisto druge možnosti in so tudi obogatitev. Tam se potem doživlja jezik in kultura kot obogatitev in ne kot grožnja.

V tem smislu vidim slovensko kulturno društvo tudi kot kraj, ker so diskusije in kjer mora biti odprtost. Če je medsebojni pogovor in potem tudi spoštovanje možno, se problemi tudi razrešijo. Ker po mojem slednjič vsak uvidi določene stvari in se skuša odpreti do drugega. Pri tem imata družba in šola važno vlogo, ki pa še nista zadovoljivo rešeni. Mislim pa, da se na tem dela in na novih konceptih.

Še nekaj k polariziranju. Če se polarizira, se ima dva pola in tam vedno nekaj upade. Če je nekaj ekstremno, je druga stvar tudi ekstremna in ne moreš doseči vseh ljudi. Na drugi strani pa je dejstv.: če imaš dva pola, da je nekje tista sredina, kjer se lahko najdeš. Čas ekstremov je mimo, čas nacionalizma. V polarizaciji Slovenci zmeraj izgubijo, ker v polarizaciji ni tolerance do manjšine. To pa mora večina spoznati in mora biti manjšini naklonjena, mora se truditi manjšino razumeti. V času nacionalizma je bila v ospredju asimilacija in danes je pravzaprav manjšina most in cela Evropska unija z nacionalizmom ne more preživeti. Mislim, da se tu odvija zamenjava paradigme in to se vidi in ima svoje posledice z ukinitvijo nacionalnih držav. Največji paradoks nacionalnih držav je ta, da imaš v vsaki državi manjšine. Vendar da država, v kateri je manjšina, le-te ne podpira, ampak jo zatira. Zato pa druga nacionalna država podpira to manjšino. To pomeni države podpirajo manjšine v drugih državah. Zamenjava paradigme pa je v tem, da se danes vidi manjšino kot most, ali da imajo tisti, ki govorijo več jezikov, prednosti (predvsem v sklopu z EU). Vsak, ki govori svoj jezik, angleščino, jezik soseda in morebiti še dodatnega, ima večje možnosti v gospodarstvu in v svojem poklicu.

In mislim, da to vpliva tudi na nas, na naše društvo in seveda tudi na člane manjšine in tudi na večinski narod. Ampak manjka še precej odprtosti. So že nekateri, ki drugače mislijo in samo s temi se bo obnavljala družba. V te ljudi je treba vlagati več energije in ne v prepire s tistimi, ki še mislijo v kategorijah 19. ali 20. stoletja. In mislim, da to v našem društvu skušamo, sicer pa tudi to ni čisto brez konfliktov. Mislim, da smo v Dobrli vasi s tem načinom na dobri poti. Ker kadar si sam odprt, se mora drugi tudi odpreti. Uspehe smo videli na politični ravni in tudi če meljejo mlini počasi in je pot težavna, je to boljša in uspešnejša pot. Druga realnost ob tem pa je, da ta pot v manjšini sami še ni za vse sprejemljiva!

Vprašanje: Kaj vidiš kot pozitivni faktor za aktivno kulturno življenje v Dobrli vasi?

ŠK: Kultura, kulturno delo potrebuje še druge temelje, na katere se lahko nasloni. Npr. da se slovenščina lahko uporablja, da je prisotna v javnosti in da je tudi enakopravna. Jaz mislim, da imamo ali da smo v Dobrli vasi te temelje deloma že ustvarili. Mislim tudi, da so ti temelji neodvisni: imamo otroški vrtec, ki smo ga pred desetimi leti zgradili. V tem vrtcu je

slovenščina enakopravna! Potem imamo ljudsko in glavno šolo, kjer se lahko šolarji in šolarke naučijo slovenščino. V javnosti je tudi cerkev, v cerkvi se slovenščina lahko uporablja in je tudi vidna navzven. Imamo tudi gospodarske ustanove, kot so to Posojilnica in Zadruga in v prostorih Zadruga tudi kavarna, kjer se vidi, da ljudje brez predsodkov uporabljajo slovenščino. Tja pridejo tudi ljudje, ki ne znajo slovensko, ampak vedo, da je slovenščina enakopravna in da se to spoštuje. Imamo prav tako podjetja, kjer se ve, da jih vodijo Slovenci in da se slovenščina tam tudi upošteva in uporablja. In jaz mislim, če imaš te dejavnike dane, so to tudi pogoji za dober razcvet.

V teh poljih se lahko to vse naprej razvija in se ni treba zmeraj samo boriti. In če je to vse za otroke – oziroma za ljudi – dano, se to lažje lahko živi in izvaja.

Dobro bi bilo, da bi se politika razvijala naprej. Da bi obstajalo močno samostojno gibanje ali da bi bila slovenščina v drugih strankah enakopravna. Samo tako daleč še nismo.

Vprašanje: Se ti zdi, da je kulturni dom tudi platforma za slovenščino, ker je slovenščina tako rekoč blagovna znamka kulturnega doma? Ali misliš, da je to mogoče le, če se nekdanje fiksne veje društvenega dela, kot je to bila npr. knjižnica, spet ponudi in aktivno vključi v delo društva ali misliš, da to dandanes ni več aktualno?

ŠK: Že mislim, da se npr. knjižnico spet lahko vključi. Aktualno dobi društvo 500 novih knjig – veliko tudi za otroke v stopnjah ljudske in glavne šole. To je seveda en možen dostop.

Spomnim se tudi, ko uporaba interneta še ni bila tako poznana, smo omogočili za vse ljudi dostop do interneta v kulturnem domu. Danes tega ni več treba, kajti skoraj vsaka hiša ima lasten dostop do medmrežja. Tudi knjig je ogromno. Je ogromno novih pristopov in mislim si, da mora biti kulturni dom odprt za nove izzive. Treba je le, da nekdo spet postavi iniciativo. Lahko tudi gre v smer izvajanja filmov ali podobnih stvari. V bistvu je vse mogoče. Npr. imamo zdaj zelo lepo iniciativo mladih mamic, ki se vedno spet za en dopoldan srečajo in imajo glasbeno delavnico za najmlajše. To je čisto nov pristop in v tej delavnici se govori samo slovensko, čeprav da tudi sodeluje nemškogovoreča mamica. Ki si pa to za svojega otroka želi in se k temu tudi lahko prizna. To je nov izziv in kot sem tudi prej rekel, vsega ne zmore predsednik. V takem primeru dá društvo oz. odbor le prostore na voljo, drugo pa mora priti iz duše društva. To mora notranje živeti od članov in članic in od tistih, katerim je neka iniciativa srčna želja. To pa lahko omogoča kulturni dom, ki je odprt za vse. V tem primeru je kulturni dom tisto drevo, tisti steber, in potem ima različne veje, različne panoge in s tem je hiša odprta za vse tiste, ki se hočejo v neki smeri posvetiti slovenščini, slovenskemu jeziku ali kulturi ali identiteti. To raznolikost imamo v kulturnem domu, kjer se, kot sem že omenil, srečujejo upokojenci, politična stranka, mladina, otroci in odrasli. Kraj, kjer se lahko praznuje osebna praznovanja in izživi odrsko, pevsko in filmsko dejavnost.

Vprašanje: V bistvu je en izziv za prihodnost: najti strategije, kako motivirati ljudi, da prevzamejo odgovornost za en majhen odsek.

ŠK: To je izziv, da imamo veliko vej in odsekov. Trenutno imamo športni, pevski, lutkarski, otroški pevski odsek in odsek za najmlajše. Važno je, da se najde še več odsekov in to je seveda izziv in je tudi delo za mladino. Dobro bi bilo, če bi to zdaj mladina prevzela in tudi v tem je nov izziv, da kdo prevzame ... Bodisi da pridejo novi odseki ali da pride nov predsednik, nova predsednica, ki ima nove ideje in še druge impulze. Mislim, da imam še dosti idej, vendar mislim, da je treba biti glede prihodnosti društvenega delovanja prav tako odprt. In v bistvu bi bil takšne spremembe tudi vesel ...

Priloga II – Pogovor z Martinom Pandlom

Pogovor z Martinom Pandlom, nekdanjim tajnikom SPD »Srce«

17.05.2010

Zapisnik prvega dela intervjuja, ki ga nisem posnela

Kulturno delo pomeni na Koroškem predvsem preživetje. Je zelo širok pojem. Na Koroškem je pa tudi tesno povezano s politiko oz. politika s kulturnim delom. Ampak pomembno bi bilo, da se tega tudi osvobodimo.

Pri kulturnem delovanju je pomembno, da je jedro slovensko. In prav tako, da nagovorimo mlade. Izobraževalno delo naj bi šlo v smer zgodovinskega dela. Obdelovanje lastne zgodovine, mešane mladine in tudi zgodovine slovenskega prebivalstva. Danes kakor tudi prej pa je pomembna samozavest, potem smo lahko ponosni, da smo Slovenci.

Posneti povzetek in intervju

Vprašanje: Z »Deželo ob Dravi« in prireditvami za letoviščarje ste ugotovili, da je pomembno, da se gre ven, da samozavestno pokažeš, kaj imaš in tudi, da če so te prireditve, da je dobro, da so v slovenščini, ker imajo ljudje slovensko srce.

MP: Ja, to je bil pravzaprav naš namen, najprej smo se izolirali, sami smo bili skupaj, mislili smo, da ne smemo v javnost, da bodo bogve kaj naredili, ko bomo postavljali oder, da nam bodo oder razrezali. Ampak potem smo le skušali s to prireditvijo »Dežela ob Dravi« iti pač navzven, najprej v glavno šolo in potem s prireditvami v samostan, od folklornih skupin npr. Tine Rožanc, pa do Slavka Avsenika in Lojzeta Slaka. Jaz samo vem, da je bilo skupaj 15 prireditev v samostanu in nikdar ni deževalo. Je deževalo prej in potem, ampak ob prireditvi ni nikdar deževalo, da smo imeli, se skoraj lahko reče, božji žegen. Ampak tam smo seveda opazili, kako so ljudje čutili in sodelovali. Mi smo mislili, ali vsaj jaz sem mislil, da je celoten trg v Dobrli vasi samo nemški, da tu ni več kakih slovensko govorečih ljudi. Ampak potem si opazil, da so pri prireditvah skoraj imeli solze v očeh, da so ljudje tako tankočutni, kar se slovenskih melodij tiče. V Tinjah smo imeli tudi seminar, ko je gospa pri superviziji rekla, da ne zna več slovensko, ampak da mora iti k slovenski maši, ker ji samo ta nekaj pomeni: to slovensko petje, to slovensko žebiranje, kar so ljudje dobili od babice in dedka pa vse to, to je tako nekaj pristnega, kar jim je ostalo, in to so potem korenine, katerih se pozneje ljudje spet začnejo zavedati. V Tinjah imamo psihoterapevtski tečaj, kjer zelo odkrito govorimo s Slovenci in Nemci, kaj nas je privedlo do tega, da se danes po vaseh ne govori več slovensko, kaj je krivo za to in tako naprej. Zdaj smo v fazi, ko se spet hočemo zavedati svojih korenin, ko izdelujemo rodovnik, samo da bi poizvedeli, od kod smo!

Ampak to nam je v Dobrli vasi res dobro uspelo, da smo šli v javnost in da nismo ostali s kulturo med temi štirimi zidovih kulturnega doma.

Vprašanje: Ob pregledovanju gradiva sem videla, da je v času, ko si ti sodeloval v društvu in tudi Martin Wastl, nastalo veliko projektov, kot so »Dežela ob Dravi« ali »Gorenjski večer«, ki še dandanes super delujejo. »Gorenjski večer« je vsako leto zelo uspešen. Zanima me, kaj pomeni zate konkretno kulturno društvo »Srce« in kako si prišel do tega, da si sodeloval?

MP: Zame osebno kulturno društvo Srce veliko pomeni. Pri nas doma je bila ta situacija, da smo otroci ostali sami. Oče je zelo mlad umrl. Jaz sem bil takrat star 3 leta, očeta sploh nisem poznal, imam pa dva brata, ki sta bila stara 4 leta, ki sta ga poznala. In mati se je potem tudi smrtno ponesrečila, ko sem bil star 14 let, in seveda to je eno takšno obdobje, ko greš potem v glavno šolo, jaz sem šele pozneje šel v gimnazijo, in sicer v nemško, ne v slovensko, ampak seveda človek se išče in sem res bil vesel, da so tisti, ki so izstopili iz farne mladine, ker so bili že odrasli in niso več mogli sodelovati tam, nagovorili tudi mene. Reklo se je, da bi bilo dobro društvo na novo poživeti, ustanoviti, nekaj narediti, npr. zbor itn. Takrat sem bil zraven. Spomnim se, kako sem se z mopedom peljal na prve vaje. Imeli smo moški zbor, vendar ta žal ni uspel, ker so bili nekateri pevci zraven, ki so prvič zapeli kakšno pesem in niso imeli nobenega posluha. Mi smo pa hoteli na vse pretege ustanoviti zbor. Tako približno, kot imajo tudi v Selah en zbor samo za pust, ko samo taki smejo peti, ki res nimajo posluha.

Ja, potem smo pač širili zbor in smo prišli do spoznanja, da bi bilo dobro ustanoviti mešani pevski zbor in takrat smo ga še istega leta ustanovili. Mladino smo pa pridobili, ker smo »lajnali«, pač bili povsod. Jaz sem bil takrat zelo mlad in seveda smo po vajah vedno kam šli in potem smo seveda povedali »pojte zraven pet, to je tako fajn. Tam ne samo pojemo, tam tudi malo pohavžvamo po vajah ali da se kakšne rojstne dneve praznuje in kdo je prinesel to in to, kakšno pivo pa kakšne kruhke s seboj.« In ob tej sproščenosti smo nagovorili vedno več ljudi in tako je potem dejansko nastal zbor. Dobro je bilo tudi, da je bil prvi pevovodja Krajnc zelo za tem. Zavedal se je, kako važno je to poslanstvo v Dobrli vasi, končno ustanoviti zbor, da lahko sploh prideš v javnost in da lahko nastopaš tudi pri kakšnih velikih slavnostih, npr. kot je bila 25-letnica trške občine Dobrla vas (se mi zdi). Takrat smo demonstrirali, protestirali. Wagner je bil takrat zelo besen. Sienčnikov Svitko je takrat tudi prišel, skrivno, in tam smo javnosti zelo jasno dali vedeti, da to ne gre, da nas tako izobčijo, ker so nas hoteli popolnoma izriniti iz programa. Težek porod je bil in jaz mislim tudi, da je bil to prvi nastop mešanega pevskega zbora »Srce«. Pomagati smo si morali z nekaterimi pevci od MePZ Danice, da smo lahko sploh nastopali. Ampak to je bilo ključnega pomena, da smo takrat nastopali in prišli v javnost. To je bilo prvo in potem šele prireditve »Dežela ob Dravi«. Tudi prireditve v samostanu so se pozneje začele.

Kaj me veže na društvo? Vedno rečem, sicer sem že 32 let v Tinjah, ampak vedno s ponosom ugotavljam, da sem se največ naučil takrat pri društvu »Srce«. Bila je tista sreča, da smo bili v pionirski fazi in je dosti lažje kaj ustvarjati, kot če je že določen nivo. Ampak društvo tudi zdaj dobro deluje. Društvo Srce ima zelo mlad zbor. To je res veselje pogledati in poslušati, če tako dobro uspe. Je pa seveda zdaj malo drugače kot v tisti pionirski fazi, ko je vladala še taka nestrpnost. Deloma so pljuvali in vpili na kulturni dom »Ihr Tschuschen mit eiren Veranstaltungen ...« Zdaj tega ni več. Ali kot sem rekel prej, da je policija šla med prireditvami kontrolirat in zapisat registracije, ko se ekstremisti upajo kulturno prireditve narediti. Tega si dandanes ne moreš več predstavljati. To se je res močno spremenilo. Ampak seveda tudi s tem samozavestnim nastopom odbora, ko smo si rekli, mi moramo ven; da se ne smemo spet izolirati; da moramo narediti zelo kvalitetne prireditve, tako da bodo vsi zraven, od medijev do uglednih politikov. In pozneje smo močno šli v smer izobraževanja, ko je npr. nastopil predsednik državnega zbora Guttenbrunner in imel svoje predavanje. Enkrat smo imeli tudi psihiatra Ringla in spomnim se, da je predaval tudi Kirchschläger kot priča časa. To smo skupaj naredili z *Dobrolskimi novicami* – s časopisom torej, ki je vseboval politična in kulturna sporočila dobrolske regije.

Pri pripravah za stoletnico društva so ugotovili, da so izgubili zapisnike. Od tega obdobja je

precej malo zapisano, kajti zapisnikov se ni več našlo. Ker sem bil nekaj časa tajnik, me je seveda tedanji predsednik Martin Wastl večkrat klical, le kam sem vse zapisnike dal. Ampak sem rekel, da se spomnim, da sem jih predal takratnemu odboru ... Pozneje se je to razčistilo, kajti zapisnike je imela odbornica na podstrešju in jih je slučajno spet našla ...

***Vprašanje:** Če misliš na prihodnost. Kakšne smeri vidiš za slovensko prosvetno društvo »Srce«?*

MP: Vsaka mladina ima svoj pristop in to je tudi čisto legitimno in absolutno prav. Ker smo delovali mi v čisto drugi fazi, kot sem že rekel, je bila takrat nestrpna faza. Zdaj je veliko bolj odkrito in rekel bi, da je lažje delati. Med drugim tudi, ker so zdaj sodobnejši pristopi. Ampak mislim, da bi bilo treba nekaj okrepiti. Naši ljudje ali pa mladina se ne zaveda več svojih korenin in zgodovine. Zgodovina je tako zanimiva. Bilo bi dobro narediti nekaj v to smer po šolah ali tudi na kraju samem – od spomenika Šumaha in tako naprej. To bi si bilo treba ogledati, da si ljudje bolje predstavljajo, kaj je včasih bilo. Kot sem že prej omenil, imamo tu v Tinjah seminar s psihoterapevtom Winklerjem. Winkler je ugotovil, da gredo konflikti, ki so bili prej, v prejšnjih rodovih, tudi narodnostni, naprej iz roda v rod. Tega se sploh ne zavedamo. Mi mislimo ali tisti mislijo, ki so že asimilirani, da jih slovenščina ne briga več – »Kaj mi je to mar? Jaz živim zdaj drugače!« V resnici pa to deluje naprej. Vedno znova se to pojavi in je tudi deloma, kako bi rekel, psihična motnja ali kakor koli bi rekel, če tega ne obdelaj. To znanstveniki vedno znova doženejo in zato je treba o tem veliko govoriti. Tukaj imam tako skupino, ko nemško in slovensko govoreči v takem zaščitenem prostoru lahko povejo kakor koli mislijo. In to so zelo ganljive zadeve. Npr. zraven sodeluje gospa iz Volfsperka. Rekla je, da ve, da imam še nekaj, pa ne ve kaj. Nekaj v zvezi s svojo lastno identiteto. Menila je, da mora biti še ena druga stran njene kulture nekje zraven. In potem je za 60 ali 70 letnico svoje matere rekla: »Kaj pa si želiš za darilo za rojstni dan?« Mama je odvrnila: »Tečaj slovenščine!« In je šla v Volfsperku na tečaj, ne vem pri kom, in ko je po 30, 40, 50 letih spet slišala prve slovenske besede, se je razjokala. In je svoji hčerki priznala, da je v Sloveniji tik za avstrijsko mejo rojena in da je Slovenka. In to je bilo tako ganljivo, ko je to ona potem ugotovila: »A to je tista moja stran. Sem vedela, da je nekaj, pa nisem vedela kaj!« Zdaj pa lahko zase obdelata celotno družinsko in osebno zgodovino. Brat pa sestra se še sploh ne strinjata s tem. Rekla sta »Des gibts jo nit, dass wir Tschuschen sand! Des kann nit sein!« Zdaj pa bo hči šla v te kraje, kjer je bila mama rojena. Po mojem ima dober pristop. In ravno na to temo, torej iz lastne zgodovine, piše diplomsko nalogo. To bo tudi zelo zanimivo in bi bilo dobro potem o tem govoriti. To je res super. To je čisto nekaj novega in se toliko odpira. In jaz mislim, da je treba na tem nujno naprej delati, tako bolj odkrito skupaj priti in povedati tiste misli, tiste ki pač človeka zadevajo ali pa kaj je v ospredju. Včasih je že zanimivo: ko sem jaz nekemu brambovcu v Škocjanu tam pri Pfandlnu rekel: »Tvoja mama pa atej bi se v grobu obrnila, če bi videla kaj tu delaš!« Ob košnji pri spomeniku mi je rekel: »Ja, vi prekleti Svovejci!« Tukaj se vidi, kako hitro je zapadel v slovenščino, da se niti ni zavedal, da bi mi nemško moral povedati, ko želi biti stoddotni nemško nacionallec. Povedal je kar v lepi materinščini. Človek kar slutiš, da so največji nestrpnosti oz. najbolj asimilirani tisti ljudje, ki so bili prej Slovenci in ki to zdaj želijo zakriti. To je Koroška bol, to je treba malo obdelati! In bilo bi zanimivo v to smer kaj delati in razkrinkati te psihotične zadeve.

Ja, to je res!

MP: Ja, ampak to ni to, kar te zdaj zanima, ampak mislim, da je tudi del kulturnega dela.

Ja tudi če se na Ringelna gleda ...

MP: ... ja, ja »Die Kärntner Seele« to tudi zelo močno obdela. In tega smo imeli takrat tudi kot pričo časa v Dobrli vasi. In pa bivšega zveznega predsednika dr. Kirchschrägerja.

***Vprašanje:** Jaz sem te zdaj vprašala o viziji za prihodnost in ob tem si rekel, da bi bilo treba, da se mladina zaveda svojih korenin. Mene zdaj še zanima realni status. Kako ga vidiš? Po eni strani gotovo tudi, kot si že rekel, da manjka ta zavednost ...*

MP: ... ne bi rekel zavednost. Korenine manjkajo, na drugi strani pa nemško govoreči najdejo vedno bolj drugi pristop, ker se zdaj Evropa odpira in ni več mej. Seveda se to dogaja počasi, ampak v glavih bo to tudi izginilo. Moja trditev je pravzaprav ta, da bo prišel čas čez 10, 15 let ko bodo nemško govoreči v občinskih odborih sami začeli zahtevati dvojezične table. To je zdaj zelo vizionarsko gledano, ampak ljudje se bodo vedno bolj zavedali tega bogastva naše dvojezične Koroške. In tukaj je toliko bogastva in mi smo zaradi politike 30, 40 let nazaj, smo vedno nazadovali, ampak to se bo po mojem v 10, 15, 20 letih absolutno spremenilo. Že zdaj je vidno, da imamo vedno več teh učiteljev, pristašev, predvsem univerzitetno izobraženih, ki rečejo: »A ste vi čisto zmedeni, znate in razumete jezik? Zakaj ga pa ne aktivirate in se naučite slovenskega jezika?« K temu pride še ena stvar zraven: najnovejše raziskave možganov kažejo, da je otrok, ki zna dva jezika ali pa tudi iz mešanih zakonov, ko npr. z mamico govori samo slovenske besede, z očetom pa samo nemške – otrok e ve, ali govori slovensko ali nemško, ve pa točno, da so ene besede mamine besede in druge očetove – torej kažejo te raziskave, da je takšen človek že umsko nekako veliko bolj izurjen, razširjen in fleksibilen in da to pomaga takemu človeku tudi potem pozneje zelo dobro pri učenju drugih jezikov ali pa v življenju nasploh. To se je dognalo. Tudi to bi bilo zanimivo, če bi se to temo obdelovalo. Gombosch dela veliko v to smer. Potem so se tudi tako imenovane jezikovne blokade (Sprachblockaden): če se jeziš na nekoga drugega, potem si nekako blokiran. Potem je to nekako treba odpraviti, obdelati, da lahko potem dobiš pristop. Ena je rekla pri tečaju, da si samo to želi. Bila je Slovenka, oče je bil partizan. Rekla je, da bi si želela, da bi brez tega velikega čustva lahko razlagala, da je koroška Slovenka in da hoče slovensko govoriti. Zakaj ni možno na Koroškem, da bi bilo to čisto normalno, da bi slovenščina bila del Koroške, kot je to normalno, da zjutraj popiješ kavico. Če bi nam to uspelo, bi to bilo super, ker to bi bil potem napredek, se pravi tudi za Slovence. Zginila bi tista negativna jezikovna komponenta.

To je res malo en novi pristop in bi zanimivo bilo. Ker ljudje so na vse zadnje pozitivni, samo ta mržnja, jeza in pa jaz vem kaj še. To so tisti konflikti, ki se prenašajo iz roda v rod. In to še vedno dobro funkcionira in politika to uporablja ali pa tudi kultura – je vseeno. Npr. da Slovenska glasbena šola ne dobi iste podpore kot druge. To je pravzaprav škandal za današnji čas.

***Vprašanje:** Kaj pomeni zate kulturno delo. Na kratko! Oziroma tudi tisto, kar si že rekel, da je kulturno delo povezano s politiko oziroma politika s kulturnim delovanjem.*

MP: Kultura je res širok pojem. Kulturno obnašanje ali pa kultura je širok pojem. Ampak mi smo ga vedno pojmovali v ožjem smislu. Pri nas je beseda kultura, pri Slovencih, preživetje oz. v tem primeru preživetje Slovencev v Dobrli vasi. Vedno je šlo za to. To se je že videlo, ko se je leta 1906 ustanovilo društvo, da se okrepi slovenstvo. To je pač bilo mišljeno bolj narodnostno, deloma takrat še nacionalno. To danes seveda ne sme več biti! Ampak kljub temu se moraš svojih korenin zavedati. Danes pač, po mojem, gre preveč v smer dvojezične

ali večkulturnosti, ampak to je seveda tudi malo politično pogojeno (pri nekaterih) in malo spričo dejstva, da je veliko mešanih zakonov, da jedro ni več tako zdravo, kot je bilo. Da je moderno imeti večjezično identiteto, kar po svojem ni slabo, ampak treba se je zavedati svojih korenin. Brez tega ne gre, zato ker šele potem lahko zdravo in lažje delaš tako kot človek. Če nimaš zdravega jedra in zdravega odnosa do drugih, pač ne moreš delati. Ti moraš vedeti, kaj si, potem šele lahko na isti višini oči z drugimi občuješ, se pogajaš in se pogovarjaš.

***Vprašanje:** K tej dvojezičnosti. Misliš potem, če si ogledamo kulturni dom, ali se ga potem lahko pojmuje kot slovenskega ali se mora reči, da je dvojezičen? Oziroma kje se ga lahko pozicionira. Ali se reče, slovenski je na vsak način, ampak so pač prireditve, ki so v dveh jezikih, in so tudi takšne, ki so samo v slovenščini, ker je pot dialoga važna. Kaj misliš, da je optimalna pot za kulturno društvo? Danes ...*

MP: Ja, optimalna pot za kulturno društvo dandanes je, da je zdravo slovensko jedro v predsedstvu, da se zaveda, kaj hoče in potem, da se seveda tudi podpira, kot sem že prej rekel, da se odpre večinskemu narodu. Danes je pač večinski narod, ki ima svoje temelje ali korenine kar precej v slovenskem kulturnem značaju. Ampak važno je, da se tudi čisto namenoma odpiramo in samozavestno odpiramo, ker to je dejstvo in logično, da oba tukaj živita in da se ni treba bati, da ni kakšne mržnje do nemško govorečega, temveč bolj v smer ti si ti, jaz sem jaz, pa dajva si roko in drug drugega sprejmiva. Če bi to tako funkcioniralo, da bi drug drugega res z določenim spoštovanjem sprejel ... Če se nemško govoreča politika, ali pa politika, ne bi toliko vmešavala in da bi morda uspelo ustvariti takšno raven, da bi nemško govoreči rekli »Dvojezičnost je bogastvo! Znati dodatno slovensko ali znati slovensko je super vrednota, ki jo lahko unovčiš v tem prostoru Alpe-Jadran v vseh ozirih od gospodarstva do drugih možnosti.« To vidimo pri raznih diplomatih in gospodarstvenikih ali mladih zdravnikih. Če bi to uspelo, potem bi po mojem dolgoročno tudi uspelo, da bi se tisti nemško govoreči zavzemali za to, da bi se postavile dvojezične table. To je vrednota, če vidi kdo v tem vrednoto, da je dvojezičnost in zakaj se je ne bi v javnosti kazalo. In jaz mislim, da se bo v prihodnje tako spremenilo, da ni več meja, ker se Evropa spreminja. Ker jezik sam po sebi nima več ta osrednji pomen za Nemce in tudi ne za Slovence. Nekdo je rekel »Jaz se moram vsak dan boriti. In imam dosti tega, da moram vsak dan demonstrirati svoje slovenstvo v pesmi ali pa v besedi ali pa v obravnavi v gostilnah ali pa v pogovoru. Vsak dan sem demonstrant. V vsaki minuti ali kakorkoli«, je dejal. »To hočem, da bi to odstranili, da nisem več demonstrant, temveč da se moja kultura prizna – jaz drugo kulturo priznam in potem pridemo na en nivo, ko se tudi drug drugega lahko spoštujemo v vsej širini jezika.« Od tabel do uradnega jezika pa do kulture. To bi bilo dobro, če bi to uspelo. Seveda, politika trenutno še nima interesa, ampak mislim, da so ljudje bolj zdravi. Jaz ne vem, nekje sem slišal, da so mladino spraševali, menda celo v Dobrli vasi, ali je za dvojezične table ali je proti. Takrat je bil menda rezultat, da je mladini vseeno. To pomeni, da za mladino ni več ta narodnost v ospredju, ta mržnja drug drugemu, da so proti Slovincem. Mnenje je, če se jih postavi, so tu, če ne, pa ne. To se pravi, če se odnos tako spreminja, da je vseeno in se pravi, zakaj pa ne, potem mislim, da bi res lahko premostili tiste stare »družinske« konflikte ali pa narodnostne konflikte, ki nas že iz roda v rod blokirajo v ravnanju. To pa mladina lahko naredi, taka mladina, ki ima zdrav pristop, ki je to notranje tudi že premostila, ker je ne zaposluje več tako.

***Vprašanje:** Ker veliko govoriš o mladini ... mislim, da mladine trenutno ni tako enostavno nagovoriti, da bi se še kulturno udeleževala oz. da bi še investirala časa v kulturno delo, ker ima preveč vsega. Ali imaš kljub temu ideje, kaj bi se lahko naredilo?*

MP: Informacijski trg je prenasičen. Prej je bila za nas slovenska maša že event v Dobrli vasi, ali pa koncert. Danes nihče nima več interesa, ker ima toliko drugih možnosti in ponudb. Osebnostno mislim, če začneš z dobrim pristopom, da bi ustvaril projekte skupaj z mladino, ne samo predlagati kako in kaj. Torej če mora biti mladina sama kreativna in ustvarjalna, če to uspe, ne tako po šolsko ali kaj, če to uspe, potem mladina sodeluje. Mladina je super. Je žejna informacij: kaj je bila moja mati, od kod pride moje ime, zakaj se jaz pišem tako Golob ali Potočnik, od kje in zakaj to in danes sem čisti Nemec. To bi bil tudi dobri pristop, z imeni, ker imajo Slovenci včasih nemško ime, Nemci pa slovensko. Ali karkoli. To je Pohl zelo dobro obdelal – celo Koroško – ko je rekel, da je deloma na Zgornjem Koroškem več imen s slovenskim izvirom kot na Južnem Koroškem. Morda so se narodi res tako prepletali, da se res ne zavedamo, da smo živeli v kreativni medsebojni simbiozi. Jaz sem že večkrat z mladino sodeloval in mislim, če znaš, če imaš dober pristop, potem je mladina pristna in pošteno sodeluje in se zaveda tega pomembnega dela. Če pa morajo sami poizvedeti in nimajo dobrega spremljevalca, potem to delo ni tako enostavno.

Priloga III – Pogovor z Brigitto Pasterk

Pogovor z Brigitto Pasterk, dolgoletno odbornico in podpredsednico SPD »Srce«

16. 05. 2010

Vprašanje: Tema moje diplomske naloge je »zobraževalno delo kulturnih društev« Pri tem obravnavam pravzaprav samo društvo »Srce« z ozirom na Koroško, kako se je to s časom spreminjalo in kakšno pozicijo ima danes še slovenščina oz. kako to ljudje (v tem primeru ti) vidijo. S tem nočem reči, da slovenščina nima več pomembne pozicije, ker jo seveda ima, saj je kulturno društvo slovensko. Zanimajo pa me različna mnenja o tem.

Na splošno me najprej zanima, kaj pomeni zate kulturno delo, kultura nasploh in vse to?

BP: S kulturo sem pravzaprav povezana že od svojega rojstva naprej, ker so že starši in babica sodelovali v društvu. Oče bolj. Sodeloval je v pevskem zboru in takrat so še imeli igralsko skupino, farno in društveno. Sodeloval je bolj pri farni igralski skupini. Tudi sedaj še poje pri cerkvenem zboru.

Sodelovala sem pri otroškem zboru, potem sem prestopila v mešani pevski zbor. Poleg tega smo pri otroškem zboru imeli tudi igre in potem druge igre z mladino, npr. Lažnivec. To je bil naš največji uspeh. In potem še tiste igre, kjer si tudi ti sodelovala – »Jurka« in »Anton Pomperdon«. Mislim, da smo premišljevali o tem, da bi zaigrali še kakšno, vendar tega nismo naredili. Ampak ne spomnim se več, katera igra naj bi to bila. Samo vem, da naš odnos do režiserja ni bil čisto najboljši.

Kakšno je že bilo vprašanje?

Vprašanje: Na splošno kultura, kulturno delo ...

Pred začetkom pogovora sva govorili o potovanjih. Pred leti, ko sem maturirala, bi najraje šla po svetu, ampak nisem mogla iti, ker sem bila tako navezana na kulturno delo, na naše kulturno društvo, na slovenščino, da sem si mislila, da moram ostati tu in nas vse rešiti (v smislu »Retterin der Nation«). Nekako sem imela to tako infiltrirano, da nas je tukaj le še malo Slovencev in da moramo kulturo in kulturno društvo ohraniti.

In v bistvu imamo zdaj res lep kulturni dom, odkar ga je zdajšnji predsednik Štefan Kramer prevzel in ko smo ga prenovili. Pravzaprav je res biser, dragulj tu pri nas na Koroškem. To je bil zdaj kulturni dom.

In društvo. Društvo ima zdaj seveda drugo nalogo kot včasih. Prej je bilo bolj izobraževalno, zdaj trenutno pa je bolj »fun factory«. Vsaj takšen občutek imam. Trenutno obstajata le otroški zbor in MePZ, drugih strok trenutno nimamo. In to je res primanjkljaj našega društva. Sicer smo zdaj ustanovili tudi lutkarsko skupino z dekleti od 10. do 14. leta. Vseeno pa mislim, da je važno, da je kulturno društvo tudi izobraževalno. Tudi če do zdaj ni bilo tako. Vidim to predvsem zdaj tako, ko imam sama svoje otroke. Treba je imeti nekje prostor, kjer lahko otroci brez problemov in samoumevno govorijo slovensko. Da ni samo družina tisti prostor, kjer se govori slovensko, temveč tudi kulturni dom ali pa društvo. Moj sin Štefan zdaj obiskuje vaje otroškega zbora »Srčki«. Čeprav je star šele 3 leta, grem z njim tja, da vidi, da se tam poje in da se govori slovensko. Naj bi govorili slovensko, kajti zdaj je pri zboru že veliko nemško govorečih otrok. Tako da vaje niso samo v slovenščini, temveč so dvojezične. In včasih so bile vaje precej bolj nemške kot pa slovenske. To je seveda odvisno tudi od osebe, ki zbor vodi. V takem primeru se res sprašujem, kaj hočemo in kaj želi naše društvo.

Ali smo mi pristojni za to, da je vse dvojezično? Potem si mislim, da nemška društva tudi nimajo stvari prevedenih v slovenščino. Tam je vse v nemščini. Pri nas pa je zdaj vedno ta problem, ali bo naslednji koncert dvojezičen ali bo samo slovenski. Ne, ne moremo ga narediti samo slovenskega, saj pridejo tudi nemško govoreči. Jaz pač mislim, da smo mi slovensko kulturno društvo in da je tudi treba, da so določene stvari samo slovenske. Da se otroci naučijo tudi slovenščine, kot je to npr. pri lutkovni skupini. Imamo zdaj režiserja iz Slovenije, Matevža, govori samo slovensko. Niti ne vem, ali razume nemščino. Dekleta se z njim samo v slovenščini pogovarjajo, med seboj pa spet nemško. To je res nek fenomen. Temu se res čudim. Jeseni pa hočemo ustanoviti še lutkovno šolo za najmlajše. V Šmihelu ob Pliberku imajo gledališko šolo po istem vzorcu. Mi pa želimo ustvariti lutkovno za otroke od tretjega, četrtega leta naprej, torej od vrtca pa vse do desetega leta. Da se naučijo gibanja na odru z lutkami ali brez njih in da se pogovarjajo slovensko. Zame je trenutno slovenščina zelo važna. Pri svojih otrocih vidim, kako je to, ko imaš dvojezično vzgojo: Bernhard, moj partner, govori nemško, jaz pa slovensko. Ampak za otroke je tudi važno, da nekje drugje govorijo slovensko in res knjižno slovenščino.

***Vprašanje:** In kot npr. otroški zbor. Se ti zdi, da ima izobraževano vlogo ali ne? Saj je tudi slovenski. Misliš, da je to premalo? Ali je treba imeti več konkretnih ponudb?*

BP: To je že premalo, kajti vaje so enkrat na teden za eno uro in tam se otroci kvečjemu naučijo eno pesem. Težko je. Trenutno sodeluje približno 22 otrok in polovica je nemško govoreča, to pomeni, da doma ne govorijo aktivno slovensko. Sicer že prihajajo iz otroškega vrtca »Mavrica«, kjer so se seveda že naučili slovensko, doma pa ne govorijo slovensko. In to je res problem, ker se med seboj otroci potem pogovarjajo nemško. Slovenščina ni pogovorni jezik, temveč nemščina. Rozi Kummer - Pasterk vodi zbor dvojezično. Že spet dvojezično in ne pretežno slovensko! Tudi ne pretežno nemško, temveč dvojezično. In po mojem je to premalo. Zame je premalo!

***Vprašanje:** Ali imaš poleg lutkovne skupine še kakšno idejo, kako bi se lahko podpiralo slovenščino?*

BP: Zdaj smo iz Slovenije dobili knjige. Nek zavod nam je podaril okoli 400 knjig in še jih dobimo – otroške knjige. In jaz si predstavljam, da bi v to smer nekaj naredili. Morda bralno značko ali kaj, da pridejo otroci in si te knjige izposojajo enkrat na teden oz. odvisno od hitrosti branja. Peljala se bom v Slovenijo, da se bom pogovorila z gospodom, da si bom ogledala, kako to deluje. Ideja je, da si otroci konkretno knjige izposojajo in da jih v sklopu nekega tečaja predstavijo ... Še ne vem, kako naj bi to izgledalo ... Ampak dobro si lahko predstavljam, da bi delala v to smer. In hvala bogu imam sogovornika, ki je tudi za to izobraževalno smer: Daniela Sturma to tudi zelo zanima.

Dialog sem in tja. Mi smo dosti dolgo naredili dialog. Z druge strani ne pride kaj – to je tako. Pa tudi če imamo dvojezične prireditve »Frühlingskonzert – Vigredni koncert« ali »Dober večer sosed« – tistih nemško govorečih itak ni. Mi moramo gledati nase, da napredujemo, da nastane kvaliteta in ne kvantiteta.

***Vprašanje:** Strinjam se s tvojim mnenjem. Zdi se mi pomembno, da so prireditve dialoga, ampak prav tako morajo biti tudi prireditve izključno v slovenščini, ki pa so seveda odprte za vse. Kot npr. igra starejših, ki je bila v slovenščini in ni bilo nič prevedenega. Hiša je bila polna in tako se vidi, da je seveda tudi povpraševanje po slovenskih prireditvah.*

BP: Tega mnenja sem zdaj, ko imam sama otroke. Prej seveda nisem videla te potrebe. Mislila sem si, da itak slovensko govorim, jaz znam, jaz sama berem in se učim ... Ampak ko imaš enkrat otroke, vidiš, da je tukaj primanjkljaj ... da tu še veliko manjka, da je premalo. Pri nas doma je še ena res slovenska družina, da sta oče in mama Slovenca, ampak to že težko kje najdeš. V vrtcu je vse dvojezično oz. trojezično (italijanščina). V ljudski in glavni šoli pa moraš spet imeti srečo, da imaš dobrega učitelja ali učiteljico. Jaz zdaj npr. od svoje nečakinje popravljam slovenske šolske naloge, na katero je dobila v glavni šoli enico, čeprav ima sedem strašnih napak. Nalogo je učitelj popravil, pa teh napak ni videl ali pa ga ni zanimalo.

Potem sem še mislila na filmske večere, samo tam samo gledaš, samo konzumiraš, ampak bila bi tudi ena možnost. Ob tem mislim na tiste slovenske filme mladih Slovencev npr. Milene Olip. Lutke so zame zdaj samo en začetek.

Vprašanje: Štefan Kramer je v najinem pogovoru omenil, da bi bilo dobro, če bi nagovorili veliko različnih ljudi, da bi prevzeli tako imenovane odseke. Npr. ena oseba reče, kot npr. si rekla ti, da prevzameš to s knjigami, naredimo nekaj v to smer in da se dve osebi za to angažirata. Ali tudi, da rečejo starši, da bi radi z otroki gledali film in da to vzamejo v svoje roke itd. V bistvu to pomeni, da bi bilo dobro mobilizirati ljudi, ki so res tudi pripravljeni investirati čas. Ne samo konzumirati, temveč tudi pomagati.

BP: Tu imamo že spet dve točki. Ena točka je tista, da je Micka Opetnik²⁷ iz Šmihela omenila, ko sva telefonirali, da je Vladimir Wakounig²⁸, ki, mislim, na univerzi uči slovenščino, da on izdela z njimi projekt, in sicer tudi na to temo »Slovenščina v društvu – kam hočemo«. Kam? Kje smo in kam hočemo?! Katere prireditve naj bodo v slovenščini, katere dvojezične? Katere prireditve so »samo« za nas. Ta projekt zdaj izdelujejo. In sem rekla, da me to pravzaprav zanima in mi je rekla, da je zaenkrat še interno, ampak ko bodo enkrat tako daleč, lahko pridem poslušat. In je rekla, da je tudi planirano, da lahko društva potem sodelujejo, in sem rekla, da hočemo na vsak način sodelovati. Ker vidim, da je tukaj potreba pri nas! Zanimivo se mi zdi ta vprašanja tudi znanstveno obdelati.

Druga stvar je tista, da sta s Štefanom govorila, da potrebujemo osebe. Mi imamo, in zdaj nočem nikogar kritizirati, mi imamo dosti oseb, ki se poklicno ukvarjajo z otroki, npr. učitelje. Samo na žalost nihče noče prevzeti dela v društvu. Seveda je naporno delo, predvsem z otroki. Samo, jaz si mislim, da sicer nisem pedagoginja, ampak vseeno hočem nekaj narediti. In tu jaz vidim res ta problem, imamo te učitelje in pedagoge, ampak na žalost nočejo pomagati. Zdi sem mi škoda!

Pa še nekaj imamo, to je nastalo izven društva in zdaj pa deluje v društvu. To je glasbena delavnica za najmlajše. Ta je izključno slovenska in je za otroke od rojstva do 3., 4. leta. Ena deklica tudi obiskuje delavnico, ki pa že hodi v vrtec. Enkrat se je udeležila delavnice in je bila tako navdušena, da zdaj redno prihaja. Pri tej delavnici so poleg otrok tudi mamice. Helga Kresičnik²⁹ vodi ponudbo. Pojemo izključno slovenske pesmi, igramo se slovenske igre. To je res zanimivo. Ena mama je zraven, ki ne zna slovensko, ampak je rekla, da je ne moti, da je vse v slovenščini. In meni se zdi to super. Samo potem je spet ta situacija, da se ob koncu vsi spet v nemščini pogovarjamo, ker je ena zraven, ki drugače ne razume. Samo trenutno itak ne

²⁷ predsednica društva v Šmihelu

²⁸ profesor na Univerzi v Celovcu

²⁹ voditeljica glasbene delavnice za najmlajše

hodi na delavnico, ker nima časa. Ampak pelo se je vedno res samo v slovenščini in tiste igrice so bile tudi v slovenščini.

Meni se zdi, kljub temu da izgleda, kot da smo egoisti, da je treba biti malo egoist. Nam tudi nihče ne pomaga, tako da je vseeno.

***Vprašanje:** Vizije si zdaj že omenila. Tudi, da je premalo izključno slovenskih prireditev. Povedala si tudi, kaj ti pomeni kulturno delo in društvo, in razložila svojo pozicijo do slovenskega jezika.*

Kljub temu se vrniva nazaj k temu, da je prav, da smo malo egoistični. Katero pozicijo naj bi imelo društvo? Ali naj bi bilo izključno slovensko ali naj bi hodilo naprej na tej poti dialoga? Ali je ta znak slovenščine, ker se imenuje slovensko kulturno društvo, že dovolj, saj ljudje, ki prihajajo v kulturni dom in ne zanjo slovenščine, že naredijo korak k solidarnosti. Ali je to dovolj? Kako ti vidiš to?

BP: Ta korak je tako zanimiv. Korak – korak vedno naredimo mi. Ker ko nas obišče nemško govoreči, ta itak ne zna govoriti slovensko in spet moramo mi avtomatično govoriti nemško, ker ne razume, če povemo nekaj v slovenščini. Razen, če ima prevajalca zraven. Oprosti, ampak trenutno vidim to le iz vidika otroškega zbora. Tam je npr. prišla zdaj deklica in je vprašala, če mora nekaj plačati, če želi sodelovati. Za nas je že tako samoumevno, da je vse prostovoljno, da ni treba plačati. V samostanu obstaja skupina »Sing for fun«, kjer se mora na leto določeno vsoto plačati, da sploh lahko sodelujejo otroci in mladi. Pri nas pa je vse zastoj. Ta deklica ne zna slovenščine, mislim, da se sicer uči slovenščino v šoli, ampak že zaradi nje (to je ena izmed nekaterih), so vaje dvojezične. Ko je začela peti, je bil kmalu zatem koncert v Globasnici »Srečanje mladinskih zborov«. Ta je bil samo v slovenščini. Pozdrav je bil samo v slovenščini, povezava je bila samo v slovenščini, edino kar je bilo dvojezično ali v nemščini, so bile nekatere pesmi. In po tem koncertu je prišla ta deklica in vprašala, če bi lahko peli tudi nemško pesem. Potem sva pa z Rozi Kummer-Pasterk začeli o tem diskutirati, kaj naj ona zdaj naredi. In sem ji razlagala, da ji ni treba narediti nič. Mi smo slovensko društvo, mama te deklice točno ve, kam deklica hodi in da so vaje itak dvojezične.

Dialog – jaz bi rekla, da je prireditev »Dober večer sosed« dovolj. Ker tudi na to prireditev ni domačinov, temveč pridejo tisti izven občine, ki so za dialog. Npr. slavnostni govorniki ali pa tisti, ki se za dialog, za slovenščino, borijo. Iz naše občine pridejo morda trije, ki govorijo nemško, več jih pa ni.

Sem za to, da se bolj zavedamo svojih korenin in da več za to delamo. Da bodo naše korenine še dolgo obstale in da bodo slovenske, še več kot sto let. Ker nekateri nam že pravijo, da nam dajo še kvečjemu 50 let. Jaz pa mislim, da imamo možnost, da se slovenščina ohrani še dlje. Če bomo samozavestni, če bomo naše otroke samozavestno vzgojili in dvojezično. Ampak ob tej dvojezičnosti moramo otrokom kazati, da so lahko samozavestni in ponosni, ko govorijo po slovensko. To vidim tudi pri svojem otroku, pri Štefanu. Mi smo se učili slovenščino v narečju, tako da smo rekli »kühlšronk« ali »šporherd« pa »wošmašina« in jaz enostavno skušam naučiti svojega sina te besede v pristni slovenščini, kot so to hladilnik in pralni stroj, ker »narečnih« besed se nauči v svojem okolju. In tu se začne, da otroku posreduješ, da je slovenščina dragocen jezik in da smo lahko vsi samozavestni, zato ta jezik obvladamo. In če to ve in to zna, potem si po mojem ni treba delati preglavic, ali bomo preživeli ali ne.

***Vprašanje:** Če zdaj ponovim to, kar sem razumela, je naloga kulturnega doma ta, da samozavestno pokaže, da smo Slovenci tukaj, da smo še tukaj in da bomo še dolgo tukaj. In to s tem, da samozavestno prirejamo svoje prireditve tudi izključno v slovenščini.*

BP: Tako ja, tako mislim. Samozavest in prireditve. Tako je treba.

Vprašanje: In kaj misliš o tem, da je vezno besedilo v glavnem v slovenščini in potem še 2 stavka, 3 stavki v nemščini? Je to v redu ali tega tudi ni treba? Ne, da je ena ena prevedeno temveč, da je le še stavek v nemščini ...

BP: Po mojem je tega vsega preveč, ker itak pesem vse pove. Jaz sem sama povezovala prireditve in po mojem je tega vsega res preveč! Ni treba prevajati veznega besedila. In če kdo kaj reče, se lahko argumentira, da je društvo slovensko. Ravno premišlujem, ker moramo še poletni koncert organizirati, ali bo ta koncert dvojezičen ali ne. Letos nastopajo samo domače skupine, en zbor moramo še povabiti. Spomnim se, da je ta koncert kar naenkrat bil dvojezičen. Ne spomnim se, da bi prišli ljudje, ki govorijo samo nemško in letos nastopajo samo domače skupine. Tako bi lahko bil ta koncert samo v slovenščini. Predsednik itak pozdravi dvojezično in zdi se mi dovolj.

Mislim, da je važno, da tu samozavestno nastopamo in rečemo, da je to naša prireditev. Ja, to je Micka Opetnik rekla, da se reče: te prireditve so naše, druge so pa tudi za vas! To je treba čisto točno definirati. Npr. naš »poletni« ali »vigredni koncert« je naša prireditev, »Dober večer, sosed« je pa za nas vse.

Dandanes to tako rečem. Prej enkrat se tega ne bi upala. Zdaj pa vidim, da z druge strani ne pride nič. Ne prireditve, niti dvojezična beseda. In to se mi zdi škoda!

Meni je všeč, da samozavestno zastopaš svoje mnenje. In da poveš, kaj te moti ali kaj ti ni všeč. To je dobro.

BP: Ja, to me moti. Spomnim se tudi, da smo bili dolgo društvo, ki smo za druge skupine vse naredili. Omogočili smo jim nastope pri nas, ali da smo izposojali opremo (luči, mikrofone ...) in nikoli ni prišlo kaj nazaj. Nihče ni rekel hvala ali prišel na naše prireditve. In tam, kjer so uporabljali naše stvari, niti niso dvojezično pozdravili. Npr. lovanški pust, čeprav je tam Peter Grilic (odbornik društva) povezoval, ni pozdravil v slovenščini, ker si ni upal ali ni mogel, in cela tehnika je bila od našega društva! Ampak zdaj ne izposojamo več opreme. Ne prinese nič. Imeli smo to vizijo ali Štefan Kramer je imel to vizijo dialoga. Toda če pride dialog samo z ene strani in z druge strani ne, to ni več dialog. Potem je monolog. In ja, po mojem moramo mi ustvariti elito.

Zanimivo ... Zdaj ko delam že tretji intervju, vidim paralele med mnenji in različna mnenja.

BP: Ja, prej včasih, ko sta delovala Martin Pandl in Martin Wastl³⁰ so bili težji časi. Tam so morali iti bolj na dialog. A so šli? Niti ne vem točno ...

Tako, kot mi je povedal Martin, so takrat začeli samozavestno nastopati v javnosti. To so bili časi, ko so se še bali nastopa v javnosti, ker niso vedeli, kako bo občinstvo reagiralo. Spraševali so se, ali jim bo kdo čez noč uničil oder, če ga bodo postavili v samostanu, ali če bodo naslednji dan lahko izvedli koncert. Pa so poskusili in so ugotovili, da ljudje radi pridejo. Tudi tisti, ki ne znajo (več) slovenščine in tudi turisti. Primeri za koncerte v samostanu so Avsenikov koncert ali nastopi folklornih skupin.

³⁰ bivši predsednik SPD »Srce«

BP: Npr. pri tej prireditvi (Gorenjski večer) tudi nimam problema, da je bolj v nemščini, ker pridejo tudi gosti itd. Ampak s to prireditvijo smo mi začeli, idejo so Slovenci rodili in tega nam nihče ne more vzeti. In glasba sama po sebi je tudi slovenska. Tako da se zaradi tega zdaj ne bojim in me ne moti, da je pretežno nemško. Ampak v društvu, kulturnem domu, tam bi že hotela, da so določene prireditve samo v slovenščini. No, to je zdaj moje mnenje. Ob tem se že spomnim odbornice, ki je rekla, da tega ne moremo narediti, ker je njen mož nemško govoreči. Seveda imamo tudi nemško govoreče v društvu, ampak ti vsi zdaj že toliko razumejo, da so lahko prireditve v slovenščini. Razumejo, kaj se dogaja. Mislim, da moramo biti včasih toliko samozavestni, da to enostavno naredimo.

Vprašanje: Jaz tudi mislim kot v vsakem kulturnem društvu in pri vsaki prireditvi je tako, da ne more biti vse za vsakega in tudi ni treba, da je tako. Vsi imamo možnost, da rečemo, da kadar nas nekaj zanima, da gremo na prireditev, ali da če vse razumemo, da gremo, ali da rečemo, vseeno mi je, da ne razumem in kljub temu gremo...

Ali je še kaj, kar bi ti rada povedala? Nekaj, kar se ti zdi še pomembno?

BP: Prej v pogovoru si povedala, da hočeš iti na potovanje. Ko sem bila mlada, sem to tudi hotela narediti ...

Zdaj sem dobila knjigo »Globine, ki so nas rodile«. Mladost je tisti čas, ko iščeš, ko si na poti. Takrat sem si rekla, da moram to društvo rešiti oz. rešiti delovanje društva. Bili so težki časi, ko sem hodila v šolo. Če takrat ne bi bila tako samozavestna, ne vem, če bi danes doma še govorila slovensko. Ker je res večina bila tako brutalna, npr. ko sem hodila v glavno šolo, sem bila pogosto soočena z izreki kot »Geh ham Jugo« ali »Gehts obe über die Grenz!« Tako da sem potem mislila, »Jetzt erst recht! Jaz vam bom že pokazala!« Samo, da to ni ta prava pot, ampak to spoznaš potem z leti. Zdaj sem tako daleč, da lahko to spustim. In s tem, da nekatere stvari izpustiš, se lahko druge odprejo.

Ne vem, če točno razumeš, kako mislim. Ampak veliko se spremeni, če imaš enkrat svoje otroke. Gledaš drugače na svet.

Na vsak način. Prioritete se spreminjajo.

BP: Ja! Trenutno ne pojem pri zboru, ker se iz terminskih razlogov ne izide in ker mi zbor trenutno tudi ni tako važen. Ker ne gre, ker nimam koga za otroke. Bolj važno mi pa je, da moj sin Štefan vidi, kaj se dogaja v društvu. Da greva na vaje otroškega zbora ali potem na lutkarsko šolo itd. Da vidi, kaj se dogaja. Vedno ga vzamem zraven, kadar grem kaj pripraviti ali čistiti. Zadnjič je rekel: »Mami, to imamo v kulturnem domu tudi!«. »To imamo«, je rekel, predstavlja si. Toliko se že identificira s kulturnim domom. »Mami, to imamo v kulturnem domu tudi.«

To mi je trenutno zelo važno, da to posredujem svojima otrokoma.

Mislim tudi, da je to tudi zaradi tega, ker smo to sami na nek način doživeli. Ker je bil vedno naš kulturni dom in to želimo posredovati tudi našim otrokom.

BP: Ko sem pela še pri otroškem zboru, in to sem Ludmilla³¹ že večkrat rekla, da se spomnim, da je bil to tako lep čas. Jaz se tega tako rada spominjam. Da mi je to res toliko dalo, tiste vaje vsako soboto. In kampiranje in kopanje in kaj smo vse počeli. Pa igre smo igrali. In ravno to,

³¹ Bivša zborovodkinja otroškega zbora.

mislim, je važno, da damo otrokom, da se tega radi spomnijo – lepih trenutkov in občutkov.
Tole je zame zdaj trenutno društvo pa kulturni dom pa slovenščina.

Priloga IV – vprašalnik

Vprašalnik za diplomsko nalogo o izobraževalnem delu SPD »Srce« v Dobrli vasi

starost -30 ☐
 31–45 ☐
 46+ ☐

spol ☐ moški
 ☐ ženski

Kaj povezuješ s kulturnim društvom Srce?

- ☐ kraj srečanja
- ☐ kraj petja
- ☐ kraj odrske dejavnosti
- ☐ kraj obiska kulturnih prireditev - klasični koncerti – vigredni koncerti – literarna branja – zborovski koncerti ...
- ☐ kraj nastopanja
- ☐ kraj informiranja
- ☐ kraj proslave osebnega slavlja (praznovanje rojstnega dne prijatelja/prijateljice, znanca/znanke, sorodnika/sorodnice ...)
- ☐ kraj, kjer si izposodim knjige
- ☐ kraj, kjer se pogovarjam slovensko
- ☐ kraj, ki je povezan s kulturo koroških Slovencev
- ☐ moja identiteta
- ☐ v bistvu nič, sodelujem, ker starši ali sorodniki itd. tako želijo
- ☐ kraj, kjer se lahko udeležujem na kulturnem področju
- ☐ platforma za kulturne projekte
- ☐ drugo. Kaj? _____

Zakaj sodeluješ v kulturnem društvu Srce?

- ☐ petje
- ☐ igranje
- ☐ kultura koroških Slovencev
- ☐ moja identiteta
- ☐ želja staršev, prijateljev, družine
- ☐ ker se hočem družiti s slovensko govorečimi
- ☐ ker mi je všeč

Kako si prišel/prišla do društva?

- ☐ zanimanje ☐ starši
- ☐ prijatelji ☐ znanci
- ☐ družbena obveznost ☐ igralska skupina
- ☐ zbor ☐ kulturno delo
- ☐ veselje ☐ želja ohranitve slovenske kulture na Koroškem

Ali so v društvu sodelovali oz. še sodelujejo tvoji starši?

- ☐ da ☐ ne

Kaj pričakuješ, naj bi kulturni dom ponujal?

- ☐ zbor
- ☐ igralsko skupino
- ☐ knjižnico
- ☐ zborovske prireditve, glasbene prireditve
- ☐ politične prireditve
- ☐ literarne prireditve
- ☐ gledališke predstave (otroške, mladinske in za odrasle)
- ☐ prireditve v slovenščini
- ☐ prireditve v nemščini
- ☐ dvojezične prireditve
- ☐ slovenske filme
- ☐ narodnopolitične filme (tematika koroških Slovencev)
- ☐ zabavne filme v slovenščini
- ☐ otroške filme v slovenščini ali nemščini
- ☐ otroške filme samo v slovenščini

Kdaj si začel/a pri zboru?

Zakaj si začel/a pri zboru?

- ☐ zaradi prijateljev
- ☐ zanimanje
- ☐ ker rad/a pojem
- ☐ ker sem se hotel/a naučiti slovenščine
- ☐ drugo. Kaj? _____

Katere pesmi najraje poješ?

- ☐ slovenske narodne
- ☐ slovenske moderne
- ☐ nemške narodne
- ☐ nemške moderne
- ☐ pesmi v drugih jezikih

Katere pesmi so ti najbolj pri srcu?

- ☐ slovenske narodne
- ☐ slovenske moderne
- ☐ nemške narodne
- ☐ nemške moderne
- ☐ pesmi v drugih jezikih

Ali tudi sicer poješ pesmi?

- ☐ da
- ☐ ne

Kaj ti pomenijo zborovske vaje?

Kaj ti pomenijo nastopi?

Kaj ti pomenijo prireditve?

Kako doživljaš društvo? (Društvo je slovensko. Kako pa doživljaš vsakdan v društvu?)

- ☐ slovensko
- ☐ »dvojezično«

Ali se v društvu pogovarjaš v slovenščini?

- ☐ da
- ☐ ne

S kom se pogovarjaš v slovenščini (1. ☐) , mešano (2. ☐) ali v nemščini (3. ☐)?

1 2 3

- ☐ ☐ ☐ s predsednikom
- ☐ ☐ ☐ z zborovodjo
- ☐ ☐ ☐ s prijateji
- ☐ ☐ ☐ z gosti
- ☐ ☐ ☐ s pevci
- ☐ ☐ ☐ z igralci
- ☐ ☐ ☐ z društveniki
- ☐ ☐ ☐ z mladimi društveniki
- ☐ ☐ ☐ s starimi društveniki
- ☐ ☐ ☐ z otroki pri otroškem zboru

Kdaj še uporabljaš slovenščino v društvu?

Ali ti je pomembnejše, da je društvo pojmovano kot slovensko ali kot dvojezično?

- ☐ slovensko ☐ dvojezično ☐ vseeno

Ali imaš občutek, da si, odkar si pri društvu, izboljšal/a svoje znanje slovenščine?

- ☐ da ☐ ne

Kdaj si se največ naučil/a?

☐ ob petju	☐ v pogovoru z društveniki
☐ pri gledanju filmov	☐ pri igranju in učenju vloge
☐ pri poslušanju društvenikov	☐ v društvu se nisem naučil/a nič
☐ pri izletih v Slovenijo	☐ drugo _____

Ali bi si želel/a možnost učenja oz. izpopolnjevanja slovenščine v društvu?

- ☐ da ☐ ne

Kaj ti pomeni slovenščina?

V katerem jeziku se pogovajaš doma?

☐ samo v slovenščini	☐ samo v nemščini
☐ pretežno v slovenščini	☐ pretežno v nemščini
☐ malo v slovenščini	☐ malo v nemščini
☐ v drugem jeziku. Katerem? _____	

S kom doma govoriš slovensko?

☐ z očetom	☐ z mamo
☐ s starimi starši	☐ s prastarši
☐ z otroki	☐ z vnuki
☐ s prijatelji	☐ s soprogo/m, partnerico/partnerjem
☐ s sosedi	☐ s tastom in taščo

Kje uporabljaš slovenščino?

☐ molitev	☐ petje, pesem
☐ pogovor	☐ preklinjanje
☐ delo	☐ doma
☐ na uradu	☐ pri šolanju
☐ drugje, kje _____	

Ali ima zate društvo funkcijo izobraževalne ustanove?

- ☐ da ☐ ne

Kakšno izobraževanje naj bi društvo ponujalo?

- ☐ tečaj slovenščine
☐ tečaje drugih jezikov
☐ knjižnico
☐ literarni krožek
☐ kreativno pisanje v slovenščini
☐ igralsko skupino za otroke
☐ tečaje retorike, govorjenja
☐ tečaj slovenskega pravopisa
☐ predavanja
☐ dodatna izobraževanja, izpopolnjevanje
☐ nič
☐ drugo. Kaj? _____

Kaj ti pomeni kulturno društvo Srce nasplošno?

Kaj bi še rad/a rekel/rekla?

Hvala za sodelovanje!

Priloga V - Analiza vprašalnika

Pri vprašalniku je sodelovalo 19 oseb, pri čemer so bili vsi sodelujoči mlajši od 45 let. Vprašalnik je izpolnilo 11 žensk in 8 moških.

Osebe, ki so sodelovale pri vprašalniku, so začele pri zboru leta 1982, 1984 in 1986. Potem leta 1990, 1991, 1995, dve osebi pa leta 1997. Tri osebe so začele peti leta 1999, dve pa leta 2003. Leta 2004 je začela ena oseba, leto pozneje pa tri, leta 2007 je začela ena oseba.

Oseba, ki najdlje poje pri zboru, sodeluje že 28 let, najkrajša doba pa je tri leta.

Na vprašanje **Kaj povezuješ s kulturnim društvom Srce** so odgovorili vsi kraj petja, 18 oseb (8 m) pa kraj nastopanja. 16 oseb, 8 žensk in 8 moških vidi v kulturnem domu kraj srečanja, 15 oseb (7 m) pa kraj, kjer se govori slovensko. 14 oseb (6 m) meni, da je kulturni dom kraj obiska kulturnih prireditev. 12 oseb (6 m) povezuje s kulturnim domom svojo identiteto in vidi dom kot kraj, kjer lahko slavi osebno slavje. Za 11 oseb (5 oz. 8 m) je kulturni dom kraj odrske dejavnosti in platforma za kulturne projekte. 10 oseb (4 m) meni, da je dom kraj, kjer se lahko na kulturnem področju udejstvuje, in 7 oseb (3 m) vidi kulturni dom kot kraj informiranja. Ena oseba je dodatno imenovala kulturni dom kot domovino. Nihče ne kulturnega doma ne vidi kot kraj, kjer si lahko izposodi knjige! Prav tako ni vprašanega, ki mu kulturni dom ne pomeni nič oz. ne sodelujejo samo zaradi tega, ker družina ali sorodniki tako želijo!

Pri vprašanju **Zakaj sodeluješ v kulturnem društvu** je odgovorilo 17 oseb (6 m), da zaradi petja, 16 oseb (8 m) vidi v tem kulturo koroških Slovencev in 14 oseb (6 m) sodeluje, ker jim je všeč. 13 oseb (8 m) vidi v sodelovanju svojo identiteto in 12 oseb (5 m) se želi s slovensko govorečimi družiti. 4 oseb (3 m) sodeluje zaradi odrske dejavnosti, dve ženski sta napisali, da je to želja staršev, prijateljev ali družine. Drugih vzrokov ni navedenih.

Ob vprašanju **Kako so prišel/prišla do društva** je 15 oseb (7 m) odgovorilo, da preko zbora in 12 (6 m) preko prijateljev. Zanimanje, starši in veselje je obkrožilo 9 oseb (3, 2, 2 m). 6 žensk je prišlo do društva, ker so želele ohraniti slovensko kulturo na Koroškem. 5 oseb (1 m) zaradi igralske skupine in 5 oseb (2 m) zaradi kulturnega dela. Samo dve osebi (1 m) sta prišli do društva preko znancev. Nihče pa ni prišel zaradi družbene obveznosti. Ena ženska omeni še kot vzrok osebno željo.

Na vprašanje **Ali so tvoji starši že sodelovali v kulturnem društvu** je 10 oseb (4 m) odgovorilo pritrdilno, preostalih devet (4 m) pa negativno!

Pričakovanja glede ponudbe kulturnega doma so naslednja:

zbor 18 (8 m),

gledališke predstave (otroške, mladinske in za odrasle) 17 (7 m),

prireditve v slovenščini 16 (7 m),

dvojezične prireditve 16 (7 m),

igralska skupina 15 (6 m),

zborovske prireditve, glasbene prireditve 14 (6 m),

slovenski filmi 11 (6 m),

narodnopolitični filmi (na tematiko koroških Slovencev) 10 (5 m),

zabavni filmi v slovenščini 9 (4 m),

literarne prireditve 8 (3 m),
otroški filmi v slovenščini ali nemščini 6 (2 m),
prireditve v nemščini 6 (3 m),
otroški filmi samo v slovenščini 5 (4 m),
knjižnica 5 (1 m),
politične prireditve 4 (3 m),
1 moški si želi še dodatno lutkarstvo!

18 oseb (8 m) pričakuje močno zborovsko dejavnost! Temu sledijo gledališke predstave (17 oseb, od tega 7 moških). Prireditve v slovenščini in dvojezične prireditve vprašani zahtevajo v isti meri – 16 oseb (7 m). 15 oseb (6 m) si želi igralsko skupino in 14 oseb (6 m) zborovske/glasbene prireditve. Glede filmov 11 oseb (6 m) meni, naj kulturni dom nudi slovenske filme. Narodnopolitične filme si želi 10 oseb (5 m), zabavne filme v slovenščini še 9 oseb (4 m). Pri otroških filmih je 6 oseb (2 m) za filme v slovenščini in nemščini, 5 oseb (4 m) pa meni, da bi bilo bolje predvajati otroške filme samo v slovenščini. Za ponudbo literarnih prireditev se je izreklo 8 oseb (3 m) in za prireditve v nemščini 6 oseb (3 m). Poživitev knjižnice bi si želelo 5 oseb (1 m), politične prireditve pa so označile 4 osebe (3 m). Dodatna želja je bila lutkarstvo (1 m).

Na vprašanje **Zakaj si začel/a pri zboru** so bili odgovori naslednji:

16 oseb (5 m) je odgovorilo, ker radi pojejo, 14 (7 m) pa zaradi prijateljev. 7 oseb (4 m) je stvar zanimala, en moški se je hotel naučiti slovenščine. 3 osebe (1 m) so navedle druge vzroke, in sicer sta dve ženski omenili družino in nadaljevanje petja po otroškem zboru, en moški je navedel povezanost z društvom.

Vprašani **najraje pojejo** slovenske narodne pesmi (15 oseb, 6 m) in slovenske moderne (15 oseb, 4 m), potem sledijo pesmi v drugih jezikih (13 oseb, 4 m). Nemške narodne rado poje 5 oseb (2 m) in nemške moderne 5 žensk!

Na vprašanje **Katere pesmi so ti najbolj pri srcu** so pa odgovori naslednji: slovenske narodne 18 oseb (8 m), slovenske moderne 10 (3 m), pesmi v drugih jezikih 4 (1 m), nemške narodne 3 (1 m) in ena ženska ima najraje nemške moderne.

Tudi sicer poje pesmi 17 oseb (7 m), 2 osebi (1 m) pa ne pojeta.

Kaj pomenijo vaje. Sledijo citati sodelujočih:

11. stres 2x (m),
12. druženje s prijatelji in izboljšanje petja,
13. čas, ki ga lahko uživam s prijatelji (m),
14. družba, v kateri lahko govorim samo slovensko (m),
15. da se naučim nove pesmi, da ponovim stare že znane pesmi, da se srečam s prijatelji, zabava, delo, veselje,
16. srečanje s prijatelji (m),
17. srečanje/druženje s prijatelji, ohranitev slovenske kulture, uživanje ob petju in poleg tega vežbanje glasu,
18. srečanje s prijatelji, slovenščina v živo,
19. regelmäßiges singen, aber auch soziale Kontakte zu pflegen und Informationen auszutauschen (redno petje, družabni stiki, izmenjava informacij),
20. trenutno ne pojem pri zboru (m),
21. srečanje s prijatelji in zabava (m),

22. srečanje s prijatelji, pogovori, družabnost, petje, večer zase,
23. srečanje s prijatelji, izobrazba petja,
24. da se kaj novega naučim, srečanje s prijatelji,
25. gojiti slovensko pesem, se družiti z ljudmi, ki jih imam rada, negovati svoj materni jezik,
26. veliko, kajti vaje so kraj srečanja in druženja. Med vajami se lahko pogovorim s prijatelji in ob petju naučim veliko novih stvari. Na ta način lahko izpopolnujem znanje tako na kulturnem kot tudi na jezikovnem in pevskem področju.

13 oseb (2 m) hodi na vaje zaradi prijateljev.

Štiri ženske pojmujejo vaje kot vežbanje glasu in tri vidijo v tem gojitev kulture.

Dvema osebama (1 m) pomenijo vaje tudi zabavo in dve osebi (1 m) cenita vaje zaradi pogovora.

Kaj ti pomenijo nastopi. Sledijo citati sodelujočih:

- zabava (m),
- mislim, da je za zbor važno, da nastopa in tako pokaže svoje znanje, meni osebno nastopi niso važni,
- zabava, družba, srečanje novih ljudi (m),
- možnost, da pokažemo naše znanje (m),
- spoznavanje drugih ljudi in krajev (m),
- so važni, da se pokaže javnosti delo na vajah,
- ne veliko (m),
- prijetno druženje in spoznavanje novih ljudi in pesmi,
- da drugim ljudem pokažem, da je znanje slovenščine nekaj važnega in da je še dovolj mladine, ki vidi v tem znanju dragocenost,
- zu singen, andere zu unterhalten, andere Menschen kennen zu lernen (petje, razvedrilo za druge, spoznavanje novih ljudi),
- druženje z drugimi zbori, izmenjava, izlet, primerjava lastnega znanja z drugimi (m),
- so tudi važni... da imamo cilje (m),
- družabnost, javno prikazanje/identitete
- vidna slovenščina (petje slovenskih pesmi) v javnosti,
- da pokažemo, kaj smo se naučili pri vajah,
- pokazati kaj znamo, pokazati navzven, kaj to pomeni biti koroška Slovenka/koroški Slovenec, družabnost, spoznavanje novih ljudi, je pa tudi naporno,
- včasih malo več, včasih malo manj. Zase nastopov ne bi potrebovala, kljub temu pa mislim, da so dobra priložnost, da tudi navzven pokažemo kaj se dela in kako napredujemo.

Osem oseb (dva moška) meni, da so nastopi pomembni že zato, ker pokažejo (navzven), kaj se v društvu dela, uči. Na nastopih se prezentira znanje.

6 oseb vidi prednost nastopov v spoznavanju novih ljudi (tudi pesmi in krajev). Štiri osebe cenijo pri nastopih družabnost in zabavo in prav tako štiri osebe vidi v nastopih prezentacijo svoje identitete, vrednost slovenščine in kaj pomeni biti koroška Slovenka oz. koroški Slovenec.

Kaj ti pomenijo prireditve. Sledijo citati sodelujočih:

- nič posebnega, družiti se s prijatelji in znanci (m),

- druženje prijateljev slovenske besede, vseeno katero jezikovne ozadje imaš, skupno druženje, veselje, zabava, prijateljstvo in petje,
- zabava, družba, srečanje novih ljudi (m),
- možnost, da pokažemo naše znanje in našo gostoljubnost (m),
- srečanje z drugimi (m),
- lepo doživetje,
- zabava in srečanje,
- da drugim ljudem pokažem, da je znanje slovenščine nekaj važnega in da je še dovolj mladine, ki vidi v tem znanju dragocenost,
- Kommunikation, Kultur (komunikacija, kultura),
- obogatitev kulturne ponudbe, ohranitev slovenskega jezika, srečanje z rojaki (m),
- srečanje s prijatelji/sorodniki, informacije, družabnost,
- srečanje soseda (nemško govoreči ali drugi jeziki), praznovanje,
- srečati ljudi, ki imajo iste interese,
- doživeti življenje v maternem jeziku, kulturno izobraževanje,
- veliko ... odvisno od tega, katere vrste je prireditve; mislim pa, da so vse prireditve važne, otroške za otroke, koncerti za pevce oz. pevke kot tudi za poslušalce in poslušalke – če nudimo različne prireditve bodo tudi različni ljudje našli pot v kulturni dom.

9 oseb pri prireditvah ceni druženje s prijatelji in drugimi ljudi in tri osebe izrecno poudarijo veselje in lepo doživljanje prireditev.

Na vprašanje Kako doživljaš društvo je odgovorilo 6 oseb (1 m), da slovensko, 13 oseb (7 m) pa »dvojezično«.

Vsi, razen ene osebe, se **pogovarjajo v društvu slovensko.**

Na vprašanje **S kom se pogovarjaš v slovenščini, mešano ali v nemščini** je raziskava pokazala naslednje:

S predsednikom govori 17 oseb (7 m) slovensko, en moški mešano in ena ženska nemško.

Z zborovodjo govori 18 oseb (8 m) slovensko in ena ženska nemško.

S prijatelji govorijo štiri osebe (3 m) slovensko, 14 oseb (5 m) mešano in ena ženska nemško.

Z gosti govori 18 oseb (8 m) mešano in ena ženska nemško.

S pevci govorita dve osebi (2 m) slovensko, 16 oseb (6 m) mešano in ena ženska nemško.

Z igralci govori 9 oseb (5 m) slovensko, 8 (3 m) mešano in ena ženska nemško. Ena oseba ni povedala svojega mnenja.

Z društveniki govori 7 oseb (5 m) slovensko, 11 (3 m) mešano in ena ženska nemško.

Z mladimi društveniki govorita samo dve osebi (2 m) slovensko, 15 (5 m) mešano in ena ženska nemško. Ena oseba se je vzdržala.

S starimi društveniki govori 15 oseb (6 m) slovensko, dve osebi (1 m) mešano in ena ženska nemško. Tudi tukaj ena oseba ni napisala svojega mnenja.

Z otroki pri otroškem zboru govorita dve osebi (2 m) slovensko, 16 (6 m) mešano in ena nemško.

Kdaj še uporabljaš slovenščino v društvu? Sledijo citati sodelujočih:

- ko vem, da zna kdo slovensko,

- z ljudmi, katerih pogovorni jezik je slovenski,
- ko govorim z ljudmi, ki znajo/razumejo slovensko,
- s prijatelji, v družini, pri delu,
- uporabljam slovenščino zmeraj takrat, če se družim, delam, pojem ... z ljudmi, ki razumejo slovensko,
- z vsako osebo, ki obvlada slovenski jezik ali se ga uči oziroma ga razume.

Na vprašanje, **ali se sodelujočim zdi pomembnejše, da je društvo pojmovano kot slovensko ali dvojezično** je odgovorilo 16 oseb (6 m) da slovensko in 2 osebi (1 m) dvojezično. Ena oseba ni podala svojega mnenja.

9 oseb (2 m) ima občutek, da je **izboljšalo svoje znanje slovenščine**, odkar so pri društvu. Prav tako 9 oseb (5 m) ni tega mnenja.

Društveniki so se **naučili največ slovenščine** ob petju (11 oseb, 4 m), pri igranju in učenju vloge (6 oseb, 2 m), v pogovoru z društveniki (4 oseb, 2 m), pri izletih v Slovenijo (3 oseb, 2 m), pri poslušanju društvenikov (2 moška) in pri gledanju filmov (1 moški). Ena ženska je še omenila, da se je največ naučila, ker je lahko uporabljala slovenščino.

Kljub temu 6 oseb (1 m) meni, da se v društvu ni naučilo ničesar!!

9 oseb (2 m) si bi želelo **možnost učenja slovenščine v društvu**, 6 oseb (5 m) pa ne. Ostale 4 osebe niso označile ničesar.

Kaj sodelujočim pomeni slovenščina. Sledijo citati vprašanih:

- Moj jezik (m).
- Moja materinščina, moja identiteta, jezik, ki mi je važen, včasih se mi zdi škoda, da vidim, da pozabljam določene besede in uporabo starih domačih besed; vem pa, da želim ta jezik dati naprej, vseeno kje na svetu bom.
- Moj jezik (m).
- Moj materni jezik (m).
- Jezik naših prednikov, ki so se zelo borili za lastno identiteto (m).
- Moj materni jezik, ki ga rade volje tudi posredujem svojemu otroku.
- Moj materni jezik in uživam, če imam možnost se v njim pogovarjati in ga slišati.
- Jezik, ki mi leži bolj pri srcu kot nemščina ali kakšen drug jezik. To je bolj čustvena zadeva in ne racionalna (m).
- Moja materinščina in jezik mojega srca.
- Die gleichberechtigte andere Landessprache in Kärnten, als diese muss sie auch gelebt werden können (enakopravni drugi deželni jezik na Koroškem, kot takšen mora biti tudi živ).
- Für mich ist Slowenisch eine meiner Herzenssprachen und ich könnte mir nicht vorstellen, wo anders zu leben. Kärnten ist für mich aber auch Heimat und ich merke, dass mir beides Heimat ist und ich in beiden Kulturen auch fremd bin (m) (Zame je slovenščina eden izmed jezikov mojega srca in ne bi si mogel predstavljati živeti nekje drugje. Koroška je pa zame tudi domovina in ugotavljam, da mi je oboje domovina in da sem v obeh kulturah prav tako tuj.)
- Materinščina, dom, družina, zaupanje.
- Materni jezik, moja identiteta.
- Moj materni jezik, zaradi tega moja identiteta – del od mene.

- Materinščina, moja identiteta, važen del mene, domovina.
- Zame materinščina. Je del mojega vsakdana in moje identitete. Na splošno je slovenščina majhen jezik, ki ga gojimo in se zanj borimo. Čeprav ni toliko slovensko govorečih, nam je uspelo, da se je jezik uveljavil tudi na evropskem področju.

Osebe, ki so sodelovale, **se doma pogovarjajo** pretežno v slovenščini (9 žensk), samo v slovenščini govori 6 oseb (1 m), malo v nemščini govorijo štiri osebe (1 m). Tri osebe (1 m) govorijo pretežno v nemščini in en moški govori doma malo v slovenščini.

Na vprašanje, **s kom govorijo sodelujoči doma slovensko**, so odgovorili:

- z očetom 15 oseb (5 m),
- z mamo 14 oseb (5 m),
- s prijatelji 14 oseb (6 m),
- z otroki 9 oseb (4 m),
- s starimi starši 8 oseb (4 m),
- s sosedi 6 oseb (4 m),
- s soprogo/m, s partnerico/partnerjem 5 oseb (2 m),
- z vnuki dve osebi (1 m),
- s tastom dve ženski, prav tako s taščo dve ženski,
- s prastarši govori še en moški slovensko,
- tri osebe so omenile še druge primere, dve ženski sta omenili, da govorita slovensko s sestrami in ena oseba, da govori s kolegi.

Slovenščino uporablja 18 oseb (7 m) pri molitvi in pri petju oz. v pesmi. 17 oseb (7 m) uporablja slovenščino v pogovoru in doma. 13 oseb (5 m) se ukvarja s slovenščino med delom. 9 oseb (3 m) preklinja v slovenščini ali uporablja slovenščino pri šolanju. Štiri osebe (2 m) uporabljajo slovenščino na uradu. Ena ženska je dodatno omenila, da uporablja slovenščino v svojem prostem času.

Na vprašanje, **ali ima društvo** za sodelujoče **funkcijo izobraževalne ustanove**, je 10 oseb (2 m) odgovorilo negativno; 6 oseb (3 m) pa pritrdilno. Tri osebe niso podale svojega mnenja.

Društveniki si najbolj **želijo naslednja izobraževanja**:

Največ zanimanja je za igro za odrasle (11 oseb, 4 m). Kot želje sledijo tečaj slovenščine (10 oseb, 3 m), igralska skupina za otroke (10 oseb, 4 m) in igralska skupina za mladino (10 oseb, 3 m). Sledijo predavanja v slovenskem jeziku in pevski seminar (obakrat 9 oseb, 3 m). Za tečaj slovenskega pravopisa bi se zanimalo 8 oseb (2 m). Za tečaj retorike, govorjenja 7 oseb (2 m) in za knjižnico 7 žensk. 5 oseb (1 m) si želi jezikovne tečaje v drugih jezikih (npr. v italijanščini ali hrvaščini) in dodatna izobraževanja oz. izpopolnjevanja. Za predavanja v nemškem jeziku so se izrekle štiri osebe (2 m). Kreativno pisanje nagovori dve osebi (1 m), ena ženska bi želela literarni krožek. Ena oseba pa je dodala, da jo zanima kuharski tečaj. Želja po dodatnem izobraževanju obstaja, kajti nihče ni označil, da ne bi želel/a dodatnega izobraževanja.

Kaj ti pomeni slovensko kulturno društvo »Srce«?

- Kraj, kjer lahko živim svojo slovensko kulturo, kjer lahko poskušam stvari na kulturnem področju, kraj, kjer dobim podporo pri idejah za kulturno delo.
- Veliko dela, stres, važen del/faktor slovenske kulture v naši vasi (m).
- Domovina! (m).

- Da je to kraj, kjer se dobro počutim in kam tudi rada prihajam.
- Srečanje in druženje s prijatelji, pogovori v slovenščini, ohranitev slovenske kulture in petja.
- Najprej kraj, kamor rad hodim, kjer se počutim dobro in ki je del moje zgodovine. Je pa tudi kraj, kjer se lahko brez premislekov pogovarjam slovensko. Kjer sta oba jezika dejansko enakovredna. Kjer človeka, ki ga morebiti prvič vidim, tudi lahko nagovorim najprej v slovenskem jeziku in vem, da ne bo zamere, če le-ta tega jezika ne obvlada. Je neke vrste zaščiten prostor za uporabo slovenščine. Če tega ne bi bilo, bi tudi v javnosti bilo manj slovenščine (m).
- Zelo važen del mojega življenja.
- Kultur, Freundschaft, Verbindung zur Heimatgemeinde (kultura, prijateljstvo, povezava do domače občine).
- Der Kulturverein ist der Kreis in dem meine Freunde sind und ich bin sehr dankbar, dass sie mein Leben mittragen und mich begleiten. Dort kann ich sein wie ich bin und bin Teilnehmer. (m) (kulturno društvo je ta krog, kjer se nahajajo moji prijatelji. Sem zelo hvaležen, da so del mojega življenja. V kulturnem domu sem lahko tak, kot sem, in sem tudi sodelujoči.
- Otroštvo/mladost.
- Kraj, kjer lahko pojem.
- Skupnost.
- Doživeti del moje identitete, domovina, kraj srečanja, veselja in smejanja, se počutiti kot v veliki skupnosti ali družini.
- Društvo je del moje identitete in s tem tudi del mene.

Kaj bi še rad rekel/rada rekla?

- Da bi se člani društva bolj zavedali, da je slovensko društvo. Nekateri govorijo samo nemško, čeprav so iz slovenske družine (m).
- Petje.
- Je društvo važno za obvarovanje in nego slovenskega jezika in kulture.
- Je dobro, da je nov zborovodja zdaj tu in da delo »teče«. Važno je, da gre kaj naprej, da imajo društveniki/pevci občutek, da delo ne stagnira.
- Je društvo za nas Dobrolčane/Dobrolčanke zelo važno in pomembno. Tam se lahko srečavamo in govorimo v naši materinščini. Doživljam tam kraj, kjer sem lahko doma in se mi ni treba bati, kateri jezik govorim. Brez društva bi imela manj lepih dogodkov in izletov, spoznala manj ljubeznivih ljudi in bi manj gojila slovensko pesem. Zelo srečna sem, da sem smela doraščati v takem društvu, kot ga imamo pri nas v Dobrli vasi.

Povzetek v slovenskem jeziku

Izobraževalno delo slovenskih kulturnih društev na Koroškem s posebnim poudarkom na SPD »Srce« v Dobrli vasi

Uvod

Kultura, v svojih različnih zvrsteh, je rdeča nit pričujoče diplomske naloge, prav tako pa je kulturno delo vzrok zaradi katerega se je na Koroškem začelo aktivno izobraževanje slovensko govorečih prebivalcev in prebivalk. Kultura je pluralistična in glede na to zajame diplomska naloga le majhen del tega, kaj se strne pod geslom izobraževalnega dela kulturnih društev na Koroškem. Kot primer za bogato društveno udejstvovanje na Koroškem je izbrano eno društvo, in sicer Slovensko prosvetno društvo »Srce« v Dobrli vasi.

Na primeru tega društva so nakazani razvoj in tudi spremembe v 100-letnem obdobju obstoja.

Znanstveni dostop in uporabljeni viri

Za obdelavo sem si postavila vprašanja o namenu društva, ko je bilo ustanovljeno in v kolikšni meri so se cilji spremenili. Zanimali so me prav tako načini aktivnega kulturnega udejstvovanja ter njihov opazni ali neopazni učinek na nadaljno (jezikovno) izobraževanje članov in članic društva ter pozicija med sožitjem z nemško večino ter poudarjanjem lastne identitete slovenske manjšine.

Viri so sestavljeni iz strokovne literature na temo manjšine in specifično na koroške Slovence in Slovenke, na kulturno delo in jezik ter določene monografije oz. brošure ob različnih slavij izbranih društev, pred vsem SPD »Srce« v Dobrli vasi. Tudi članki iz časopisov ter spletni članki so vgrajeni v delo. Veliko informacij o kulturnem društvu v Dobrli vasi je odprlo brskanje po arhivu Krščanske kulturne zveze v Celovcu. Glavni viri za del o Slovenskem prosvetnem društvu »Srce« pa so brošura ob 100-letnici obstoja ter pogovori z zdajšnjim predsednikom mag. Štefanom Kramerjem, dolgoletno članico in zdajšnjo podpredsednico Brigitto Pasterk ter bivšim tajnikom in podpredsednikom Martinom Pandlom. Pevci in pevke Mešanega pevskega zbora »Srce« pa so se prostovoljno lahko udeležili spletnega povpraševanja. Izvoljene metode so omogočile mnogoplasten pogled na to, kako doživljajo posamezniki naloge in dolžnosti kulturnega društva v sodobnem času.

Slovenska etnična skupnost na Koroškem

Koroški Slovenci in Slovenke so avtohtona manjšina v Avstriji, ki obstaja kot formalno pravna manjšina od senžermenske pogodbe (1919) ter plebiscitne odločitve (1920) naprej.

Za manjšino samo velja, da je kulturno delo aktivno ukrepanje proti asimilaciji. Ob tem je nevarnost zaustavitve razvoja ter gibanja le v tradiciji in modelih preteklosti. S tem se manjšina sama lahko ovira v svojem razvoju. Koroški Slovenci in Slovenke se definirajo preko jezika in kakor to Janko Malle poudari je boj za jezik legitimacija za ohranitev slovenske kulture, in le-ta po drugi strani spet upravičuje boj za enakopravnost jezika. Tako stojita koroško-slovenska kultura in slovenski jezik na Koroškem v tesni simbiozi. Kulturni domovi, ki so začeli s svojim delovanjem okoli leta 1900, so bili mesta srečanja in zabave, toda v prvi vrsti izobraževalna središča. Pogosto so bili edina možnost, da so se slovensko govoreči učili knjižno obliko svojega maternega jezika. Kulturna društva so bili centri slovenščine. Danes lahko pojmujeemo kulturne domove kot centre dialoga obeh jezikovnih skupnosti na Koroškem ter kot »odprti prostor«, kjer se pojmuje slovenščino kot samoumevno.

Institucionalizirano kulturno delo

Institucionalizirano kulturno (in s tem tudi izobraževalno) delo je sprva močno slonelo na krščanskih temeljih. Izobraženci so večinoma izhajali iz duhovništva in so aktivno podpirali kulturna, izobraževalna, politična in godpodarska gibanja na slovenskem področju. Pred vsem na Koroškem je kler dolgo soodločal na važnih mestih. Polagoma je cerkev zabranila duhovnikom udejstvovanje na politični ravni. V kulturnih društvih so duhovniki dolga leta prevzeli režijo gledaliških iger, imeli predavanja ter delovali v ozadju. Pred vsem na Korškem je krščanska usmeritev padla na rodovitna tla. Cerkev je koroške Slovence in Slovenke aktivno podpirala v šolskem vprašanju. Leta 1972 se je škofijska sinoda izrekla za aktivno povezovanje večine in manjšine na Koroškem. V sklopu tega je nastal nemško-slovenski koordinacijski odbor, ki redno izdaja publikacijo »Das gemeinsame Kärnten – Skupna Koroška« in tako aktivno podpira sožitje na Koroškem.

Organizirano delovanje na kulturnem področju se je pojavilo že v drugi polovici 18. stoletja, močnejše pa je postalo v prvi četrtini 19. stoletja. Z ustanovitvijo društva sv. Mohorja 1952, ki se je pozneje preimenovalo v družbo sv. Mohorja, je začelo kulturno-izobraževalno delo. Društvo je bilo ustanovljeno od Antona Martina Slomška, Antona Janežiča, Andreja

Einspielerja in drugimi. Družba sv. Mohorja se je trudila za izdajo in razširitev slovenskih knjig, ki so bistveno prispevali k izobraževanju slovenskega ljudstva in s tem k dviganju družbe. Važno vlogo so prevzele tudi Družbe sv. Cirila in Metoda (DCM), ki so se sicer primarno zavzemale za šolstvo, vendar so na Koroškem tudi zelo močno delovale v kulturnem sektorju. Predhodnica Slovenske krščanske socialne zveze za Koroško (SKSZ), je bila ustanovljena v Ljubljani in se je imenovala Slovenska krščansko socialna delavska zveza. Kmalu je spremenila ime na Slovenska krščansko socialna delavska zveza. V svojem delovanju ni segala do Koroške in zato je bila ustanovljena istoimenska za Koroško, ki je po liberalizaciji matične organizacije zasledovala svojo lastno, na krščanskih vrednotah temeljujočo pot. SKSZ, ki je imela svoj prvi občni zbor leta 1908, je svojo vlogo kot krovna organizacija kulturnih društev na Koroškem jemala zelo resno in pred 1. svetovno vojno že štela 50 članov in delovala kot servisna ustanova za podeželjska kulturna društva. Centrala za kulturno delo si je močno prizadevala za izobraževalno delo, zlasti za mladino. Za medvojno obdobje je v kulturnem delu značilna vrnitev k konzervativni usmerjenosti kot npr. po spolu ločeni odrski dejavnosti. Med obema vojnoma je bila ustanovljena centralna knjižnica v Celovcu in tudi knjižničarstvo podeželjskih društev je bila v naprej razvita. V to obdobje pade tudi preimenovanje društva v Slovensko prosvetno zvezo (SPZ). Krovna organizacija je aktivno delovala, dokler ni bila leta 1941 razpuščena. Leta 1946 je SPZ ponovno začela s svojim delovanjem, vendar je tudi ta organizacija čutila razkol med koroškimi Slovenci in Slovenkami, ki so se razdelili na dva tabora, kar je privedlo do tega, da je nastala še druga krovna kulturna organizacija. Krščanska kulturna zveza, ki se smatra z idejno naslednico SKSZ, je bila policijsko pritrjena leta 1953. Zgodovinsko ideološka nasprotja teh dveh krovnih kulturnih organizacij, so se danes umaknila dobrim sodelovanjem med obema organizacijama.

SPZ in KKZ sta servisni organizaciji, ki obe sodelujeta tesno z matično državo in se trudita za pester in raznolik kulturni program na Koroškem ter zanimive čezmejne projekte. SPZ se razlikuje od KKZ v izbiranju težišč in globalnih usmeritvah. Prizadeva si za neodvisnost od političnih strank in narodno-političnih organizacij. Trudi se tudi za povezave z avstrijskimi in evropskimi organizacijami na kulturnem sektorju. Podeželjska društva so včlanjena v eno ali drugo ali obe krovni organizaciji. V KKZ je včlanjenih 52 krajevnih društev in skupin. SPZ je krovna organizacija 44 kulturnih in prosvetnih ter pevskih društev na dvojezičnem ozemlju, od katerih je 25 prav tako včlanjenih v KKZ. Zadnji del tega poglavja vsebuje seznam vseh društev, ki so včlanjena v obe krovni organizaciji.

Društveno delo ob primeru SPD »Srce«

Uradna ustanovitev je bila 25. marca 1906 pri Harihu v Dobrli vasi, in sicer pod imenom »Slovensko katoliško izobraževalno društvo za Dobrlo vas in okolico«. Program društva je vseboval uporabo knjižnice z možnostjo prebiranja obstoječega gradiva in izposajo knjig ter redna predavanja o ekonomskih in narodno-političnih temah. Za izpopolnjevanje slovenskega jezika pa so člani in članice recitirali pesmi slovenskih pesnikov in igrali igre. Od vsega začetka naprej je imelo društvo težave s prostori. Malo pred 1. svetovno vojno je Hranilnica in posojilnica ustregla željam kulturnega društva in kupila hišo. Med vojno in plebiscitnem obdobju je dom ostal v surovem stanju, šele leta 1924 je bil prvi povojni občni zbor. Posebnosti medvojnega časa so kuharski tečaji Milke Hartmann ter aktivna igralska skupina. Vendar je občina Dobrlo vas nasprotovala delovanju kulturnega društva in je zasegla prostore, dve leti je trajalo preden so bili leta 1926 zapečateni. Okoli leta 1929 je bilo ime društva spremenjeno v »Slovensko prosvetno društvo Dobrlo vas«. Do vojne je kulturno društvo delovalo zelo aktivno. Tik pred vojno, med njo in v povojnem času je bil kulturni dom uporabljen v vojaške namene. Že sama uporaba prostorov je privedla do nešteti poškodb, ob tem pa je bila uničena celotna knjižnica (pribl. 1000 knjig), društveni zapisniki in dokumenti, radijski sprejemnik in še drugo.

Leta 1946 je kulturno društvo spet začelo z delovanjem in je kmalu spremenilo svoje ime v »Slovensko prosvetno društvo Srce«. Za tem je doživelo društvo nekaj let le skromnega kulturnega delovanja. V tem času je bila v Dobrli vasi zelo aktivna Farna mladina.

Okoli leta 1971 se je začelo sodelovanje med Farno mladino in kulturnim domom, tako da je tudi pri SPD »Srce« kulturno delo spet zaživelo. Leta 1976 je bil ustanovljen Mešani pevski zbor »Srce« in tako se je začelo tudi redno pevsko udejstvovanje v Dobrolskem društvu. Nekaj let je obstajala tudi zelo uspešna folklorna skupina.

Delovanje slovenskega prosvetnega društva »Srce« se je od nekaj delilo na različne odseke. Tako so se kulturniki in kulturnice ukvarjali z odrsko dejavnostjo, obiskovali predavanja, organizirali gospodarske in kuharske tečaje, si izposojali knjige, prebirali naročene časopise in se od leta 1978 vključevali v mešani pevski zbor, mlajša generacija pa v otroški zbor in v mladinski zbor.

Tesno s kulturnim društvom so bila in so še vedno povezana društva, kot je npr. slovensko društvo upokojencev »Podjuna«, cerkveni pevski zbor, Mladinski center v Dobrli vasi ter

politična stranka EL oz. Team Kramer. Večina društvenikov in društvenic sodeluje vsaj v enem izmed naštetih društev. Tudi športni odsek se je oživel, tako da se mladi moški zdaj redno srečujejo na nogometu. Generacija mladih mamic pa je na lastno pobudo organizirala glasbeno delavnico za najmlajše otroke do tretjega, četrtega leta. Čisto na novo je bila ustanovljena tudi mladinska lutkarska skupina, ki je leta 2010 jeseni nastopala prvič.

S pričetkom svojega delovanja je kulturno društvo poudarilo svojo izobraževalno nalogo. Ta želja ni zapisana le v pravilih društva, temveč je razvidna tudi iz številnih predavanj in izobraževalnih tečajev.

Gledališki odsek je bil v Dobrli vasi leta dolgo zelo močen. Žal v mlajši preteklosti ni mogel več doseči popularnosti prejšnjih časov. V dobrih časih so igrali na leto kar po več iger. Vendar je bila izbira iger vedno spet tema: ali bi raje zaigrali lahko prebavljivo burko ali bolje kakšno kritično igro. Otroška gledališka dejavnost je sprva delovala le priložnostno. S pričetkom delovanja otroškega zbora pa so bili v pevski program deloma vključene kratke igrice. Med leti 1993 do 2000 je bilo odigranih 5 iger, najnovejši gledališki projekt, in sicer lutkarska skupina, je imel svojo premiero jeseni 2010.

Pevski odsek ima zelo zanimivo zgodbo. Sprva je skrbel za glasbeni okvir društvenih prireditev Cerkevni pevski zbor in sicer vse do 2. svetovne vojne. Vsi poiskusi uveljavljanja lastnega društvenega zbora so v tem času spodleteli. Vse do leta 1976 društvu ni uspelo ustanoviti svoj zbor, šele takrat je pričel s svojim delovanjem Mešani pevski zbor »Srce«. Kljub začetnimi težavami, se je zbor leta 1977 z novim pevovodjem Albinom Krajncem ustalil in deluje do danes. Posebnost Mešanega pevsekga zbora »Srce« so dolgoletne čezmejne povezave z drugimi zbori. Iz ankete je razvidno, da je bil zbor za del sedanje generacije društvenikov in društvenic glavni razlog za vpis v društvo. Analiza vprašalnika prav tako dokazuje, da vsebuje petje izobraževalne komponente. Otroški zbor je sprva, kot otroška gledališka skupina, deloval priložnostno. Od leta 1980 pa deluje redno. Leta 2002 se je Otroški zbor »Srce« preimenoval v Otroški zbor »Srčki«. Posebnost zborčka je ta, da je danes velik delež otrok v zboru nemškogovreč, in s tem prihajajo v kulturni dom tudi njihovi starši, ki s tem naredijo korak k sožitju.

Izobraževalni odsek v sodobnih časih peša, vendar je v preteklosti imel zelo važno vlogo.

Sprva so bili predavatelji večinom iz duhovščine. Pripravljani so bili tudi večdnevni izobraževalni tečaji. Zelo pomembni so bili gospodinjsko-kuharski tečaji pesnice in kulturne delavke Milke Hartmann. V 80-ih letih je SPD »Srce« skupno z »Dobrolskimi novicami« (časopisu manjšinske politične stranke v Dobrli vasi) prirejali nekaj političnih oz. narodnovzpodbudnih predavanj. V letih 1992 in 1993 sta bila še dva predavanja v kulturnem domu. Šele leta 2009 je bilo naslednje. Ker je bilo jeseni 2010 ponovno predavanje, je to lahko dokaz za poživljanje izobraževalnega odseka v kulturnem društvu.

Tesno povezana s tem odsekom je tudi knjižnica. Že od začetka svojega delovanja je kulturno društvo v Dobrli vasi imelo svojo knjižnico. Kar kmalu se je nabralo mnogo knjig, katere so društveniki in društvenice radi izposodili. Med 2. svetovno vojno je bila celotna knjižnica uničena, ki je takrat obsegala nad 1000 knjig. Po vojni se je društvo trudilo, da bi knjižnico spet uredilo. Iz zapiskov odbora je razvidno, da je bila leta 1959 knjižnica spet redno odprta, vendar ob zelo majhni izbiri knjig. Leta 1981 je dobilo društvo podpro za ureditev knjižnice, ki je bila leta 1983 slavnostno otvorjena. Kljub številnih novih knjig in vsestranskega angažmaja, občinstvo ni koristilo možnosti in je delo knjižnice polagoma spet zaspalo. Iz vprašalnika je razvidno, da je stopila knjižnica v ozadje, kajti nihče ne vidi kulturnega doma kot kraj, kjer si lahko izposoja knjige. Prav sedaj se za društveno knjižnico obeta nov začetek, kajti podarjenih je bilo 500 novih knjig.

Nekaj časa je priredilo SPZ »Srce« tudi literarna branja. Tako so se odvijala v Dobrli vasi literarno-gledališka branja ter branja priznanih koroško slovenskih pisateljev kot so to Janko Messener in Egid Gstättnar ali tudi mednarodnih avtorjev kot npr. Draga Jančarja.

Izobraževalno delo in jezik

Jezik in raba jezika je za manjšino vprašanje preživetja in tako je jasno, da je jezik bisveni element koroško-slovenske kulture. Anketa je kazala, da se koroški Slovenci in Slovenke močno definirajo preko jezika. Jezik ni le sredstvo za izmenjavo informacij, temveč izraz identitete in počutja.

Pomanjkanje višjih izobraževalnih ustanov je izobraževalno delo kulturnega društva potrdilo. Kulturna društva so nudila možnost izpopolnjevanja slovenskega jezika. Danes je dostop do slovenskega jezika veliko lažji in mnogoplasten. Lahko se poslužujemo medmrežja, slovenskega radija in televizije. Poleg tega je trenutno slovenski jezik na Koroškem iz ekonomskih vidikov popularen. Zaznamuje se vedno več prijav k slovenskemu pouku, toda vprašanež kakovosti jezikovnega pouka je kočljiv. Obstajajo inovativni projekti kot npr. na

Javni dvojezični ljudski šoli, ki dela po principu »one person, one language«. Kljub mnogih možnosti dostopa do izobraževanja v slovenščini, kot so to vrtci, šole, dodatna izobraževanja, uporaba jezika v družini in prijatejskem krogu, je kulturno društvo lahko del te izobraževalne strukture, ker potrebuje kultura vse jezikovne temelje, na katere se lahko nasloni. Sinergija vseh možnosti obogati kulturno delo in jezikovno kakovost dvojezične Koroške.

Kulturni dom, člani in članice kulturnega društva se trudijo za dialog med slovensko in nemško govorečimi Korošci. Geslo kulturnega dela je sožitje in sodelovanje. Prireditve kot »Dober večer, sosed« so takšen primer. Prav tako je pomembno, da obstajajo prireditve, ki nagovorijo samo koroške Slovenke in Slovence. Ob tem se pogosto polemizira problematiko jezika. Po drugi strani je ta reakcija razumljiva, kajti slovenski jezik na Koroškem ni in tudi nikoli ne bo zgolj sredstvo za komunikacijo. Kategorizacije, ali je društvo slovensko ali je dvojezično, so neprimerne, ampak kljub temu obstajajo. Sicer pa Štefan Kramer dobro odgovori na težavo z dvojezičnostjo, kajti ta sploh ne obstaja, saj takrat ko govorimo, ne moremo govoriti dveh jezikov istočasno, temveč lahko le menjamo med jeziki. Večina sodelujočih pri anketi doživlja kulturno društvo dvojezično, vendar je želja, da bi se kulturni dom pojmoval slovensko, zelo izrazita. Večina pevk in pevcev govori z ljudmi, ki so v društvu aktivni, slovensko. To poudarja že večkrat omenjeno željo, da bi bil kulturni dom prostor, kjer se lahko govori v slovenščini. Čeprav se včasih zdi, da kulturno društvo tendira k dvojezičnosti, želijo pevci in pevke krepiti slovenščino v društvu.

Realiteta Koroške je, da mladi bežijo s podeželja oz. se po študiju ne vrnejo v domač kraj. Veliko koroških Slovenk in Slovencev najdemo v visokih in zanimivih funkcijah. Za Koroško samo, za dvojezične centre pa to seveda pomeni pomanjkljaj. Za kulturno delo in za društva pa je potrebno samozavestno jedro, ki se zaveda svojega poslanstva, ampak se prav tako ne boji odpiranja večinskemu narodu, temveč da sreča soseda s spoštovanjem. Važno pa je tudi, da postanejo članice in člani znotraj društva bolj aktivni. Vsaka iniciativa živi le od tistih ljudi, ki so pripravljeni investirati čas in delo v projekte. Novi izzivi za društvo pa bodo v vrnitvi k jezikovni izobrazbi nove generacije društvenikov in društvenic. Zadnji del diplomske naloge se ukvarja prav s temi možnostmi novih dostopov do kulturnega dela in konkretnimi projekti.

Sklepno se lahko reče, da se nahaja društvo v položaju najti primerno mesto med dialogom in sožitjem ter utrjevanjem lastne identitete in samozavestnim nastopanjem samo v slovenskem

jeziku. Kulturni dom je zbirališče za ljudi obeh narodnih skupnosti. Komunikacija poteka v obeh deželnih jezikih, vendar obstaja tudi želja po »zaščitenih« prireditvah, kjer je mogoče uporabljati samo slovenski jezik.

Odgovornost kulturnih društev je torej v tem, da se zavedajo svoje pozicije in odgovornosti ter aktivno izberejo, katero vlogo želijo imeti, kajti kultura je pluralistična in s tem vsakemu dovoli v njeni širini najti svoj prostor in primerne možnosti za razvijanje.

Zusammenfassung in deutscher Sprache

Die Bildungsarbeit der slowenischen Kulturvereine in Kärnten mit besonderem Bezug auf den Kulturverein »Srce« in Eberndorf

Einführung

Die Kultur, in ihren verschiedenen Ausdrucksweisen, ist der rote Faden der vorliegenden Diplomarbeit. Im gleichen Zuge sind die Kultur und die Kulturarbeit in Kärnten der Grund, dass mit der Ausbildung und Weiterbildung der slowenischsprachigen Bevölkerung begonnen wurde. Die Kultur selbst ist in ihrer Form pluralistisch und somit kann diese Arbeit nur einen kleinen Teil dessen einfangen, was der Titel mit dem Bildungsauftrag der Kulturvereine in Kärnten verheißen lässt. Als Beispiel für das reiche und fruchtende kulturelle Schaffen der Kärntner SlowenInnen wurde ein Kulturverein, und zwar der slowenische Kulturverein »Srce« (»Herz«) in Eberndorf/Dobrla vas, ausgewählt. An seinem Beispiel wird die Entwicklung und auch Veränderung in der Kulturarbeit in den letzten 100 Jahren aufgezeigt.

Zur Bearbeitung des Themas stellte ich mir folgende Fragen: Welche Ziele hatte der Verein bei seiner Gründung und in welchem Maße haben sie sich im Laufe der Zeit verändert? Ich betrachtete, welche Möglichkeiten der kulturellen Tätigkeit ausgeschöpft wurden und inwiefern diese bewusst oder unbewusst auf die (sprachliche) Weiterbildung der Vereinsmitglieder wirkten sowie die Position zwischen dem gelebten Miteinander mit der deutschsprachigen Mehrheit und der Hervorhebung der eigenen Identität.

Die Quellen setzen sich aus Fachliteratur zu den Themen Minderheit, dabei werden die Kärntner SlowenInnen im Besonderen berücksichtigt, der Kulturarbeit und der Sprache sowie spezifischen Monographien und Jubiläumsbroschüren ausgewählter Vereine, vor allem aber dem slowenischen Kulturverein »Srce« aus Eberndorf zusammen. Auch Zeitungsartikel wie auch Publikationen im Internet finden sich in der Arbeit wieder. Durch die Recherche im Archiv des Christlichen Kulturverbandes in Klagenfurt wurden weitere Informationen gesammelt. Die wichtigsten Quellen für den Hauptteil der Arbeit beziehen sich auf die Jubiläumsschrift zum 100-jährigen Bestehen sowie Interviews mit dem derzeitigen Obmann

Mag. Stefan Kramer, der derzeitigen Obmannstellvertreterin Brigitta Pasterk und dem ehemaligen Schriftführer und Obmannstellvertreter Martin Pandel. Die SängerInnen des gemischten Chors »Srce« konnten auf freiwilliger Basis an einer Onlinebefragung teilnehmen. Die ausgewählten Methoden eröffneten der Verfasserin einen Blick auf die Aufgaben und Pflichten eines Kulturvereins in der gegenwärtigen Zeit.

Die slowenische Minderheit in Kärnten

Die Kärntner SlowenInnen sind eine autochthone Volksgruppe in Österreich, die ihren Status als Minderheit seit den Verträgen von St. Germaine (1919) und dem Ausgang der Volksabstimmung (1920) hat. Für eine Minderheit ist Engagement und Präsenz im kulturellen Bereich aktives Handeln gegen den Assimilationsdruck, jedoch besteht dabei die Gefahr eines Entwicklungsstopps und die Bewegung ist auf Traditionen und Modelle aus der Vergangenheit beschränkt. Damit kann sich die Minderheit selbst in ihrer positiven Weiterentwicklung behindern. Die Kärntner SlowenInnen definieren sich über ihre Sprache und wie es auch Janko Malle betont, ist der Kampf um die Sprache die Legitimation für das Erhalten der slowenischen Kultur, wie auch diese wiederum dem Kampf um die slowenische Sprache berechtigt. Somit stehen die kärntner-slowenische Kultur und die slowenische Sprache in Kärnten in enger Symbiose und einer Wechselwirkung zueinander. Die Kulturhäuser, die mit ihrer Tätigkeit um 1900 begannen, waren Orte der Geselligkeit und des Zusammentreffens, aber in erster Linie Ausbildungszentren. Oft waren sie für die slowenischsprachige Bevölkerung die einzige Möglichkeit sich in ihrer Muttersprache weiter zu bilden. Kulturvereine waren Zentren der slowenischen Sprache. Heute können wir die Kulturhäuser als Zentren des Dialogs beider Sprachgruppen in Kärnten ansehen, des weiteren sind sie Freiräume, in welchen die slowenische Sprache als selbstverständlich gilt.

Institutionalisierte Kulturarbeit

Die institutionalisierte Kulturarbeit (sowie ihre Komponente der Bildungsarbeit) basierte zunächst stark auf christlichen Werten. Die Intelligenz setzte sich meist aus dem Klerus zusammen und brachte sich aktiv in die verschiedenen kulturellen, wirtschaftlichen und politischen Bewegungen auf dem slowenischen Gebiet ein. Besonders in Kärnten nahm die Geistlichkeit lange wichtige Funktionen wahr. Mit der Zeit verbot die Kirche den Priestern bedeutende politische Positionen einzunehmen. In den Kulturvereinen waren Gottesdiener lange Zeit als Regisseure, Vortragende oder im Hintergrund tätig. Vor allem in Kärnten fiel die

christliche Orientierung auf fruchtbaren Boden. Seit dem Jahre 1972 setzt sich die Bischofssynode aktive für die Verbindung beider Volksgruppen in Kärnten ein. Im Rahmen dessen wurde ein deutsch-slowenischer Koordinationsausschuss gegründet, der regelmäßig die Publikation „Das gemeinsame Kärnten – Skupna Koroška“ herausgibt und damit das Miteinander in Kärnten fördert.

Organisiertes Arbeiten im kulturellen Bereich trat schon in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts auf, es vertiefte sich aber erst im ersten Viertel des 19. Jahrhunderts. Mit der Gründung des Hermagorasvereins, später der Hermagorasbruderschaft, begann die bildende Kulturarbeit. Gründer des Vereins waren Anton Martin Slomšek, Anton Janežič, Andrej Einspieler und andere. Die Hermagoras Bruderschaft setzte sich für die Herausgabe und Verbreitung slowenischer Bücher ein, die ein wesentlicher Beitrag zur Hebung des sozialen Status durch Volksbildung war.

Eine wichtige Rolle hatte auch die „Družba sv. Cirila in Metoda“ („Heiliger Kyrill- und Method-Gesellschaft“) inne, die der slowenische Schulverein waren, aber vor allem in Kärnten, sehr stark im kulturellen Sektor tätig waren.

Der Vorgängerverein des „Slowenischen christlichsozialen Verbandes für Kärnten“ (Slovenska krščansko socialna zveza za Koroško = SKSZ), wurde in Ljubljana gegründet und nannte sich vorerst „Slowenischer christlichsozialer Arbeiterverband“, jedoch kaum ein Jahr nach der Gründung verschwand das »Arbeiter« aus dem Namen. Der Wirkungsgrad des Hauptverbandes reichte nicht bis nach Kärnten und deshalb wurde der gleichnamige Verband in Kärnten gegründet. Die erste Vollversammlung fand im Jahr 1908 statt. Nach der Liberalisierung des Verbandes in Ljubljana, verfolgte der Tochterverein in Kärnten seine eigenen Wege und blieb der konservativen (christlichen) Linie treu. Der Verein nahm seine Arbeit als Dachverband sehr ernst und zählte noch vor dem 1. Weltkrieg über 50 Mitglieder. Der Verband sah seine Aufgabe darin, als Servicestelle für die ländlichen Vereine zu wirken. Die Zentrale für die Kulturarbeit engagierte sich im Besonderen für die Jugendlichen und setzte stark auf Bildungsarbeit. Für die Zwischenkriegszeit ist eine erneute Rückkehr zur konservativen Linie erkennbar, wie z.B. nach Geschlecht getrennte Theatergruppen. In dieser Zeit wurde auch die zentrale slowenische Bibliothek in Klagenfurt gegründet. Dadurch wurden die Bibliotheken in den Vereinen am Land gefördert. Der Verband änderte seinen Namen zum »Slowenischen Kulturverband« (»Slovenska prosvetna zveza«, SPZ). Der Dachverband arbeitete aktiv, bis er 1941 aufgelöst wurde. Schon im Jahr 1946 nahm der Slowenische Kulturverband seine Tätigkeit wieder auf, jedoch war auch im Kulturverband die

Trennung der Kärntner SlowenInnen in zwei politische Lager spürbar, was schließlich zur Gründung einer weiteren kulturellen Dachorganisation führte. Der Christliche Kulturverband, der sich als ideeller Nachfolger des slowenischen christlichsozialen Verbandes sieht, wurde 1953 polizeilich bestätigt. Den geschichtlich ideologischen Gegenpolen der beiden Dachverbände, steht heute eine gute Zusammenarbeit gegenüber.

Der Slowenische Kulturverband (SPZ) und der Christliche Kulturverband (KKZ) sind zwei Servicestellen, beide arbeiten eng mit Slowenien zusammen und bemühen sich ein abwechslungsreiches und vielfältiges kulturelles Programm in Kärnten sowie interessante grenzübergreifende Projekte zu gestalten. Der SPZ unterscheidet sich vom KKZ in der Auswahl der Schwerpunkte und den globalen Ausrichtungen. Der Verband bemüht sich um politische Unabhängigkeit und sucht Kontakt zu österreichischen, aber auch europäischen Kulturprojekten. Die ländlichen Vereine sind in den einen oder andern oder sogar in beiden Dachverbänden eingegliedert. 52 Vereine und Gruppen sind in den KKZ eingegliedert. Im SPZ finden 44 Kultur- sowie Gesangsvereine im zweisprachigen Gebiet ihren Platz. 25 dieser Vereine sind Mitglieder beider Organisationen, die im letzten Teil des Kapitels aufgelistet sind. Vereine mit besonderen Projekten werden gesondert erwähnt.

Die Kulturarbeit am Beispiel des Slowenischen Kulturvereins »Srce«

Die offizielle Gründung des Kulturvereines war am 25. 03. 1906 beim »Harhi« in Eberndorf und zwar unter dem Namen »Slovensko katoliško izobraževalno društvo za Dobro vas in okolico« (»Slowenischer katholischer Bildungsverein für Eberndorf und Umgebung«). Das Programm des Vereins umfasste unter anderem die Nutzung der Bibliothek mit allen ihren Büchern und Zeitschriften sowie regelmäßige Vorträge zu wirtschaftlichen und nationalpolitischen Themen. Zur Verbesserung der slowenischen Sprache wurden Gedichte slowenischer Dichter rezitiert und Theaterstücke aufgeführt.

Gleich von Beginn an, bemängelte der Verein die Räumlichkeiten. Kurz vor dem 1. Weltkrieg kaufte die damalige slowenische Spar- und Darlehenskasse ein Haus. In der Zwischenkriegszeit und während der Volksabstimmung blieb das Haus im Rohzustand, erst im Jahr 1924 fand die erste Generalversammlung nach dem Krieg statt. Die Besonderheiten der Zwischenkriegszeit sind die Kochkurse von Milka Hartmann und die aktive Theatergruppe. Trotz des regen kulturellen Lebens im Verein, wurde das Kulturhaus von der Gemeinde beschlagnahmt zu Wohnzwecken und erst 1926 retourniert. Um 1929 wird der Name des Vereins in »Slovensko prosvetno društvo Dobro vas« (»Slowenischer Kulturverein

Eberndorf«) geändert. Danach ist der Verein sehr aktiv, kurz vor dem 2. Weltkrieg, währenddessen und auch danach wird das Kulturhaus für Kriegszwecke verwendet und große Teile davon werden zerstört. Unter anderem die ganze Bibliothek, die an die 1000 Bücher umfasste.

Im Jahre 1946 nahm der Kulturverein seine Tätigkeit wieder auf und änderte kurz darauf erneut seinen Namen in die noch heute gebräuchliche Version »Slovensko prosvetno društvo Srce« (»Slowenischer Kulturverein Srce«). Danach erlebte der Kulturverein einige Jahre der Trägheit, während dessen war die Pfarrjugend in Eberndorf im kulturellen Bereich sehr aktiv. Ab dem Jahr 1971 begann die Zusammenarbeit des Kulturvereines und der Pfarrjugend und somit lebte auch bei »Srce« die Kulturarbeit wieder auf. Im Jahre 1976 wurde der gemischte Chor »Srce« gegründet und somit begann das musikalische Schaffen im Eberndorfer Kulturhaus. Ein paar Jahre agierte auch eine sehr erfolgreiche Folkloretanzgruppe.

Die Tätigkeit des KV »Srce« teilte sich seit jeher auf verschiedene Sparten. Die Mitglieder spielten in der Theatergruppe, besuchten Vorträge, organisierten Wirtschafts- und Kochkurse, liehen sich Bücher aus, lasen die verschiedenen Zeitschriften und schlossen sich ab 1976 dem gemischten Chor an. Die jüngere Generation wurde Teil des Kinder- oder des Jugendchors.

Mit dem Kulturverein »Srce« waren und sind noch immer viele andere Vereine eng verbunden, wie z.B. der slowenische Pensionistenverein »Podjuna«, der slowenische Kirchenchor, das Jugendzentrum in Eberndorf sowie die politische Partei EL bzw. Team Kramer. Die Mehrheit der Kulturschaffenden ist meist noch in einem weiteren Verein tätig. Auch der Sportsektor wurde erneut belebt und so treffen sich junge männliche Erwachsene einmal wöchentlich zum Fußball spielen. Auf Initiative junger Mütter entstand die Musikwerkstatt für Kinder von 0 bis 3 Jahren. Seit Beginn seiner Tätigkeit betonte der KV »Srce« seine Bildungsarbeit, was nicht nur in den Grundsätzen des Vereins festgelegt ist, sondern auch durch viele verschiedene Tätigkeiten bestätigt wird.

Im Bereich des Laientheaters war der Eberndorfer Kulturverein in seinen Anfängen sehr präsent und stark. Teilweise wurden in einem Jahr mehrere Stücke aufgeführt. Jedoch war die Auswahl der Stücke immer wieder ein Streitpunkt zwischen den Mitgliedern des Vereins. Die Kindertheatergruppe trat vorerst nur gelegentlich auf. Mit dem Beginn der Tätigkeit des Kinderchors wurden aber bei Auftritten oft kurze Stücke eingebaut. In den Jahren 1993 bis 2000 führte die Kindertheatergruppe fünf Stücke auf. Das neueste Projekt ist die

Puppenspielgruppe, die im Herbst des Jahres 2010 zum ersten Mal einen Auftritt hatte.

Der Bereich des Gesangwesens wurde bis zum 2. Weltkrieg vom slowenischen Kirchenchor getragen. Trotz einiger Versuche, einen eigenen Chor auf die Beine zu stellen, gelang dies dem Verein nicht. Erst im Jahr 1976 wurde der gemischte Chor »Srce« gegründet, nach anfänglichen Schwierigkeiten, übernahm 1977 Albin Krajnc den Chor. Eine weitere Besonderheit des Chors sind die langjährige Beziehungen zu Chören und Gesangsgruppen aus dem Ausland. Die Auswertung des Fragebogens zeigte, dass ein großer Teil der jetzigen Generation der Vereinsmitglieder aufgrund des Chores zum Verein gekommen war. Die Analyse zeigt auch, dass das Singen zur Weiterbildung der SängerInnen dienlich ist.

Der Kinderchor trat vorest ebenfalls gelegentlich auf. Im Jahr 1980 begannen regelmäßige Proben. Im Jahre 2002 änderte der Kinderchor »Srce« seinen Namen in »Srčki«, dass »Herzchen« bedeutet. Die Besonderheit des Chores heute ist, dass ein Großteil der Kinder aus Familien stammt, die zu Hause deutsch sprechen. Das schöne daran ist, dass nun auch deren Eltern ihren Weg in das Kulturhaus finden.

Der Bildungsbereich des Vereines setzt sich aus mehreren Komponenten zusammen. Einerseits fallen in diesen Bereich die verschiedenen Vorträge, die zu Beginn der Tätigkeit des Vereins vor allem der Geistlichkeit oblag. Mitunter fanden auch mehrtägige Bildungskurse statt. Sehr wichtig waren die Kochkurse der Dichterin und Kulturschaffenden Milka Hartmann. In den 80-er Jahren wurden einige Veranstaltungen gemeinsam mit den »Dobrlske novice« (Zeitschrift der politischen Minderheitenpartei in der Gemeinde) veranstaltet. Mit dem Bildungsbereich ist auch die Bibliothek eng verbunden. Gleich zu Anfang seiner Tätigkeit, wurde eine kleine Bibliothek gegründet, die bis zum 2. Weltkrieg 1000 Bücher zur Auswahl hatte. Während des Krieges wurde unter anderem auch die ganze Bibliothek zerstört. Die Bibliothek befindet sich seit dem im ständigen auf und ab. Im Jahr 1981 wurde dem Verein eine größere Summe für die Renovierung der Bibliothek zugedacht. Die feierliche Eröffnung war 1983, doch schon nach kurzer Zeit versiegte das Interesse an der Bibliothek. Auch aus dem Fragebogen ist ersichtlich, dass die Bibliothek in den Hintergrund getreten ist. Jedoch scheint gerade jetzt hinsichtlich der Bibliothek ein erneutes Aufleben anzustehen. Der Verein hat 500 Bücher geschenkt bekommen, darunter einige Kinderbücher.

Einige Zeit veranstaltete der SKV »Srce« auch Literaturlesungen.

Bildungsarbeit und Sprache

Die Sprache und ihr Gebrauch sind für Minderheiten eine Frage des Überlebens und dies bestätigt, dass die Sprache ein wesentliches Element der kärntner-slowenischen Kultur ist. Die gleiche Schlussfolgerung ließ auch die Auswertung des Fragebogens zu. Die Sprache ist nicht nur ein Mittel zum Informationsaustausch, sondern Ausdruck der Identität und des Befindens.

Das Fehlen von höheren slowenischen Bildungsrichtungen bestätigte zu Beginn die Bildungstätigkeit der Kulturvereine, die die Möglichkeit der Vervollständigung der Muttersprache anboten. Heute ist der Zutritt zur slowenischen Sprache viel einfacher. Wir können das Internet nutzen, das slowenische Radio und uns im Fernsehen informieren. Des Weiteren ist die slowenische Sprache momentan in Kärnten modern, aber die Frage der Qualität des Unterrichts bleibt offen. Es gibt einige wenige innovative Projekte, wie das der Öffentlichen zweisprachigen Volksschule. Über dies ist es auch gut, dass der Kulturverein neben allen sprachlichen Angeboten wie dem Kindergarten, der Schule und der Kommunikation unter Freunden oder der Familie, auch sprachliche Bildungsangebote setzt. Die Synergie aller Möglichkeiten bereichert die Kulturarbeit und die Sprachqualität Südkärntens.

Das Kulturhaus und seine Mitglieder bemühen sich um einen Dialog zwischen der slowenischen und der deutschen Volksgruppe. Das neue Motto der Kulturarbeit sind das Miteinander und die Zusammenarbeit. Veranstaltungen wie »Guten Abend, Nachbar« sind Beispiele dafür. Des Weiteren ist es wichtig, dass es Veranstaltungen gibt, die nur die slowenischsprachige Bevölkerung ansprechen. Bei diesem Thema wird oft polemisiert, diese Reaktion ist auch verständlich, da die slowenische Sprache in Kärnten nie nur ein Kommunikationsmittel sein wird. Kategorisierungen, ob der Kulturverein slowenisch oder zweisprachig ist, sind ebenfalls unpassend und trotzdem bestehen sie. Stefan Kramer widerlegt die Problematik der Zweisprachigkeit damit, dass er damit argumentiert, dass es sie eigentlich gar nicht gibt, da wir beim Sprechen nicht gleichzeitig zwei Sprachen sprechen können, sondern immer nur eine nach der anderen. Die Mehrheit der Mitwirkenden des Fragebogens erlebt den Kulturverein zweisprachig, jedoch ist der Wunsch, dass das Kulturhaus als Slowenisch verstanden wird groß. Die meisten SängerInnen unterhalten sich mit anderen Mitgliedern in slowenischer Sprache. Dies unterstreicht den schon öfters erwähnten Wunsch des Raumes in dem Slowenisch gesprochen werden kann. Obwohl es manchmal scheint, dass der Kulturverein zur Zweisprachigkeit neigt, hat die Analyse des

Fragebogens gezeigt, dass die Mitglieder, die slowenische Sprache im Verein stärken wollen.

Die Landflucht der jungen Generation bzw. die Weigerung vieler junger Menschen nach dem Studium in ihre Heimatgemeinde zurück zu kehren, erschwert ebenfalls die Situation in Kärnten. Viele Kärntner SlowenInnen bekleiden hohe und interessante Funktionen, jedoch nicht in ihrem Heimatland. Für Kärnten und für die zweisprachigen Zentren bedeutet dies natürlich einen großen Mangel, da für die Kulturarbeit und die Vereine ein selbstbewusster Kern fehlt, der sich seiner Aufgabe bewusst ist, sich aber trotzdem nicht fürchtet der Mehrheit gegenüber mit Offenheit zu begegnen. Außerdem ist es wichtig, dass die Mitglieder innerhalb des Vereines aktiver werden. Jede Initiative lebt von den Menschen, die bereit sind, das Projekt zu tragen und auszuführen. Eine neue Herausforderung wird aber die sprachliche Bildung der Mitglieder. Der letzte Teil der Diplomarbeit beschäftigt sich gerade mit diesem Thema und zeigt mögliche Ansätze und konkrete Projekte auf.

Abschließend kann gesagt werden, dass der Kulturverein seine Position zwischen Dialog und einem gelebten Miteinander sowie der Festigung der eigenen Identität und selbstbewusstem Auftreten nur in slowenischer Sprache, zu finden hat. Das Kulturhaus ist der Treffpunkt für beide Volksgruppen. Die Kommunikation findet in beiden Landesprachen statt, aber der Wunsch nach Freiräumen in denen nur die slowenische Sprache gesprochen wird, ist ebenfalls vorhanden. Die Verantwortung der Kulturvereine liegt im Bewusstwerden der eigenen Standpunkte und der damit verbundenen Konsequenzen sowie der aktiven Wahl der eigenen Position, da die Kultur in ihrem Wesen pluralistisch ist, und in ihrer Weite jedem erlaubt, den eigenen Platz zu finden.

Curriculum Vitae

Persönliche Daten

Name: Ursula Katarina Sienčnik
Geboren: 25. 01. 1982 in Klagenfurt/Celovec
Staatsangehörigkeit Österreich
Adresse 1200 Wien; Pappenheimgasse 6/15
Tel 0680/2037503
Mail citroncek@gmx.at

Studienverlauf und schulische Ausbildung

seit Jän./10 Diplomarbeit Slowenisch
 »Izobraževalno delo slovenskih kulturnih društev na Koroškem
 s posebnim poudarkom na SPD »Srce« v Dobrli vasi«
 »Die Bildungsarbeit der slowenischen Kulturvereine in Kärnten
 mit besonderem Bezug auf den Kulturverein »Srce« in
 Eberndorf«

seit Okt./03 Diplomstudium Slowenisch / Institut für Slawistik / Uni Wien
 Studienschwerpunkt: Literaturwissenschaft

Okt./00 – Okt./00 Bundesakademie für Sozialarbeit / Wien

Sept../88 – Juni/00 Grundausbildung
 4 Jahre VS Eberndorf/Dobrla vas
 8 Jahre BG & BRG für Slowenen in Klagenfurt/Celovec
 (Matura Abschluss)

Ausbildungsrelevante Praxiserfahrung

seit 03	Übersetzungsaktivitäten Deutsch-Slowenisch: kürzer publizistische Texte, Benutzerhandbücher, Webseiten
Nov./04	Übersetzungstätigkeit Deutsch-Slowenisch, Wiener Städtische
seit 09	»Igraje do slovenščine« - Spielerisch slowenisch lernen, Kursangebot in Tainach/Tinje für Kinder von 8-12 Jahre

Besondere Kenntnisse

Sprachkenntnisse	Slowenisch (Native Speaker), Deutsch (Native Speaker) sehr gutes Englisch, gutes Polnisch, etwas Spanisch und Französisch
Allgemeines	Windows und Excel Kenntnisse, Führerschein B Ausbildung als Sozialarbeiterin und Arbeitserfahrung